

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра теорії і методики дошкільної освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**Тема: ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО
ВІКУ ЗАСОБОМ НАРОДНИХ РУХЛИВИХ ІГОР**

Виконала:

Косенко Д.О.

магістрантка спеціальності
012 Дошкільна освіта

Науковий керівник:

ст. викладач Н.В. Лісневська

Допущено до захисту

«24» грудня 2021 р.

Завідувач кафедри

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

Дата захисту: «__» _____ 2021 р.

Оцінка _____

Підписи членів ЕК:

Глухів 2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ НАРОДНИХ РУХЛИВИХ ІГОР	7
1.1. Загальна характеристика проблеми виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку	7
1.2. Особливості виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку	16
1.3. Українські народні рухливі ігри як засіб виховання патріотизму у фізичному вихованні дітей старшого дошкільного віку	25
Висновки до розділу 1	38
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА З ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ НАРОДНИХ РУХЛИВИХ ІГОР	39
2.1. Визначення рівня сформованості патріотизму в дітей старшого дошкільного віку	39
2.2. Система роботи з виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку засобом народних рухливих ігор	55
2.3. Аналіз результатів проведеної роботи	65
Висновки до розділу 2	77
РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИХОВАТЕЛЯМ	79
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82
ДОДАТКИ	88

ВСТУП

Кожне нове покоління людей живе і розвивається у певному національному середовищі, життя якого залежить від особливостей державного устрою країни. Зараз Україна переживає непростий історичний період, це пов'язано не тільки з економічною кризою, а й з руйнацією особистості. Сьогодні матеріальні цінності домінують над духовними, у наслідок чого в дітей викривлені уявлення про доброту, гуманність, чесність, патріотизм тощо.

У третьому тисячолітті в багатьох людей зростає національна самосвідомість, інтерес та повага до національної культури, історії свого народу, мови. У зв'язку з цим, Закон України «Про дошкільну освіту» одним із важливих завдань педагогів визначає виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної мови тощо.

Патріотичне виховання є особливо актуальною темою сьогодні. Воно має відігравати помітну частину у вихованні дітей. Запитання, як виховати відданого патріота, громадянина своєї держави, постає все частіше. Сьогодні як ніколи набуло актуальності виховання патріота-громадянина, відповідального, вірного своїй країні. Ця сторона виховної роботи у практиці сучасних ЗДО представлено нормативними документами. Так, у новій редакції Базового компонента дошкільної освіти зазначено, що в старшому дошкільному віці дитина має орієнтуватися в тому, що Україна має свою територію, на якій проживають українці, що є носіями своєї культури, звичаїв, мови. У зв'язку з цим перед вихователями ЗДО постає важливе завдання створення умов для збереження та розвитку національної культури, зокрема засобом народних рухливих ігор. Граючи в народні рухливі ігри, діти знайомляться з традиціями свого народу, звичаями та обрядами, віруваннями, культурою, що є запорукою патріотичного виховання підрастаючого покоління.

Сьогодні народні рухливі ігри увійшли у всі сфери виховної роботи, викликаючи потребу до творчої діяльності та підвищення фізичної працездатності. Важливою умовою підготовки до життя в сучасному суспільстві є формування соціально-активної особистості в поєднанні з

фізичним розвитком. Особливого значення це положення набуває у системі виховання дітей дошкільного віку, про що свідчать такі законодавчі акти як Закон України «Про освіту» (1991 р.), Закон України «Про дошкільну освіту» (2001 р.), Закон України «Про фізичну культуру і спорт» (1993 р.), Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації» (1998 р.), Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту в Україні (2004 р.) та ін.

Проблеми патріотичного виховання дітей дошкільного віку у своїх працях розв'язували Л.Артемова, М. Басов, П. Блонський, Є.Водовозова, П. Каптерєв, М. Румянцев, С.Русова, К. Ушинський, Г.Фортунатов. Використанню гри як ефективного засобу патріотичного виховання дітей присвячені дослідження Є.Аркіна, Л. Артемової, Р.Жуковської, В.Залогіної, Ф. Левін-Щиріної, Д. Менджерицької, О. Суровцевої. Патріотичне виховання дошкільників під час їх ознайомлення з навколишнім досліджували М. Богомолова, Г. Григоренко, С. Козлова, Т. Поніманська, Є.Радіна. Велике значення для розробки наукових основ педагогіки патріотичного виховання мали психологічні дослідження під керівництвом О. Запорожця та Я. Неверович з проблеми розвитку емоцій у дітей дошкільного віку, Т. Репіної – у галузі соціальної психології дошкільного віку. Психологи виявили можливість використання різноманітних засобів патріотичного виховання дітей, до яких відносяться читання (Г.Виготська, А. Віноградова, Б. Корсунська, Н.Морозова), усна народна творчість (О.Грачева), музика (Є. Яхніна), комп'ютерні технології (О.Кукушкіна), театралізовані ігри (В. Заболтіна).

Сучасною системою фізичного виховання дошкільників передбачено широке використання українських народних рухливих ігор, які є одним з основних засобів підвищення рухової активності дітей, формування позитивної мотивації до занять фізичними вправами та виховання естетичних, вольових і моральних якостей особистості. На необхідність використання народних рухливих ігор у фізичному вихованні підрастаючого покоління звертали увагу

О. Ващенко, Е. Вільчковський, Г. Воробей та ін. Окремі аспекти використання українських народних рухливих ігор у патріотичному вихованні дітей дошкільного віку висвітлені у працях А. Цьося, О. Яницької та ін.

Водночас, проведений аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що проблема патріотичного виховання старших дошкільників засобами народних рухливих ігор не достатньо вивчена і потребує подальшого дослідження.

Отже, актуальність, соціальна та педагогічна значущість проблеми, недостатнє теоретичне і методичне її обґрунтування й зумовили вибір теми нашого дослідження **«Виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку засобом народних рухливих ігор»**.

Об'єкт дослідження: процес виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: народні рухливі ігри як засіб виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально апробувати вплив народних рухливих ігор на виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку.

Гіпотеза дослідження: виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку буде відбуватися найбільш ефективніше за умови урахування наявного рівня вихованості патріотизму в старших дошкільників; розробки системної роботи з активним використанням народних рухливих ігор; систематичного використання народних рухливих ігор у процесі фізичного виховання, у режимних моментах ЗДО, на заняттях з розвитку мовлення, читання, математики, сенсорного розвитку, музики.

Для досягнення поставленої мети і перевірки гіпотези дослідження поставлені такі **завдання:**

1. Зробити аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження.

2. Розробити критерії, показники та виявити рівні сформованості патріотизму в дітей старшого дошкільного віку.

3. Розробити систему роботи із застосування народних рухливих ігор у вихованні патріотизму в дітей старшого дошкільного віку та експериментально перевірити її ефективність.

4. Розробити рекомендації вихователям щодо виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку засобом народних рухливих ігор.

Методи дослідження:

теоретичні: вивчення психолого-педагогічної літератури з проблеми виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку засобом народних рухливих ігор; аналіз освітніх програм, планів навчально-виховної роботи сучасних ЗДО України; узагальнення літературних джерел.

емпіричні: педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний), якісна й кількісна обробка одержаних результатів, цілеспрямоване спостереження за дітьми, анкетування дітей і вихователів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що уточнено сутність поняття «патріотизм», «фізичне виховання», «народні рухливі ігри»; визначено критерії, показники та рівні сформованості патріотизму, підібрані методики для виявлення рівнів сформованості патріотизму в дітей старшого дошкільного віку.

Практичне значення дослідження: розроблена система роботи з виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку засобом народних рухливих ігор; розроблені й запроваджені заняття з фізичного виховання, з мовлення, читання, математики сенсорного розвитку, музики, з виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку засобом народних рухливих ігор. Матеріали проведеного дослідження можна використовувати в навчально-виховному процесі ЗДО, у процесі підготовки фахівців дошкільного профілю.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Робота містить 17 таблиць, 9 рисунків, 9 додатків. Загальний обсяг роботи становить 146 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ НАРОДНИХ РУХЛИВИХ ІГОР

1.1. Загальна характеристика проблеми виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку

Успішне становлення Української держави неможливе без відродження та розвитку національної системи освіти і виховання, без формування в молодого покоління високого рівня духовності та патріотизму. Останнім часом багато говорять про патріотизм дітей, а саме про те, що він значно знизився за останні роки. І не лише дітей, а й дорослих. Це свідчить про те, що саме вихованню любові до своєї Батьківщини не приділялася і не приділяється по сей день належна увага в закладах дошкільної освіти, в школі та закладах вищої освіти.

З'ясуємо, що ж саме ми будемо розуміти під патріотичним вихованням та патріотизмом взагалі?

Явище патріотизму привертало увагу науковців з давніх часів. Так, ще давньогрецький мислитель Платон у діалозі «Держава» оперував словосполученням «спільне благо», яке за суттю можна вважати еквівалентним сьогоднішньому розумінню поняття «патріотизм». За Платоном, спільне благо є найвищою цінністю, найголовнішим принципом функціонування його ідеальної держави, воно зрозуміле та підтримується більшістю громадян. Громадянин опікується інтересами держави, держава опікується інтересами громадянина. Індивід поза межами держави не може повноцінно реалізувати себе, тільки спільними силами громадян держава спроможна протистояти викликам. Таку солідарність можна розглядати як відсутність суттєвих суперечностей усередині суспільства[49].

Арістотель у своїх працях явище патріотизму розглядав з позиції державних інтересів та тяжів до поняття «громадянськість». Патріотизм громадян, на його думку, – це один зі складників, який гарантує добробут

держави. З точки зору філософа, патріотизм проявляється у виконанні цивільних обов'язків добропорядного громадянина в економіці, політиці, мистецтві, науці та інших сферах суспільного життя, у тому числі у війсьній сфері, але без її домінанти. Виховання такого громадянина вважається однією з основних функцій держави [1]. Таким чином, ідея патріотизму в грецькому суспільстві виникає як результат соціальної творчості, що має на меті виживання спільноти, пошук способу самоідентифікації етносу.

Ідеї патріотизму відображені й у пам'ятках давньоруської літератури. У творі «Повчання Володимира Мономаха дітям» Київський князь радить своїм дітям любити Батьківщину, захищати її від ворогів, трудитися, бути хоробрими, гуманними, чуйними до людей, поважати старших, жаліти дітей, сиріт, поважати жінок [50].

За Гегелем, патріотизм – це прагнення досягти загальних цілей та інтересів держави, які апріорі мають вищий пріоритет стосовно будь-яких особистих, групових та навіть суспільних інтересів. Держава як вища форма організації суспільства і вища цінність є головним об'єктом вищих почуттів і помислів особистості та суспільства, у тому числі патріотичних [22].

Розглянемо як трактується поняття «патріотизм» у словниках. В українській радянській енциклопедії поняття «патріотизм» тлумачиться як одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури. Патріотизм – могутній духовний прискорювач соціально-економічного і культурного прогресу, один із головних принципів моралі та важлива складова частина виховання [61]. В академічному тлумачному словнику української мови міститься таке визначення: «патріотизм – «любов до своєї батьківщини, відданість своєму народу, готовність для них на жертви й подвиги» [47].

В українському педагогічному словнику патріотизм трактується як «одне з найглибших громадянських почуттів, змістом якого є любов до Батьківщини, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури й мову.

Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів» (Гончаренко, 1997).

У педагогіці патріотизм розглядають переважно як якість особистості, яка впливає на поведінку людини та включає в себе сукупність морально-етичних почуттів до своєї Батьківщини, відданість рідному народу та своїй землі [16].

З точки зору К. Чорної, патріотизм це любов і відданість Батьківщині, прагнення своїми діями служити її інтересам. Історичним джерелом патріотизму вона вважає формування зв'язків з рідною землею, рідною мовою, народними традиціями, звичаями та культурою [64].

Проаналізував зміст поняття «патріотизм», Л. Кулішенко виокремила три духовні пласти патріотизму:

- сприйняття серцем любові до рідної природи, рідної мови, любов до свого народу як до себе, загалом – любові до Батьківщини;
- розуміння свого обов'язку перед Батьківщиною, народом, захист його інтересів, необхідність протистояти ворогу;
- сформованість національно-патріотичної свідомості, тобто готовність служити Батьківщині, своєму народу, інтереси держави ставити вище особистих інтересів й особистого життя [39].

В. Гонський визначив структуру патріотизму, яка складається патріотичних почуттів (любові до рідного краю, гордості, захоплення, відповідальності за долю Батьківщини); національної гідності; потреби в задоволенні своїх національних інтересів, національному самовиявленні; патріотичній свідомості; національного такту і поваги до національної гідності людей інших націй, інтересу до пізнання їхніх культур; потреби у збереженні й передачі іншим людям вітчизняних духовно-культурних цінностей; потреби і готовності до патріотичної діяльності [23].

На нашу думку, патріотизм – це гордість за матеріальні і духовні досягнення своєї Батьківщини, бажання зберегти характерні особливості українського народу, його культурні надбання, бажання, у разі необхідності, захищати інтереси своєї держави та народу загалом.

Патріотизм виховується у процесі національно-патріотичного виховання, яке К. Чорна розглядає як формування національної самосвідомості, усвідомлення власної гідності, традиційних цінностей культури [64].

Національно-патріотичне виховання на традиціях українського народу розглянуто у працях багатьох науковців: І.Беха, Ю.Бондаренко, Г.Гуменюка, В. Лаппо, Н.Рогальської, Ю.Руденко, О.Сухомлинської, К.Чорної, Г. Шевченко та інших.

Серед науковців немає єдиного погляду на співвідношення національного й патріотичного виховання, вони виокремили патріотичні і національні почуття. П. Ігнатенко вважає, що відмінність між національними і патріотичними почуттями полягає в тому, що «об'єктом національних почуттів є власний етнос, незалежно від його розселення, а в патріотичних почуттях віддзеркалюється прихильність до рідної землі, території, місця народження, Батьківщини» (Ігнатенко та ін., 1997: 44).

Як бачимо, у патріотичних почуттях віддзеркалюється ставлення громадян України будь-якої національності до своєї держави. У Великому тлумачному словнику зазначено, що національно-патріотичне виховання виражає як національні, так і патріотичні стремління [16].

Т. Гавлітіна впевнена, що головним у національно-патріотичному вихованні є вироблення в особистості потреби активно діяти для влаштування власного життя і розбудови держави, проявляти, оцінювати, аналізувати вчинки, людські якості, суспільно-політичні явища в аспекті патріотизму і національних цінностей (Гавлітіна, 2007: 37). Дітям дошкільного віку ще важко оволодіти переліченими якостями, але необхідно закласти основи для їх опанування в подальшому національно-патріотичному вихованні.

Патріотичне виховання дітей дошкільного віку, на думку Т. Поніманської, – це напрям виховання, що передбачає цілеспрямований, систематичний вплив на свідомість і почуття дитини з метою формування у неї любові до Батьківщини, традицій, звичаїв та мови своєї землі[51].

І. Бех стверджує, що «патріотичне виховання дітей та учнівської молоді – це комплексна, системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, школи, інших соціальних інститутів щодо формування в молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави» [8].

Ми згодні з думкою О. Колосової, яка вважає, що патріотичне виховання у старших дошкільників визначається потребою брати участь у всіх справах на благо сім'ї, рідного міста, Батьківщини; наявністю у дітей співчуття, відчуття власної гідності й усвідомлення себе частинкою довкілля. Треба щоб дитина починаючи з дошкільного віку відчувала особисту відповідальність за рідну землю і її майбутнє (Колосова, 2013: 224).

Процес державотворення, національно-культурне відродження, оновлення і переосмислення життя в Україні вимагають нового бачення національно-патріотичного виховання вже з найпершої ланки освіти дошкільної. У сучасних ЗДО України національно-патріотичне виховання дітей здійснюється згідно положень Конституції України, законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту» [4; 24].

Оновлені підходи до патріотичного виховання дошкільників відображено в низці законодавчо-нормативних документів періоду 2015/2016 р. р.: «Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016/2020 р. р.», «Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді (від 16. 06. 2015 р. № 641), Постанові МОН України «Заходи щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді» (2015 р.), інструктивно-методичних рекомендаціях МОН України «Про організацію національно-патріотичного виховання у дошкільних навчальних закладах» (2016 р.).

Для підвищення якості дошкільної освіти, педагогічним колективам ЗДО було рекомендовано спрямовувати свою діяльність на національно-патріотичне виховання в напрямку розвитку духовного потенціалу особистості дитини [4].

О. Каплуновська виділила три етапи розвитку національно-патріотичної свідомості людини. Етап раннього етнічно-територіального самоусвідомлення вважають першоосновою, корінням патріотизму. Він починається з перших днів життя дитини в сім'ї, з материнської мови, колискової пісні, бабусиної казки, з участі дитини в народних звичаях і обрядах, із засвоєння народної пісні, із причетності до процесу народної творчості тощо, розвивається внаслідок участі в народних дійствах (вертеп, колядування, віншування, гаївки, розмальовування писанок тощо)[31].

У сім'ї та школі діти засвоюють шанобливе ставлення до видатних українських історичних і культурних діячів, повагу до ідеалів, за які вони боролися, беруть участь у вшануванні їхньої пам'яті. Так формується культ рідного дому, сім'ї, рідного села, культ предків. Через рідну мову дитина засвоює національний спосіб мислення, характерні для нього категорії та образи, ставлення до моральних цінностей тощо.

У перші роки життя дитина формує в собі почуття власної «містичної єдності» з територією, на якій народилася, з околицею, яку пізнала вперше, з характерним кліматом тощо. Цей етап ще називають етнізацією свідомості або «стихійним патріотизмом». Людина, яка живе довго серед певного оточення, так зживається з ним, що воно стає ніби частиною її. На психіці людини позначається клімат і навіть температурні умови та вид харчування. Вона органічно зростається з довкіллям, природою, життям найближчих людей, із характерними формами господарювання. І таке почуття – любов до всього, що оточує людину – може іноді набувати високого напруження .

Наступний етап – національно-політичного самоусвідомлення – припадає переважно на підлітковий вік, коли дитина з лона сім'ї та школи переходить у громадське середовище. Процес загальної соціалізації передбачає усвідомлення свого «я» як частки суспільного організму, що має національно-політичний

характер. Під впливом усвідомлення соціального життя, вивчення історії та культури народу молода людина замислюється над долею своєї нації, над тим місцем, яке вона посідає серед інших націй, робить вибір щодо потреби і методів відстоювання її свободи. Етап національно-політичного становлення пов'язаний із громадською активізацією, з усвідомленням політичної ситуації, у якій живе і розвивається нація. У цей час відбувається приєднання підлітків до молодіжних, громадських, політичних об'єднань і організацій, які своїми програмами і діяльністю впливають на процес національного і громадянського самовизначення особистості [31].

О. Кондрашова виявила такі характеристики патріотизму:

- любов до Батьківщини, до рідних місць, рідної мови;
- повага і знання історії Батьківщини, традицій, культури, звичаїв народу;
- національна самосвідомість на основі поваги до інших, толерантність;
- прагнення присвячувати свою працю, сили і здібності розквіту Батьківщини;
- любов до людини, повага до людської гідності, любов до людства;
- виховання «добрих громадян», корисних Батьківщині, високоморальних, високоосвічених громадян – «істинних синів Вітчизни», турбота про інтереси Батьківщини;
- прагнення до відстоювання честі та гідності Батьківщини, готовність захищати її, відданість, вірність, громадянськість [33].

В. Кротюк узагальнив підхід до розуміння патріотизму, умовно диференціював його за низкою напрямів. Для піднесено-емоційного напрямку характерно яскраво виражене позитивне ставлення до Батьківщини, яке проявляється в любові до природи, рідного краю, рідної домівки, картин дитинства тощо. Саме таким є розуміння патріотизму багатьма людьми. Для активно діяльного напрямку патріотичне почуття проявляється у активних діях, вчинках на благо своєї Вітчизни. У третьому напрямі патріотизм розглядається як суспільне явище, зміст і характер якого значною мірою зумовлюються особливостями історичного розвитку суспільства, держави, політикою її

правлячої еліти. Четвертий напрям характеризується тим, що держава розглядається як об'єкт патріотизму, тому його можна назвати державним патріотизмом. П'ятий напрям можна називати «особистісним патріотизмом». На відміну від попереднього напрямку, що розглядає державу як головний об'єкт патріотизму, представники цього напрямку першочергову роль надають суб'єкту, тобто особистості. Наступний напрям – духовно-релігійний – патріотизм розглядається як найважливіший момент, етап духовного розвитку особистості, а саме її самовираження [38].

Враховуючи перелічені напрями В. Кротюк надає таке визначення: «Патріотизм – одна з найзначніших цінностей, притаманних усім сферам суспільства і держави, є найважливішим духовним надбанням особистості, характеризує вищий рівень її розвитку і виявляється в активно-діяльній самореалізації на благо Вітчизни. Патріотизм уособлює любов до своєї Вітчизни, причетність до її історії, культури, досягнень, становить духовно-моральну основу особистості, що формує її громадянську позицію і потребу в гідному, самовідданому, жертвовному служінні Батьківщині. Патріотизм є своєрідним фундаментом суспільного і державного будівництва, ідеологічним підґрунтям його життєздатності, однією з основних умов ефективного функціонування всієї системи соціальних і державних інститутів» [38, с. 57].

Таким чином, патріотизм можна розуміти як:

- морально-етичну цінність; духовне надбання та основу особистості, почуття;
- особисту якість, що формує норми поведінки; орієнтир, до якого треба прагнути в саморозвитку; спосіб самореалізації;
- ідентифікацію особистості в історико-культурному, духовно-моральному та етнотериторіальному просторі;
- морально-етичні та політичний принципи взаємодії в трикутнику особистість – суспільство – держава.

Як бачимо, напрями розгляду патріотизму дуже різняться: від якостей особистості до умов функціонування людської спільноти в емоційній,

морально-духовній та матеріальній сферах. Це свідчить, що явище патріотизму є дуже багатограним, охоплює і особисте, і суспільне.

А. Батрак вважає, що патріотичне виховання є частиною духовного виховання [5]. Враховуючи цю думку, для дітей дошкільного віку слід проводити конкурси віршів про війну, малюнків, свята до Дня Перемоги, проводити заходи з використанням народної гри тощо.

Ю. Руденко нагадує, що патріотизм у дітей дошкільного віку формується на їх інтересі до найближчого оточення (сім'ї, дому, міста, різного села чи селища), яке вони бачать щодня, вважають своїм, рідним, нерозривно пов'язаним з ними[55].

Патріотичне виховання потребує дотримання таких принципів:

- принципу природо-відповідності (треба враховувати природу людини);
- принципу культуро-відповідності, який передбачає виховання як культуро-творчий процес;
- принципу етнізації, тобто поповнювати виховання національним змістом;
- принципу гуманізму, тобто сприймати дитину як вищу соціальну цінність;
- принципу демократизму, який означає, що учасники виховного процесу повинні виступати повноправними партнерами спілкування;
- принципу безперервності (виховання патріотизму проводиться систематично) [55].

Отже, на основі аналізу наукових джерел з означеної проблеми ми визначили поняття «патріотизм», «патріотичне виховання». У своєму дослідженні під патріотизмом дитини дошкільного віку будемо розуміти її любов до України, поваги до своєї родини, шанобливого ставлення до народних традицій і звичаїв, національних цінностей українського народу, рідної мови, а також цінностей інших народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля. Вихованість патріотизму у старших дошкільників визначаємо потребою дитини брати участь у всіх справах на благо сім'ї, рідного міста,

Батьківщини, наявністю у дітей знань традицій, звичаїв свого народу, усвідомленням себе частинкою українського народу.

1.2. Особливості розвитку патріотизму в дітей старшого дошкільного віку

Аналізуючи дослідження І. Беха ми дійшли висновку, що патріотичне виховання особистості є важливим з перших днів життя дитини [9]. Він довів, що дошкільне дитинство є важливим віковим етапом, на якому відбувається формування високих соціальних мотивів, від яких залежить увесь подальший розвиток особистості. Вчений стверджував, що саме у дошкільному віці здійснюється формування культурно-ціннісних орієнтацій дитини, розвиток її відчуттів, сприймань, емоцій, мислення; відбувається соціальна адаптація в суспільстві; здійснюється процес національно-культурної самоідентифікації, усвідомлення себе в довколишньому світі.

І. Бех, О. Каплуновська, О. Кононко та інші психологи характеризують дефініцію «патріотизм» як синтетичну єдність когнітивного, емоційного і діяльнісного компонентів. Когнітивний компонент охоплює зміст роботи з патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку і передбачає формування у дітей знань про Україну, її історію, звичаї, символи тощо. Дані знання допоможуть дитині зорієнтуватися в сучасному житті, сформуванню власного ставлення до навколишнього світу, суспільства, Батьківщини.

У дошкільному віці важливим є і емоційний компонент у процесі формування патріотизму у старших дошкільників. Даний компонент визначає рівень сформованості у дітей старшого дошкільного віку системи моральних, гуманістичних цінностей, стійкості оцінювального ставлення і судження.

Роль і значення емоцій у дитячій психіці відзначав французький психолог А. Валлон: «саме емоції... створюють перші зв'язки дитини з її соціальним середовищем і стають основою для формування наміру та розумової здатності... Сенс ситуації переживається до всілякого аналізу завдяки викликаних нею діями та настановами. Ця практична інтуїція у психічному розвитку задовго

передує здатності розрізнення та порівняння. Вона є першою формою розуміння» [14].

Досліджуючи емоційний розвиток дітей, Ж. Піаже зазначав, що когнітивна та емоційна регуляція дій одночасно розвивається у дитини, підкреслював важливу роль почуттєвої сфери: «...саме почуття дають діям необхідну енергію, тоді як знання накладають на поведінку певну структуру» [48].

П. Якобсон досліджуючи проблему виховання почуттів у дітей, наголошував на необхідності враховувати у навчально-виховному процесі емоційно-почуттєву сферу дитини. Переживання, проходячи через емоційно-почуттєву сферу, формують ставлення дитини до того чи іншого об'єкта. За П. Якобсоном, моральні почуття походять такі стадії розвитку: емоційний відгук, сприйнятливність до почуттів інших людей, співчуття, переживання почуттів із іншими людьми [66].

Переживання у дошкільників досить часто виступають єдиним чинником, що спонукає або гальмує активність. На думку А. Кошелевої, одна із функцій емоцій полягає в тому, що вони визначають значущість об'єкта, суб'єкта чи явищ довколишнього середовища, на їх модальність, позитивність чи негативність. Діти дошкільного віку швидко дають оцінку-штамп «добрий – поганий», досить лише однієї несприятливої ситуації, як одразу іде незадовільна оцінка «ти поганий». Причиною є недостатній досвід переживань. Саме тому варто «формувати у дітей досвід переживань і відчуттів та водночас необхідність обережності в спонуканні дитини до вживання у мові оцінок, які швидко перетворюються у мовні штампи» [36, с. 24]. Значення емоцій полягає в тому, що «емоції дитини розглядаються передусім як внутрішня система підкріплення, мотивація до пізнання і діяльності, система афективної селекції «корисних» з точки зору генетичної програми розвитку стимульних ситуацій і форм поведінки на цьому віковому етапі» [39, с. 28]. Як бачимо, за допомогою почуттів дитина виявляє своє ставлення до того, що їй подобається чи не

подобається, що хвилює, чому вона радіє (почуттєва сфера формується, під впливом виховання).

Особливістю дітей дошкільного віку є те, що ситуативна емоція виконує функцію оцінки. У свідомості дитини предмети поділяються на приємні та неприємні, формуючи вибіркоче ставлення до них. Таким чином, ці оцінки слугують для упорядкування впливу зовнішнього світу, вони одномірні за формою (добра – погана), оскільки дитина швидше усвідомлює «яка я», ніж «хто я». Емоційні оцінки сприяють збудженню дитячої активності, або, навпаки, гальмуванню. Вони можуть бути різного ступеня інтенсивності: від емоційного тону відчуттів до усвідомлених оцінок та оцінних дій. Така емоційно-оцінна поведінка легко фіксується на ранніх етапах розвитку дитини незалежно від предметного змісту [36, с. 22].

Дошкільному віку характерно інтенсивне емоційне життя, тому в цей період важливо приділяти увагу емоційному розвитку дитини. Ставлення дітей до близького їм оточення сповнене почуттями, які спонукають їх до пізнання, мотивованої діяльності. Дошкільники ще не здатні приховувати своїх почуттів і проявляють їх як реакцію на ситуацію, що склалася на даний момент. Дитина одразу відповідно реагує на похвалу, зауваження, зацікавлення, проявляючи гаму почуттів задоволення, обурення, радості тощо. У дітей старшого дошкільного віку почуття стають більш стійкими. Якщо раніше, окрім батьків і близьких, дитина нікого не сприймала, то в цьому віці вже з'являються улюблені друзі, місця, де дитина любить проводити час. Однією із важливих умов розвитку емоцій у дитини є те, наскільки у неї організована здатність до емпатії, тобто вміння поставити себе на місце іншого. Цей досвід краще організовувати на практиці, в ідеальній уяві дитини. Головною умовою є досвід взаємодії дорослого і дитини, позитивна емоційна привабливість, яка походить від дорослого. Якщо порушити контакт між дитиною та дорослим, то дитина стає безпомічною у засвоєнні предметного змісту оскільки її емоційне реагування знижується [36, с. 27].

Розглянемо особливості емоційно-чуттєвої сфери старших дошкільників, психологічні механізми впливу на його розвиток. Л. Проколієнко нагадує, що у старшому дошкільному віці дитина намагається встановити схожість та відмінність з близькими їй людьми: батьками, братами, сестрами тощо. У неї з'являються почуття радості, гордості за вчинки інших, дитина «копіює» моральні стандарти, поведінку, манери людини, на яку хоче бути схожою [54]. У результаті процесу ідентифікації, на думку О. Кононко [34], у дитини розвиваються зачатки почуття совісті, вміння поділяти чужі переживання, продумувати і планувати стосунки з близькими людьми. Суттєвою зміною ролі емоцій старших дошкільників є те, що вони перетворюються у суб'єкти емоційних переживань. У формуванні цих процесів, як зазначає Л. Проколієнко, важливе значення відіграють не лише близькі дитині люди, а й персонажі літературних творів, поведінку яких вона апробує у своїх вчинках, доки почуття не стають утвердженими та стабільними: «Завдяки почуттям у дошкільника виникають ті чи ті моральні орієнтири, стабілізуються цінності, утверджуються часові обмеження, що дозволяють формуватися довільній поведінці з її фінальністю, результативністю, завершеністю» [54, с. 36]. Ці зміни, що відбуваються у психічному розвитку старших дошкільників, визначають специфіку цього вікового періоду.

Діяльнісний компонент характеризує набуття умінь і навичок дітьми, які виявляються в їх усвідомленій поведінці, здійсненні дій, пов'язаних з державними та народними символами [54].

Змістової і діяльнісний компоненти цілком залежать від емоційного компоненту. Особливостями емоційного розвитку дітей старшого дошкільного віку (за Г. Урунтаєвою) є:

- засвоєння соціальних норм вираження почуттів;
- зміна ролі емоцій у процесі діяльності, формування емоційного захоплення;
- становлення більш свідомих, узагальнених, розумних, довільних, позаситуативних почуттів;

– формування вищих почуттів – моральних, інтелектуальних, естетичних [62, с. 260].

Моральні почуття, як стверджує П. Якобсон, – це такі, які відчуває людина при сприйманні явищ дійсності під призмою морального начала від категорій моралі, вироблених суспільством. Ці почуття проявляються в емоційних ставленнях особистості до своєї поведінки та поведінки інших. До моральних почуттів відносять і почуття патріотизму, яке нерозривно пов'язане з почуттям національної гідності, гордості, національної самосвідомості, почуття поваги, любові [66, с. 261].

У поведінці дітей старшого дошкільного віку відзначається інтенсивне засвоєння моральних норм та чинників, виникнення соціальних мотивів і емоційних переживань здійснюється не шляхом пасивної адаптації дитини до потреб середовища, що її оточує, а відбувається в активній формі, у процесі діяльності, яку дитина здійснює [29, с. 253]. Моральне виховання, як стверджують психологи Л. Виготський, І. Бех, І. Мар'єнко, визначає єдність зовнішніх і внутрішніх умов. Зовнішні умови стають внутрішніми, переборовши низку перетворень, щоб відбувся цей процес перетворення; існує необхідність певного збудника, при якому зовнішні дії переходять у внутрішні через узагальнення. Ця внутрішня сила є визначальною у моральній поведінці, незалежно від зовнішніх ситуацій. Задля завершення цього процесу необхідно щоб зовнішні впливи справляли на дитину сильне враження, викликали глибокі емоційні переживання.

І. Мар'єнко сформулював правила виховання почуттів:

- організація життя дитини таким чином, щоб відбувалося зіштовхування подразників, між якими повинно бути перенесення зовнішнього почуття на внутрішнє;

- подана інформація повинна справити враження на почуття дитини;

- емоційні реакції мають стати в основі подання знань; викликати «живі почуття» гніву, радості, гордості, оскільки через них легше впливати на поведінку [43].

Патріотичне виховання відноситься до найважливіших та найвищих моральних почуттів, що формуються у дошкільників. Формуванню патріотизму у дітей старшого дошкільного віку сприяють їх особливості. І. Бех та К. Чорна вважають, що у цьому віці діти вже виділяють особисті цінності, у них відбувається емоційне освоєння, яке закріплюється в діяльності, поведінці та міжособистісних взаєминах. У старших дошкільників з'являється дистанція соціальних зв'язків у процесі оцінювання норм поведінки одноліток і дорослих; у них розвиваються певна орієнтація на соціум, вміння на відповідному рівні розуміти і оцінювати суспільні відносини. Дитина починає розуміти важливість суспільно значущих справ, у неї формуються певне розуміння й оцінка соціальних явищ, орієнтація на оцінне ставлення дорослого крізь призму конкретної діяльності [20].

Ці особливості формування патріотизму у дітей старшого дошкільного віку, на думку О. Каплуновської, обумовлені появою у них інтересу до історії своєї сім'ї, історії рідного міста, до народної культури, природи рідного краю; почуття причетності до них; спільною емоційно-чуттєвою діяльністю дітей і дорослих; тісним контактом вихователів з батьками, працівниками музеїв, бібліотеками, створенням евристичного середовища в ЗДО та в родині, проведенням форм дитячого краєзнавства та туризму, включенням елементів народної культури до різних форм навчальної та вихованої роботи тощо [31]. Враховуючи перелічені особливості, Базовий компонент дошкільної освіти ставить такі основні завдання патріотичного виховання старших дошкільників [4]:

- формування любові до рідного краю (ставлення до сім'ї, рідного дому, закладу дошкільної освіти, села, міста);
- формування почуття власної гідності як представників власного народу;
- виховання любові, поваги до своїх національних особливостей;
- формування духовно-моральних взаємин;
- формування любові до культурного спадку свого народу;

– шанобливе ставлення до людей інших національностей, до ровесників, батьків, сусідів, інших людей.

Вважаємо, що дитина старшого дошкільного віку може і повинна знати, як називається країна, в якій вона живе, її головне місто, столицю, своє рідне місто чи село. Крім того вона повинна знати найголовніші визначні місця свого рідного місті, природу рідного краю та країни, де живе; які люди за національністю населяють її країну, бути усвідомленою з їх мистецтвом, традиціями, звичаями тощо.

I. Бех нагадує, що у дітей старшого дошкільного віку формується ціннісне ставлення до об'єктів та явищ дійсності. Цей процес відбувається завдяки трансформації суспільних цінностей у особистісні надбання – коли певний об'єкт або явище стають для дитини привабливими, значущими, бажаними тощо. До суспільних цінностей науковець відносить і культурні надбання, цінність яких визнана на етнічному, національному, загальнолюдському рівнях суспільного буття [9].

Враховуючи завдання, які поставлені Базовим компонентом, патріотичне виховання в закладах дошкільної освіти відбувається за такими напрямками :[4]

- формування уявлень про сім'ю, родину, рід і родовід;
- краєзнавство;
- ознайомлення з явищами суспільного життя;
- формування знань про історію держави, державні символи;
- ознайомлення з традиціями звичаями свого народу, у тому числі з народними рухливими іграми.

Виховання патріотизму в ЗДО є складним процесом, який передбачає роботу вихователя та дітей в ЗДО, роботу вихователя з батьками вихованців.

Слід зазначити, що формування патріотизму у дітей старшого дошкільного віку відбувається завдяки їх інтересу до найближчого соціального оточення дитини (сім'ї, братів, сестер, батьківського дому, рідного міста, села), яке вони споглядають повсякденно, вважають своїм, рідним, тісно пов'язаним з ними. Тому, надзвичайно важливе значення для виховання патріотизму у

старших дошкільників має власний приклад дорослих, зокрема вихователів, батьків тощо.

Вихователь, як взірець для дітей має відповідати таким якостям як патріотичність, тобто він може приходити до ЗДО у вишиванці і заохочувати до цього дітей, має розмовляти українською мовою, як власний приклад, громадянська позиція, моральність, творче мислення до поставлених завдань, любов до дітей, відкритість до спілкування, готовність до новинок, цілеспрямованість, внутрішня сила та багато-багато інших якостей, які передаються від педагога до дитини і сприяють процесу виховання.

Робота вихователя в напрямі патріотичного виховання передбачає систематичний вплив на дітей в процесі занять, на прогулянках, під час бесід. Створення в садочку відповідної патріотичної атмосфери, яка сприятиме формуванню любові до всього українського в дітей та їх батьків. Це може бути куточок, в якому містяться:

- народна символіка нашої країни;
- патріотична література (вірші, книги, прислів'я та приказки);
- українські народні пісні, ігри;
- народний одяг, рушники, вишиванки, народний посуд;
- плакати, карти України;
- цікава інформація про великих українців;
- добірка про особливості природи рідного краю тощо [51].

Діти мають також систематично залучатися до патріотичної діяльності, аби стимулювати в них бажання любові, захоплення народною ідентичністю.

До засобів і методів патріотичної роботи Т. Поніманська відносить [51]:

- розповіді вихователя на відповідні теми;
- використання патріотичної літератури;
- показ народних іграшок, виробів майстрів, предметів побуту українського народу тощо;
- розглядання ілюстративного матеріалу (картин природи, історичних пам'яток тощо);

- ігрові заочні екскурсії-подорожі;
- узагальнюючі заняття, що підсумовують знання дітей про певну країну;
- листування з дошкільними закладами, зустрічі з представниками інших країн [51].

До ефективних засобів патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку належать дитячі ранки: «Матусина колискова», «Бабусина казка», «Мій тато все вміє», «Свято української мови», «Свято української пісні», обрядові свята тощо.

Значний вплив на патріотичне виховання дітей мають їх батьки, тому необхідно щоб батьки приділяли їм увагу. Наприклад, вони можуть разом з дітьми ходити до визначних місць міста, розповідати їм про своїх батьків, дотримуватися сімейних традицій і звичаїв тощо. Також можна вивчати разом з дітьми український фольклор, приказки, лічилки, казки, співати українські колискові, грати у народні рухливі ігри, роз'яснювати дітям необхідність любові до батьківщини, обговорювати культуру, звичаї рідного народу розвивати інтерес до всього українського.

Важливо пам'ятати, що формування патріотизму у дітей дошкільного віку є тривалим процесом. Він не успадковується, а формується послідовно, системно, із використанням певних принципів, засобів та методів навчання.

Отже, патріотичне виховання старших дошкільників буде відбуватися ефективно лише тоді, коли педагогічна діяльність здійснюється планово, цілісно, систематично, коли створені сприятливі умови для самостійної та спільної з дорослим діяльності, коли забезпечено соціально-емоційне благополуччя дитини, коли використовуються різноманітні засоби. Обов'язковим фактором ефективності формування патріотизму у дітей старшого дошкільного віку є врахування особливостей їх патріотичного виховання, які пов'язані з розвитком емоційних почуттів.

1.3. Українські народні рухливі ігри як засіб виховання патріотизму у фізичному вихованні дітей старшого дошкільного віку

Оскільки патріотизм набуває нині особливого значення, відтак виникає гостра потреба у розробці нових підходів до патріотичного виховання, пошуку дієвих форм, методів, засобів і технологій організації даного процесу у закладі дошкільної освіти.

Державний стандарт, визначений Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні, передбачає дотримання принципу патріотичної спрямованості у освітньому процесі ЗДО. Для реалізації цього принципу вихователям рекомендується використовувати елементів національної культури, до яких належать і українські народні ігри.

Визначення народної гри подано в концепції дошкільного виховання: «Народна гра породжена сімейною педагогікою і засобами ласкавого поводження з дітьми, прагненням потішити їх» [18]. На думку О. Вольчинського «народна гра – це відображення дійсного життя наших батьків, дідів та прадідів, це особливий вид історично сформованої діяльності працюючих мас» [19, с. 51]. М. Стельмахович стверджував, що народними розуміють ігри, створені для дітей не педагогами-професіоналами, а людьми всіх інших категорій народного середовища, в першу чергу батьками, бабусями і дідусями, а також самими дітьми. Основне цільове навантаження народних ігор – це компонент народної педагогіки та дидактики [57].

Великого значення народної гри у патріотичному вихованні надавала А. Богущ. Народну гру вона називала школою життя і вважала, що народні ігри – це прадавній засіб виховання і навчання дітей, нескінченне джерело духовних сил, патріотичних почуттів, формування характеру і світогляду дошкільнят [11].

Народна гра є природним супутником життя дитини, джерелом радісних емоцій, криницею знань, естафетою традицій поколінь, могутнім засобом виховного впливу. Вона яскраво виражає спосіб життя людей, їх побут, працю, бажання оволодіти мудрістю, красою, бути сильним, спритним, вольовим,

уміти досягати мети. Саме тому видатні педагоги (М. Стельмахович, В. Скуратівський, К. Ушинський) закликали збирати й описувати народні ігри, щоб донести до майбутніх поколінь колорит звичаїв та традицій українського народу, оригінальність національного самовираження, своєрідність мови. М. Стельмахович писав: «Для того, щоб це животворне джерело не замулювалося, не згасали його пульсуючі водограї, котрі повсякчас повгамовують духовну спрагу, приносять нам радість і здоровий дух, мусимо бути ревними зберігачами наших кращих народних традицій, серед яких особливе місце посідають дитячі ігри і яким відведена самою природою виняткова роль у вихованні наших дітей» [56, с. 32].

Народне поетичне слово сприяє збагаченню середовища, поєднує в собі минуле, теперішнє і майбутнє, в якому зростає і виховується дитина. Саме тому з покоління в покоління передаються материнські колискові пісні, казки, потішки, промовки, які широко використовуються у народних іграх. Народні ігри побудовані з урахуванням етнічних особливостей (хороводи, забави, ігри з народною іграшкою тощо), тому сприяють патріотичному вихованню дітей.

Перші записувачі та збирачі українських народних ігор з'явилися в ХІХ ст. Це етнографічні праці Н. Маркевича, П. Чубинського, О. Богдановича. У наш час у Києві було започатковано Клуб друзів гри, учасники якого впродовж 10 років (1973–1983) вирушали в етнографічні експедиції для збирання й записування українських народних ігор. Вони зібрали й опублікували понад 400 українських народних ігор. Народні ігри як засіб патріотичного виховання дітей високо оцінювали К. Ушинський, Є. Водовозова, Є. Тихєєва, С. Русова, О. Усова, В. Сухомлинський та ін. К. Ушинський підкреслював яскраво виражену педагогічну спрямованість народних ігор. На його думку, кожна народна гра містить у собі доступні форми навчання, вона спонукає дітей до ігрових дій, спілкування з дорослими. Він писав: «У народних іграх немає навіть тіні педагогічної настирливості, й разом з тим усі вони цілком педагогічні» [63].

Відродженню та ефективному впровадженню в освітньо-виховний процес народних ігор присвячені сучасні наукові дослідження А. Богуш, Е. Вільчковського, А. Вольчинського, Н. Луцан, Н. Лисенко, Г. Воробей, М. Мельничук, Є. Приступи, Н. Химич, А. Цьося, О. Яницька та інших науковців. Ігри та забави становлять чималий розділ народної дидактики й охоплюють найрізноманітніші її аспекти: народознавчий, мовленнєвий, математичний, природничий, пізнавальний, розважальний, оздоровчий тощо. Народні ігри супроводжують свята та національні обряди, у їх змісті відбиті сезонні явища, звичаї, пов'язані з хліборобською та землеробською працею.

Народні ігри можна класифікувати за різними характеристиками. Так, Е. Вільчковський класифікує ігри за ступенем фізичного навантаження (ігри великої, середньої та малої рухливості) [17]; А. Вольчинський [19] – за основними рухами (ігри з ходьбою, бігом, стрибками, лазіння тощо). О. Яницька поділяє народні ігри на рухливі та забави зі співом, приказками, примовками, ігри з предметами, рухливі ігри та забави на розвиток фізичних якостей (сили, спритності, швидкості тощо)[67]. Н. Луцан пропонує поділити всю сукупність дитячих ігор на два види: ігри, спрямовані на духовний розвиток дитини, та на ті, які передбачають найбільшу активізацію фізичних і спортивних якостей[42]. Вона поділила українські народні дитячі ігри на такі групи:

- ігри, де організуючим началом є пісня;
- ігри, де таким началом є діалог, який у поєднанні з рухами сприяє створенню розвинутої динамічної дії;
- ігри, де є невеликий діалог, приспівочка або пісенька, які слабо пов'язані з самою дією [42].

О. Яницька, враховуючи специфіку українських народних ігор, поділила їх на[67]:

- дидактичні («Чорне та біле», «Фарби», «Краска», «Дід Макар», «Фанти», «Бірка», «Кури»);

- рухливі з обмеженим мовленнєвим текстом, рухливі хороводні ігри («Панас», «їду, їду», «Звідки ти?», «Жмурки», «Горюдуб», «Котилася бочка...», «На чім стоїш?», «Іваночку, покинь схованочку», «Зайчик і Бурчик», «Бочечка», «Квочка», «Ірву, ірву горішечки»);
- ігри мовленнєвої спрямованості, обрядові та звичаєві ігри («Огірочки», «Галя по садочку ходила», «Подольночка», «Перепілочка», «Ой ягіл, ягілочка», «Іде, іде дід»);
- ігри історичної спрямованості («Король», «У короля», «Воротарчик», «Пускайте нас», «Нема пана дома», «У відьми», «Дзвін», «Прослужив я в пана рік», «Кружок»);
- ігри з відображенням трудових процесів та побуту народу («Жили у бабусі...», «Ой сусіди, сусідоньки», «Здрастуй, сусіде», «Куй-куй, ковалі...», «Як було у баби...»). Чимало серед них ігор з сюжетами про сімейне життя: «Батько», «Батько й діти», «Горщечки», «Гладушики», «Сімейка» [67].

Дидактичні ігри – це ігри розумової спрямованості, які потребують використання раніше набутих знань, кмітливості, активної мислительної діяльності [13].

Значну групу становлять *народні рухливі ігри з обмеженим мовленнєвим текстом*. У них текст подається як лічилка, примовка, перегукування [19].

Рухливі хороводні ігри супроводжуються пісенним текстом. На першому плані – слова, рухи – нескладні (ходіння в колі), по закінченні слів, співу можливий біг [19].

Обрядові та звичаєві ігри передають характерні події з життя українського народу: початок жнив, косовицю, великодні та купальські ігри, калиту, веснянки.

Ігри історичної та соціальної спрямованості відбивають характер тієї епохи, коли вони склались. У їх змісті трапляються архаїзми, як для нас, гравцями виступають «пан», «король», «цар», «царівна».

Ігри побутової спрямованості відображають у своєму змісті буденне життя людей. Чимало серед них ігор з сюжетами про сімейне життя[42].

Серед дітей старшого дошкільного віку найбільш поширеними є рухливі народні ігри. Завдяки рухливим іграм діти не лише опановують рідну мову, а й ознайомлюються зі здобутками фольклору – мирилками, лічилками, дражнилками, заклинками, зговірками, вчаться використовувати їх у різних життєвих ситуаціях. Зазначимо, що ці ігри розвивають і математичні здібності (класики, деркач, цурка, клітка та ін.).

Рухливі ігри кожного народу є своєрідними, неповторними й унікальними. В них яскраво відображено побут, національні традиції народу, уявлення про сміливість, чесність. У цих іграх має шанобливе ставлення до національної культури, вони створюють емоційну основу для розвитку патріотичних почуттів: любові та поваги до рідної землі, відданості Батьківщині [19].

Народні рухливі ігри передавалися з покоління в покоління, набирали розважального змісту, наслідувалися дітьми і ставали для них не лише забавою, а й школою життя. Старші діти навчали рухливих ігор молодших, а ті – додавали щось своє, придумували нові варіанти, використовували в них створені власноруч атрибути [42].

Традиційно у освітньо-виховному процесі закладу дошкільної освіти народні рухливі ігри використовуються як засіб фізичного виховання, проте їхній розвивально-виховний потенціал значно ширший. У культурологічних дослідженнях рухливі ігри визнані суттєвим елементом української національної культури. К. Ушинський зазначає, що переважна більшість «абеткових істин дитинства» народжувалась у середовищі простого народу й виконувала певні функції людського співжиття. Ігри відкривали дітям живу історію свого народу, вчили любити народних героїв і ненавидіти кривдників [63].

Проаналізувавши народні рухливі ігри, що поширені сьогодні серед дітей старшого дошкільного віку, ми дійшли до висновку, що свої корені ці ігри

мають у стародавніх фольклорних обрядах, церемоніях і ритуалах. Найбільш часто рухливі ігри спираються на фольклорні образи вовка, ведмедика, зайчика, котика, кози тощо, які є знаковими для української культури, традиційно відтворювались у різноманітних обрядах та ритуалах і нарешті перейшли до дитячих рухливих ігор.

Залучення дошкільників до народних рухливих ігор дає педагогу змогу уточнити уявлення дітей про навколишній світ, розширити їхній кругозір. Е. Вільчковський [17] стверджує, що виконуючи різні ролі, імітуючи рухи тварин, птахів, дошкільники практично застосовують здобуті знання про життя, поведінку, способи пересування цих істот. У процесі проведення гри у дітей розвивається мова, збагачується їх словник, закріплюються вміння граматично правильно будувати речення, адже більшість рухливих ігор супроводжується піснями та віршами. Народні рухливі ігри мають оздоровче, освітнє, виховне значення.

Оздоровче: сприяють гармонійному росту організму дитини; формують правильну поставу; загартовують організм; підвищують працездатність; зміцнюють здоров'я. Дійсний оздоровчий ефект має проведення народних ігор на свіжому повітрі незалежно від пори року. Це зміцнює мускулатуру, покращує діяльність дихальної, серцево-судинної системи, збільшує рухливість суглобів, міцність зв'язок, стимулює обмінні процеси, позитивно впливає на нервову систему, підвищує опірність організму до простудних захворювань [17].

Освітнє: формують рухові вміння та навички з бігу, стрибків, метання тощо; розвивають фізичні якості – швидкість, силу, спритність, гнучкість, витривалість; дають основи знань з фізичної культури і спорту, валеології, народознавства, історії рідного краю тощо.

Виховне: виховують моральні та вольові якості дітей; любов до рідного краю, звичаїв і традицій українського народу; любов до щоденних і систематичних занять фізичними вправами[17]

Золотий фонд народної дидактики наповнений чималою кількістю цікавих і різноманітних дитячих ігор з фольклорними компонентами – ігровими приспівками та піснями-примовлянками. Ігрові приспівки та примовлянки прикрашають дитячі забави. Ними або розпочинається гра, скажімо «Як ми просо сіяли», «Горобейко», «Варена риба», або закінчується («Огірки», «Рак-неборак»), або пов'язуються різні частини ігрових дій («Перепілочка», «Гуси», «Сірий кіт», «Кривий танець»). В ігрових приспівках та примовлянках дається інструктаж щодо організації та ходу гри, розподілу ролей між її учасниками, діти, граючись, приспівують, словесно коментують свої дії, скажімо у грі «Горобейко» дівчата беруться за руки і співають [42]:

Жінка маленька

Сидить на кілочку,

Пряде на сорочку.

Упродовж співу дві крайні дівчинки підіймають руки і пропускають похід ними всіх інших. Сила педагогічного впливу текстових пісень-ігор велика. Вони вчать дитину вправно володіти словом, аналізувати як свої, так і чужі вчинки, дотримуватися етичних норм поведінки, узгоджувати свої дії з діями інших, бути дисциплінованими, спонукають до сміливості, витривалості, спритності й винахідливості, виробляють гарну поставу, грацію, красиву ходу, пробуджують мистецький хист – до художнього слова, пантоміми, танцю, співу, хореографічного й театралізованого мистецтва. Окремі пісні-ігри нагадують невеликі театралізовані вистави, скажімо, «Кицька». Мета кожної народної пісні-гри – підготувати дитину до життя і праці. В окремих піснях-іграх бачимо наслідування трудової діяльності дорослих. Наприклад, пісня «Огірочки», «Як ми просо сіяли» відображають трудові операції, пов'язані з вирощуванням цих культур. Через багаторазове повторення ігрових дій народна дидактика прагне прищепити дітям повагу до праці, до народних традицій, звичаїв, бажання і вміння працювати [67].

В українських народних рухливих іграх часто використовується природний матеріал (шишки, гілочки, жолуді, камінчики тощо). Більшість ігор

супроводжується віршованим текстом. Майже всі народні рухливі ігри граються в колі (замкненому чи розірваному).

Щоб народна рухлива гра пройшла успішно, Е. Вільчковський радить підібрати інвентар та знати етапи її проведення: збір дітей на гру; зацікавлення їх грою; пояснення правил гри; розподіл ролей; гра; підбиття підсумків гри [17].

Зупинимось на кожному етапі.

Збір дітей у гру. Організувати гру можна в різні способи. Діти старшого дошкільного віку заздалегідь домовляються, де вони зберуться, в яку народну гру гратимуть і за якими сигналами почнуть (ударом у бубон, дзвіночок; вигуком, сплеском.). Зібрати дошкільнят на гру можна й закличкою. Але робити це слід швидко, бо будь-яка затримка послаблює інтерес до гри.

Зацікавлення грою Передусім варто викликати інтерес в дітей до гри. У цьому разі вони краще засвоять її правила й чіткіше виконуватимуть рухи, до того ж, відчують емоційне піднесення. Щоб зацікавити дітей грою, бажано заспівати їм пісню, загадати загадку, прочитати вірш відповідної тематики, показати атрибути, іграшки до гри. Можна також ознайомити дітей із дійовими особами, розповісти, як в цю гру грали в давнину. Заохоченням до гри може бути попередня домовленість про певну нагороду чи про спосіб штрафування невдахи. Однією з поширених форм штрафування в іграх є призначення «фантів». Завдання, які відповідають одному фанту, визначаються гравцями заздалегідь або переможцем наприкінці гри [17].

Пояснення правил гри. Пояснення нової гри може здійснюватися по-різному, залежно від її виду та змісту. Якщо у грі є пісня, вірш, недоцільно розучувати їх з дітьми напередодні – бажано ввести їх у гру несподівано. Такий прийом принесе дітям задоволення.

Ознайомлюючи дошкільнят із новою грою, вихователь повідомляє її назву, розкриває зміст і пояснює правила ще до початку гри. Якщо ж гра досить складна, то варто спочатку пояснити головне, а потім, у процесі гри, з'ясувати окремі деталі. Під час повторного проведення гри лише нагадують її основний

зміст. Звертаємо увагу на те, що пояснення змісту й правил гри має бути стислим, точним, емоційним [17].

Розподіл ролей. Успіх гри залежить від розподілу ролей. Якщо народна гра проводиться вперше, то головну роль бере на себе вихователь, а потім доручає її самим дітям. Ролі розподіляються жеребкуванням. Наводимо приклади найпопулярніших способів жеребкування.

Відгадування. В якій руці є річ? Якого вона забарвлення? Парна чи не парна кількість затиснутих у кулак речей? Як упаде монета після підкидання її вгору? Хто вгадує, той отримує певну роль.

«Викидання на пальцях». За командою гравці водночас «викидають» певну кількість пальців на руці.

Числовий жереб. Діти стають у коло, один гравець називає будь-яке невелике число. Інший – лічить по колу назване число. Той, на кого воно випадає починає гру.

Вимірювання палиці. Таке жеребкування проводиться попарно. Один гравець легенько підкидає палицю догори, а другий – ловить її однією рукою й тримає вертикально. Перший береться за палицю вище руки другого, а той знову вхоплює палицю впритул над рукою товариша. Так вони по черговому перебирають руками до кінця. Той, чия рука виявляється на палиці зверху, вважається «на кону». Він мусить повернути кулак з палицею так, щоб вона опинилася в горизонтальному положенні і потримати її протягом лічби до трьох. Якщо йому це вдається, він отримує певну роль. Коли ж палиця впаде – це право отримує його товариш.

Відгадування символів. У такий спосіб здійснюється поділ гравців на команди. Спочатку обирають двох капітанів – найдосвідченіших гравців. Усі інші діти поділяються на пари. Вони домовляються осторонь про символи (умовні назви), які присвоюють собі. Наприклад, «солома та зерно», або «дерево та залізо». Пари по черзі підходять до ватажків із запитанням: «солома чи зерно? (дерево чи залізо?)». Гравець, назву якого вибрав капітан, стає членом його команди, а напарник іде до другого капітана.

Вибір лічилкою. Ведучого гри найкраще обирати за допомогою лічилок. Перш ніж проводити розучування лічилки, педагогу необхідно відібрати найбільш придатну для цієї гри як за змістом, так і за технікою рахунку. Коли рухлива гра заснована на діях певних персонажів – зайця, вовка, лисиці бажано для такої гри використовувати лічилку, у змісті якої є назва головного персонажа гри. За виконанням техніки рахунку лічилки можна розділити на декілька видів. Найчастіше рахунок за допомогою лічилки виконується таким чином: гравці стають у коло, одна дитина всіх обходить, чітко промовляючи кожне слово тексту обраної лічилки і по чергово вказує на кожного з учасників гри. Ведучим стає той, на кого випало останнє слово. Є лічилки, текст яких закінчується займенником «ти».

Під час використання деяких лічилок діти домовляються про додаткові дії, виконання яких і виявляє ведучого. Так, діти можуть домовитися, що всі учасники гри, в яку вони будуть гратися, стоять по колу, а один з них знаходиться в центрі з м'ячем. Він проголошує слова: «раз, два, три! Водити зараз будеш ти!». Коли проголошено останнє слово, діти розбігаються далі від кола, а дитина, що стоїть в його центрі, кидає м'яч, намагаючись влучити в когось з гравців. У кого попав м'яч – той і ведучий.

«Загальне голосування». Ним теж обирають ведучого. Діти роблять це колективно.

В окремих випадках вихователь може призначити ведучого сам. Так роль лідера може дістатися як активній дитині, яка краще за інших з нею справиться, так і несміливій, яка в такий спосіб підвищить свій авторитет в однолітків.

Ігровою діяльністю дітей керує педагог. Під час гри він дає вказівки дітям до гри, оцінює їхні дії й поведінку, підказує доцільність виконання рухів. До того ж, дорослий має тримати в полі зору всіх дітей, стежити за самопочуттям кожного. Народні ігри великої рухливості повторюють 3-5 разів, спокійніші – 4-5. Паузи між повтореннями тривають – 0,5-1 хв. Під час паузи діти виконують легкі вправи або повторюють віршовані слова тексту.

Підбиття підсумків. Уміле підбиття підсумків гри дає змогу реалізувати кілька завдань. По-перше, заспокоїти організм дитини. По-друге, визначити тих, хто правильно виконував рухи, виявляв спритність, швидкість, кмітливість і тямущість, дотримувався правил, підтримував товаришів. Вихователь аналізує, як вдалося досягти успіху в грі, чому, скажімо, «квач» швидко впіймав одних дітей, а інші жодного разу йому не попалися. Підбивати підсумки слід у цікавій формі, щоб викликати в дітей бажання наступного разу досягти ще кращих результатів [17].

Народні ігри для дітей старшого дошкільного віку поділяються на кілька груп. До першої групи належать рухливі ігри з текстом – діалогом: «Кози», «Панас», «Чорне - біле», «Гуси», «У гусей», «Жмурки», «Квочка», «Крук», «Сірий кіт», «Залізний ключ» та інші. Наприклад, гра «Жмурки». Лічилкою обирають Водія, зав'язують йому очі хустинкою, виводять на середину кімнати і звертаються до нього з такими словами:

Водій, Водій! На чому стоїш?

На бочці.

Що в бочці?

Квас!

Лови курей, а не нас[19].

Водій починає ловити і кого з гравців спіймає, той і стає Водієм.

До другої групи належать хороводні ігри зі співом, текст цих ігор ознайомлює дітей з трудовими процесами, із звичаями українського народу. Це такі ігри, як «Соловейко-сватку». «А ми просо сіяли, сіяли...», «Мак», «Задумала бабусенька» та інші. Хороводні ігри та забави весняного циклу – веснянки (гаївки, ягілки), або гагілки відігравали найважливішу роль у гармонійному розвитку дівчат. Переважна більшість веснянок (гаївок) – це драматизована рухлива гра, яка відбувалася у формі діалогу (два хори). Пісня у весняних хороводах мала другорядне значення. Головне тут не пісня, а ритм і танці, здатні підняти настрій, розбудити енергію і передати її навколишньому світу, щоб збудити природні сили до нового життя, дій, руху, піднесення.

Важливо, що жоден з європейських народів, крім слов'ян, не засвоїв хороводів і не зберіг їх у своїй культурі, і жоден зі слов'янських народів не розвинув хороводних забав та рухливих ігор так широко і різноманітно, як український народ. Веснянки та гаївки – це переважно забави дівчаток. Хлопчики до участі у цих іграх звичайно допускаються мало. Як правило, вони тільки спостерігають за грою. Іноді поруч із дівочими гаївками чи веснянками хлопчики заводять свої рухливі ігри: борюкаються, бігають наввипередки, стають один на одного тощо [19].

Наступну групу становлять ігри розважального характеру, в яких відбито народні звичаї. Це ігри «Я гілочка», «Чий вінок кращий?», «Ходить Гарбуз по городі», «Як у нас біля воріт», «Ой є в лісі калина», «Ой на горі жито» та інші.

Чимало народних ігор стануть у нагоді вихователю для закріплення звуковимови, звуконаслідування. Серед них: «У волосянку», «Рядки», «Гуси», «ку-ку, ку-ку, птичка мала», «Прослужив я у пана рік», «Задумала бабусенька», «Довгоносий журавель» та інші.

Наприклад, із старшими дітьми для вправління у вимові голосних звуків та регулювання сили голосу можна запропонувати їм гру «У волосянку». Троє - четверо дітей разом з вихователем домовляються, які голосні звуки вони тягнутимуть, потім співають:

Ой нумо, братці, волосянки тягти.

А хто не дотягне, того за руку тягти [19].

Народні хороводні ігри проводяться в ранкові години, на прогулянці, в другій половині дня. Вони також входять до складу занять з усіх розділів програми, ними бажано закінчувати заняття для піднесення емоційного тону дитини. Без хороводних ігор не може обійтись жодне народне свято і розвага. «Для того, щоб це животворне джерело не замулювалося, – пише К. Ушинський, – не згасали його пульсуючі водограї, котрі повсякчас повгамовують духовну спрагу, приносять нам радість і здоровий дух, мусимо бути ревними зберігачами наших кращих народних традицій, серед яких осібно

місце посідають дитячі ігри і яким відведена самою природою виняткова роль у вихованні наших дітей»[63,с. 45].

З метою виховання поваги до козаків, патріотичних почуттів на основі знайомства старших дошкільників з побутом і традиціями козаків, їхньою відданістю Україні, українському народу в ЗДО треба обов'язково проводити ігри «Отамане», «Посвята в козачата», з метою ознайомлення дітей з побутом і традиціями українського народу бажано проводити ігри «Садіння картоплі», «Мак».

Отже, рухливі народні ігри – це відображення національної свідомості, національної психології, національної мови, національного менталітету. Водночас вони виступають засобом виховання духовності дитини, прищеплення їй національних рис характеру, розвитку рідної мови.

Висновки до 1 розділу

На основі проведеного аналізу літературних джерел можна зробити такі висновки:

У сучасній літературі патріотичне виховання трактується як виховання, що формує усвідомлення своєї причетності до історії, традицій, культури свого народу, любов до своєї Батьківщини, вболівання за долю свого народу, його майбутнє.

Обов'язковим фактором ефективності формування патріотизму у дітей старшого дошкільного віку є врахування особливостей їх патріотичного виховання, які пов'язані з розвитком емоційних почуттів. Враховуючи особливості, до засобів патріотичного виховання старших дошкільників можна віднести святкові ранки, екскурсії, зустрічі з видатними людьми місця, трудову діяльність у дошкільному навчальному закладі, використання краєзнавчого матеріалу, рухливі народні ігри тощо.

Простежено вплив рухливих ігор на виховання патріотизму. Встановлено, що рухливі народні ігри – це відображення національної свідомості, національної психології, національної мови, національного менталітету. Водночас вони виступають засобом виховання духовності дитини, прищеплення їй національних рис характеру, розвитку рідної мови і є ефективним засобом у процесі патріотичного виховання старших дошкільників.

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА З ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ НАРОДНИХ РУХЛИВИХ ІГОР

2.1. Визначення рівня сформованості патріотизму в дітей старшого дошкільного віку

З метою перевірки впливу народних рухливих ігор на виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку нами була проведена експериментально-дослідна робота, в якій взяло участь 50 дітей старших груп ЗДО «Ромашка» м. Кролевець Сумської області. Одна група була взята за експериментальну (ЕГ), друга – за контрольну (КГ). Наше експериментальне дослідження проводилося у три послідовні та взаємопов'язані етапи. *На першому* (констатувальному) етапі дослідження ми вивчали рівні сформованості патріотизму в дітей старшого дошкільного віку, використовуючи низку доцільно дібраних діагностичних методів.

Другий етап дослідження (формувальний) полягав у проведенні зі старшими дошкільниками системи роботи з виховання патріотизму у дітей експериментальної групи засобом народних рухливих ігор.

Третій етап дослідження передбачав проведення контрольного обстеження дошкільників за методикою констатувального етапу із метою виявлення ефективності проведеної нами системи роботи з виховання патріотизму в дітей ЕГ засобом народних рухливих ігор.

Експериментальна робота почалась із проведення констатувального етапу дослідження.

Діагностична методика передбачала:

1) анкетування педагогів, анкетування батьків дітей з метою виявлення засобів патріотичного виховання дітей;

2) діагностичні бесіди з дітьми з метою виявлення знань дошкільників про державні символи України, українські традиції, звичаї, народні рухливі ігри, інтересу до сприймання українських традицій звичаїв, народних ігор,

державних символів та здобуття пізнавальної інформації про них; розуміння дитиною поняття «патріот» тощо.

3) дидактичні вправи з метою виявлення знань дошкільників про державні символи, українські звичаї, традиції, народні ігри; здатності вихованців до вираження позитивних емоцій, захопленості українськими традиціями, звичаями, народними рухливими іграми, виявлення бажання грати у народні рухливі ігри, дотримуватися звичаїв і традицій;

4) спостереження за поведінкою дітей під час під час ігрової, трудової діяльності з метою виявлення чи дотримуються вони традицій, звичаїв, чи грають у народні ігри, чи правильно поведуться при прослухованні гімну держави тощо;

5) аналіз отриманих результатів;

б) математичну обробку отриманих результатів.

Виходячи із завдань Базового компонента дошкільної освіти та освітньої програми «Дитина в дошкільні роки» для виявлення рівнів сформованості патріотичного виховання нами були розроблені наступні критерії сформованості патріотизму в старших дошкільників: когнітивний, емоційний, діяльнісний.

Емоційний критерій полягає у власних оцінних судженнях дитини, наявності інтересу, поваги, рівня усвідомлення свого зв'язку з ними, а також своєї приналежності до українського народу, гордості за це. Показники: дитина поважає державні символи, виявляє інтерес до них, з гордістю розказує про Україну, про її традиції, звичаї, про працелюбство українського народу, виявляє позитивні емоції до народних рухливих ігор.

Когнітивний критерій включає знання дітей про державні символи: Прапор, Герб, Гімн; про моральні цінності, традиції, звичаї, культуру. Показниками сформованості патріотизму слугували: дитина знає і називає державні символи, впізнає державні символи України серед державних символів інших країн, знає і називає традиції українського народу, знає і називає народні рухливі ігри.

Діяльнісний критерій характеризує уміння і навички дитини, що відображаються в її поведінці, передбачає усвідомлене виконання дій, пов'язаних з державними символами, досвід патріотичної діяльності; звичка грати у народні рухливі ігри. Показники: дитина охоче бере участь у заходах суспільно-патріотичної спрямованості, володіє українською мовою; дотримується українських звичаїв і традицій; грає у народні рухливі гри.

Відповідно до критеріїв та їх показників нами були визначені 3 рівні патріотичної сформованості старших дошкільників:

I рівень – високий: дитина правильно відповіла на всі запитання бесіди, чітко називає державні символи України, знає їх значення, впізнає державні символи України серед символів інших держав, зацікавлена запитаннями про державні символи, охоче і швидко дає відповіді. Охоче розповідає про звичаї і традиції українського народу; любить грати у народні рухливі ігри.

II рівень – середній: дитина частково відповідає на запитання бесіди, називає державні символи України невпевнено, знає їхнє значення але не може чітко пояснити, з цікавістю сприймає нову інформацію. Не завжди дотримується українських звичаїв і традицій, іноді грає у народні рухливі ігри.

III рівень – низький: дитина відповідає на більшу частину запитань бесіди за допомогою дорослого, не може самостійно чітко назвати державні символи України, не знає їхнього значення, не вміє правильно поводитись під час звучання Державного Гімну, відволікається від основних запитань; не дотримується українських традицій, звичаїв, іноді грає у народні рухливі ігри.

Для проведення констатувального етапу дослідження нами були підібрані методики до кожного показника обраних критеріїв, які відображені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Критерії, показники та методи діагностики сформованості патріотизму в дітей старшого дошкільного віку

Критерії	Показники	Методи діагностики
Емоційний	<ul style="list-style-type: none"> – Повага до національних символів, рідної мови – Прояв позитивних емоцій до українських традицій, звичаїв – Яскраві позитивні емоції до народних рухливих ігор. 	<ul style="list-style-type: none"> - бесіда «Що ти відчуваєш коли ...» - спостереження за дітьми під час образотворчої діяльності - бесіда «Як ти відносишся до українських традицій?» - розповідь дитини про рідне місто. - бесіда «Про що ти хотів би дізнатися?» - спостереження за дітьми під час ігрової діяльності
Когнітивний	<ul style="list-style-type: none"> – Знання національних символів України – Знання українських традицій, звичаїв – Знання народних рухливих ігор 	<ul style="list-style-type: none"> - розповідь за картками «Державні символи України» - бесіда «Як ти розумієш слово «патріотизм?»» - бесіда «Що ти знаєш про українські звичаї, традиції?» - творчі завдання «Сімейні події» - розв'язання ситуаційних завдань - бесіда «Рухливі народні ігри»
Діяльнісний	<ul style="list-style-type: none"> – Правильно поводить себе, коли звучить гімн України, піднімають державний прапор, розмовляє рідною мовою – Дотримується українських 	<ul style="list-style-type: none"> - спостереження за дітьми під час проведення виховного заходу «Гра-мандрівка» - «Чи вважаєш ти себе патріотом?» - організація трудової

	традицій (працелюбності, моральні чесноти тощо) – Грає в рухливі народні ігри	діяльності по виготовленню годівниць. - д/гра «Одягни народний костюм» - спостереження за дітьми на занятті з фізичної культури «Прогулянка-похід до парку»
--	--	---

Для виявлення сформованості показників емоційного критерію патріотизму у старших дошкільників ми використали такі методи: бесіди «Що ти відчуваєш коли ...», «Як ти відносишся до українських традицій?», «Про що ти хотів би дізнатися?», спостереження за дітьми під час образотворчої діяльності, ігрової діяльності.

Для виявлення сформованості показників когнітивного критерію ми провели методику «Державні символи України», бесіди «Як ти розумієш слово «патріотизм?»», «Що ти знаєш про українські звичаї, традиції?», «Рухливі народні ігри», творче завдання «Сімейні події», розв'язання ситуаційних завдань.

З метою діагностики сформованості діяльнісного критерію патріотизму ми застосували спостереження за дітьми під час проведення виховного заходу «Гра-мандрівка», у процесі трудової, ігрової діяльності, на занятті з фізичної культури «Прогулянка-похід до парку», бесіду «Чи вважаєш ти себе патріотом?», дидактичну гру «Одягни народний костюм».

Діагностичний матеріал для дослідження рівня вихованості патріотизму у старших дошкільників за емоційним критерієм подані у додатку В, за когнітивним критерієм – у додатку Д, за діяльнісним критерієм – у додатку Е.

На першому етапі констатувального етапу дослідження ми провели анкетування вихователів з метою з'ясування їх готовності проводити роботу з виховання патріотизму у старших дошкільників засобом народної рухливої гри. Анкетування вихователів дало змогу визначити рівень їх знань щодо методики

використання народних рухливих ігор у процесі виховання патріотизму у старших дошкільників.

Запропоновані питання анкети (див. додаток А) були спрямовані на визначення обізнаності вихователів з питань виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку, розкриття діяльності вихователів в цьому напрямі.

Усього в анкетуванні взяло участь 20 вихователів закладу дошкільної освіти. Усі вихователі мають вищу та середню спеціальну педагогічну освіту та досвід роботи з дітьми від 1 до 30 років.

Проаналізуємо деякі питання анкети.

На питання «Як Ви розумієте поняття «патріотизм»?» усі вихователі дали різні відповіді, але найбільш точними визначеннями, на нашу думку, є такі: «це напрям виховання, що передбачає цілеспрямований, систематичний вплив на свідомість і почуття дитини з метою формування у неї любові до Батьківщини, традицій, звичаїв та мови своєї землі», «це любов до Батьківщини, до рідних місць, рідної мови», «це повага і знання історії Батьківщини, традицій, культури, звичаїв народу», «це любов до людини, повага до людської гідності, любов до людства». Аналіз відповідей вихователів свідчить про те, що вони загалом правильно розуміють сутність поняття «патріотизм».

Аналізуючи відповіді вихователів на запитання «Які показники, на Вашу думку, свідчать про вихованість патріотизму у дитини?», було з'ясовано, що вони в основному розуміються в сутності даної дефініції. Найбільш точними відповідями, на нашу думку, є такі: «наявність у дітей знань про традиції і звичаї свого народу», «повага до державних символів», «бажання розучувати та грати у народні рухливі ігри, дізнаватися про звичаї і традиції народу». Отже, всі вихователі взагалі правильно назвали показники сформованості у дитини патріотизму.

Відповідаючи на запитання «Які засоби Ви використовуєте для виховання у дитини позитивного відношення до державних символів України», 40% вихователів відповіли, що проводять бесіди за ілюстраціями, 30% – використовують дидактичні вправи, 10% – використовують презентації, 20%

проводять виховні заходи по ознайомленню дітей з державними символами. Такі відповіді дозволяють стверджувати, що вихователі зацікавлені у вихованні поваги до державних символів, проводять бесіди за ілюстраціями про державні символи України, виховні години тощо.

Щодо запитання «Яким чином Ви формуєте у дитини інтерес до українських звичаїв, традицій?» більшість вихователів (80%) відповіли, що з цією метою використовують дидактичні вправи, проблемні ситуації, дослідницько-пошукову діяльність з участю батьків дітей, 20% вихователів найчастіше використовують бесіди з дітьми, розповіді, проводять виховні години, на яких з використанням презентацій демонструють дітям ту чи іншу традицію. Отже, більшість вихователів організовує на заняттях дослідницько-пошукову діяльність, до здобуття дошкільниками пізнавальної інформації про традиції і звичаї українського народу з залученням батьків.

На запитання «Яким чином Ви формуєте у дитини здатність об'єктивно оцінювати власну поведінку як патріота своєї країни» 55% вихователів дали таку відповідь: «Обговорення проблемних ситуацій», 25% педагогів – дидактичні ігри патріотичного змісту, 20% вихователів – бесіди за сюжетними картинками. Як бачимо, більшість вихователів надає перевагу проблемним ситуаціям.

Із відповідей на наступне запитання ми з'ясували, що всі вихователі (100%) використовують народні ігри у процесі патріотичного виховання, але систематично їх використовують лише 25% педагогів, 60% педагогів – епізодично.

Наступними запитаннями ми з'ясували у яких режимних моментах вихователі проводять народні рухливі ігри з дітьми: 60% вихователів – на заняттях з фізичної культури; 25% вихователів – на прогулянках, у туристичних походах; 15% педагогів – під час проведення заходів, змагань. Як бачимо, вихователі використовують різні режимні моменти для проведення народних рухливих ігор, але переважно – на заняттях фізкультури, при проведенні фізкультурних заходів.

На останнє запитання «Що Вам заважає використовувати народні рухливі ігри в процесі виховання патріотизму у старших дошкільників?» 60% вихователів відповіли «Недостатня кількість народних рухливих ігор патріотичного змісту», 40% – нестача часу для пошуку нових народних рухливих ігор. Із відповідей вихователів можна зробити висновок, що основною перешкодою у використанні народних рухливих ігор патріотичного змісту є їх недостатня кількість та нестача часу на пошук нових народних рухливих ігор.

Після проведення анкетування ми з'ясували, що педагоги приділяють значну увагу вихованню патріотизму у старших дошкільників, але системному, постійному їх використанню в цьому процесі заважає їх недостатня кількість, що збільшує час на пошук нової народної рухливої гри для розучування з дітьми. Тому вихователі частіше використовують традиційні методи виховання патріотизму у дітей: в основному дидактичні ігри, проблемні ситуації, трудову, пошуково-дослідницьку діяльність.

Отже, анкетування вихователів засвідчило, що вони проводять роботу з виховання патріотизму, але народні рухливі ігри з цією метою використовують епізодично.

З метою всебічного вивчення проблеми виховання патріотизму у старших дошкільників ми використали також анкетування батьків (додаток Б), оскільки родина є першим соціальним інститутом, з якого починається виховання особистості дитини. Батькам була запропонована анкета, з якої ми дізналися, що вони роблять для виховання патріотизму у своїх дітей.

Усього в анкетуванні взяло участь 50 батьків дітей ЗДО «Ромашка». Відповідь на перше запитання засвідчило, що батьки правильно розуміють сутність патріотизму. Але, лише 48% батьків приділяють увагу патріотичному вихованню дітей, вважаючи, що саме з цього віку його треба починати. Решта батьків вважає, що цим повинні займатися вихователі ЗДО.

36% батьків виховують дбайливе ставлення до природи рідного краю, разом з дітьми виїжджають на природу, розповідають дітям про поводження у

лісі. 32% батьків розмовляють з дитиною про рідне місце, постійно відвідують разом з дитиною свята, присвячені Дню міста. Нажаль, лише 8% батьків розповідають дитині вірші, співають пісні про Батьківщину, про природу рідної країни. Решта батьків можуть іноді перевірити як їх дитина вивчила віршик або пісню про Батьківщину, яку дав вихователь для проведення заходу. Також із анкетування ми з'ясували, що не всі батьки (лише 36%) ознайомлюють дітей з традиціями, звичаями українського народу, 12% батьків розповідають своїй дитині про державні символи, 36% батьків розповідають, якщо дитина сама задасть таке запитання. У народні рухливі ігри грають разом з дітьми 32% батьків, решта батьків не знаходить для цього вільного часу. 36% батьків вважають, що володіють достатньою інформацією про рідну країну, місто, звичаї, традиції українського народу, народні рухливі ігри, решта батьків потребує допомоги в отриманні даної інформації від вихователя.

Отже, анкетування батьків показало, що лише 48% батьків приділяють увагу патріотичному вихованню своїх дітей, решта 52% батьків не займаються вирішенням цієї проблеми, посилаючись на зайнятість. Діти люблять грати у народні рухливі ігри, їх цікавлять традиції і звичаї українського народу, але більшість батьків (62%) не знаходять часу для проведення народних рухливих ігор з дітьми, для ознайомлення їх з традиціями та звичаями українців.

З метою виявлення рівня сформованості патріотизму в дітей старшого дошкільного віку за емоційним критерієм ми повели з ними бесіди «Що ти відчуваєш коли ...», «Як ти відносишся до українських традицій та звичаїв», дидактичну вправу «Про що ти хотів би дізнатися», спостереження за дітьми під час образотворчої, ігрової діяльності, розповідь дитини про рідне місто (таблиця 2.2, 2.3, додаток Ж). Проаналізуємо відповіді дітей.

У процесі проведення бесіди «Що ти відчуваєш коли ...» ми з'ясували наявність поваги у дитини до державних символів України. Почуття гордості під час співу гімну відчувало 36% дітей КГ (Нікіта Л., Даня Д., Ліза І., Ліза Л.) та 28% дітей ЕГ (Настя Г., Валерія А., Павло Б., Аня В., Кіра Х., Тарас Ч.); з повагою до державних символів відноситься 28% дітей КГ (Агнія Д., Віка С.,

Настя М., Саша К., Андрій Г., Аня Г., Микита Б.) та 24% дітей ЕГ (Микола Б., Адам К., Ліза Г., Сергій К, Саша А., Макар Х.); решта 36% дітей КГ (Денис С., Саша Г., Єгор С., Аліна К., Коля В., Діма Т. та ін.) та 48% дітей ЕГ (Девід М., Кирил Ш., Назар Н., Кирил Г., Матвій Б. та ін.) відноситься з байдужістю до державних символів. Отже, відповіді дітей показали, що значний їх відсоток (36% КГ та 48% ЕГ) з байдужістю відноситься до державних символів України.

Із бесіди «Як ти відносишся до українських традицій» ми з'ясувати позитивну емоційну реакцію дитини на українські традиції, звичаї.

Яскраві позитивні емоції щодо українських звичаїв і традицій виявило 28% дітей КГ (Микита Л., Віка С., Настя М., Даня Д., Микита С., Ліза Л.) та 16% дітей ЕГ (Настя Г., Павло Б., Софія Т., Аня В.). 32% дітей КГ та 36% дітей ЕГ ця тема не зацікавила, відповіді їх були однозначні («так», «ні»), ініціатива у відповідях не простежувалась. 42% дітей КГ та 48% дітей ЕГ проявили вибірковий інтерес до традицій і звичаїв, вони з захопленням називали новорічні традиції та їх інтерес згасав коли мова йшла про весняно-літні традиції. Отже, проаналізувавши відповіді дітей ми з'ясувати, що позитивну емоційну реакцію на українські традиції, звичаї діти проявляють вибірково. І знаходиться вона на середньому (56% КГ, 52% ЕГ) та низькому рівнях (24% КГ та 28% ЕГ).

Із бесіди «Про що ти хотів би дізнатися?» ми виявити інтерес дитини до сприймання та здобуття пізнавальної інформації про українські традиції, звичаї, народні рухливі ігри, державні символи. Ми дізналися, що 44% дітей КГ та 40% дітей ЕГ цікавить чому Україна має саме такий державний герб; 56% дітей КГ та 48% дітей ЕГ бажають знати чому український прапор має жовто-блакитний колір і що це означає, 56% дітей КГ та 52% дітей ЕГ цікавить питання «Звідки взялися українські традиції?». 40% дітей КГ та 44% дітей ЕГ бажають більше дізнатися про весняно-літні традиції, яких звичаїв раніше дотримувались у родині, у які рухливі ігри грали їх прабабусі та прадідусі, коли були маленькими. Отже, у дітей контрольної та експериментальної груп наявний

інтерес у отриманні нової інформації, який знаходиться на середньому рівні (56% – у дітей КГ та 52% – ЕГ).

З метою виявлення прояву дитиною позитивних емоцій під час розповідання про рідне місто ми запропонували дітям картинки водонапірної башти і арки і запропонували їм розповісти, що вони бачать на картинці і що знають про цей об'єкт.

Діти одразу впізнали рідні міста: назвали башту, дорога до аеропорту – хто як назвав, що це арка – ніхто з дітей не назвав. Про водонапірну башту діти розповіли, що зверху можна побачити усе місто, усі вулиці, башта побудована давно і є візитною карточкою нашого міста (Настя Т., Вероніка М., Ліза Л., Софія Т., Аня Г.).

Про арку діти розповіли, що вона побудована ще коли місто оборонялось від ворогів, на цьому місті був земляний вал, що зараз вона є архітектурною пам'яткою і охороняється державою (Альона В., Саша Д., Євгенія К., Мілана К., Зоріна С., Настя Т., Влада Х.). Отже, діти проявляють інтерес до пам'яток рідного міста, володіють необхідними знаннями про них.

З метою виявлення прояву позитивних емоцій під час гри у народні рухливі ігри, бажання розмовляти рідною мовою, зображати державні символи ми провели спостереження за дітьми в ігровій, образотворчій діяльності.

Спостереження за ігровою діяльністю дітей показали, що хлопчики із задоволенням грають у «Піжмурки», «Сірий вовк», «Горюдуб». У грі вони активні, проявляють ініціативу, яскраво виражають своє задоволення грою. Зауважимо, що розмовляють вони українською мовою, навіть під час гри (Дмитро Б., Максим Є., Марк С., Матвій Т., Єгор Х. (ЕГ), Саша Б., Тимур М., Богдан Р., Максим С. (КГ)).

Дівчата проявляли свою активність та ініціативність при організації більш спокійних народних українських ігор: «Склади квіточку до віночка», «Подоляночка», «Перепілка» (Марія Б., Яна К., Мілана К., Влада Х. (ЕГ), Мірослава К., Кіра К., Іра Х., Соня О. (КГ)). Дівчатка також спілкуються рідною мовою, вони радіють від гри, від співу народних пісень, водіння

хороводів. Решта дітей залишаються пасивними, не виявляють особливого інтересу до народних рухливих ігор, спілкуються з однолітками та дорослими і українською і російською мовою.

Спостереження за образотворчою діяльністю показало, що під час малювання на вільну тему 32% дітей із задоволенням малюють державний прапор України, національні символи: вінок, калину, вербу (Зоріна С., Настя Т., Саша Д., Влада Х. (ЕГ), Настя Б., Марк З., Матвій К. (КГ)); решта дітей малювали квіти (Марія Б.), ракету (Максим Є., Артем Т., Тарас К.), машини (Артур К., Марк С., Єгор Х.). Отже, зображати українські державні, національні символи, грати у народні рухливі ігри, розмовляти рідною мовою також знаходиться на середньому рівні.

Підбиваючи підсумки за всіма завданнями емоційного критерію, констатуємо середній рівень розвитку сформованості патріотизму у дітей старшого дошкільного віку (52% – у дітей ЕГ, 56% – у дітей КГ). Високий рівень показало 20% дітей ЕГ та 24% дітей КГ, на низькому рівні перебувають 28% дітей ЕГ та 20% дітей КГ.

Для виявлення рівня сформованості патріотизму в дітей старшого дошкільного віку за когнітивним критерієм ми провели з ними розповідь за картками «Державні символи України», бесіди «Що ти знаєш про українські традиції і звичаї», «Рухливі народні ігри», «Як ти розумієш слово «патріотизм»?», творчі завдання «Сімейні події», розв'язання ситуаційних завдань (таблиці 2.4, 2.5, додаток Ж).

Проаналізуємо відповіді дітей.

Метою розповіді за картками було виявлення знань дошкільників про державні символи України.

На картинках були зображені державні символи України. Дитина повинна була назвати і розповісти про них.

Потім відповісти на наші запитання. Проаналізуємо їх відповіді.

На запитання «Назвіть державні символи України?»: 15 дітей (60%) – назвали 1 символ, 3 дітей (12%) – 2 символи, 3 дітей (9%) – 3 символи, решта

2дитини (8%) – жодного. Варто зазначити, що в першу чергу діти називали Прапор, потім Герб (Тризуб), про Гімн діти згадували лише тоді, коли їм нагадували перший рядок тексту. Отже, краще за всіх державних символів діти ознайомлені з прапором.

На запитання «Якого кольору Державний Прапор? Що вони означають?»: 48% дітей ЕГ та 56% дітей КГ дали правильну відповідь, 20% ЕГ та 28% КГ розуміють значення лише синього кольору, 32% дітей ЕГ та 16% дітей КГ розуміють значення лише жовтого кольору. Отже, значення кольорів на прапорі також знаходиться на середньому рівні (48% ЕГ та 56% КГ).

На запитання «Яку назву має Державний Герб?» 72% дітей ЕГ та 80% дітей КГ дали правильну відповідь: «тризуб», решта дітей не змогли дати відповіді. Це запитання виявилось для дітей досить складним, оскільки майже всі діти чули про тризуб, проте не всі знають, що це назва державного герба.

На запитання «Чи знаєш ти слова Державного Гімну?» 60% дітей КГ та 72% дітей ЕГ змогли розказати лише перший рядочок гімну, 32% дітей КГ та 20% дітей ЕГ – перший куплет гімну, 8% дітей КГ та ЕГ не знають слів. Отже, знання гімну у дітей знаходиться на низькому рівні.

На запитання «Як потрібно поводитись під час звучання Державного Гімну?»: 20% дітей КГ та 16% дітей ЕГ сказали, що потрібно стояти струнко, не розмовляти, 52% дітей КГ та 48% дітей ЕГ – тримати руку на серці, решта дітей не знають як поводити себе під час звучання Державного Гімну. Як бачимо, обізнаність дітей щодо поводження під час звучання Державного Гімну знаходиться також на середньому рівні.

Бесіда «Як ти розумієш слово «патріотизм»?» була спрямована на виявлення уявлень дитини про найважливіші поняття, пов'язані із патріотизмом.

Із аналізу відповідей дітей на поставлені запитання можна зробити висновок про те, що у дошкільників обмежені уявлення про Батьківщину, рідну країну, сутність слова «патріот». Під Батьківщиною, рідною країною більшість дошкільнят розуміють місто, де живуть, патріот, у їх розумінні, – це людина-

воїн (Яна К., Максим С., Єгор С., Яна К., Саша (Д.) (ЕГ), Назар В., Кіра С., Тімур М., Аріна Ш. (КГ)). Рідний дім – це дім, де ти народився, де живуть батьки, до рідних людей діти віднесли батьків, бабусю, дідуся, братів, сестер, їх вони розуміють і як сім'я (Влада Х., Євгенія К., Альона В. та ін. (ЕГ), Матвій К., Богдана Ш., Марк С. та ін. (КГ)). Сутність слова «патріот» більшість дітей КГ та ЕГ розуміють не зовсім точно: 60% дітей КГ та ЕГ вважають, що патріот – це військовий, який захищає Батьківщину, 24% дітей вважають, що патріот це той, хто любить Україну, її природу, народ, 16% дітей не змогли дати відповідь. Отже, лише 24% дітей КГ та ЕГ мають розуміння про патріота. Таким чином, уявлення дошкільнят про патріотизм перебуває на середньому рівні (40% – ЕГ, 44% – КГ).

Творче завдання «Сімейні події» мало на меті виявлення уявлень дитини про сімейні традиції, вмінь розповідати про традиції своєї родини.

Ми запропонували дошкільникам декілька картинок, на яких були зображені ті чи інші сімейні традиції. Дитина повинна була назвати традицію і розповісти про традиції, яких дотримується її родина.

За першою та третьою картинками діти назвали традицію відпочивати на природі всією сім'єю, грати у рухливі ігри. Ця традиція підтримується у родинях Альони В., Саші Д., Євгенії Є., Зорини С., Влади Х. (ЕГ), Насті Б., Кіри Б., Марка З., Матвія К., Кіри К. (КГ). Діти добре ознайомлені з традиціями святкування Нового року та 8 березня. Ці традиції підтримуються у всіх родинях. У дітей викликала труднощі традиція вшанування загиблих воїнів, родичів, її діти не назвали. Діти розповіли, що на день 8 березня вони з татом дарують матері квіти, роблять усю роботу в домі, організують для неї святковий стіл. А на Новий рік вони у садочку разом з вихователем готують подарунки для всіх членів сім'ї: поділки, малюнки, вчать вірші тощо. Таким чином, можна зробити висновки, що діти добре ознайомлені з основними сімейними традиціями, яких дотримуються в їх родинях.

Бесідою «Що ти знаєш про українські традиції та звичаї?» ми виявили наявність знань у дітей про українські традиції, звичаї.

Із українських традицій діти змогли назвати лише Новий рік, Різдво, Святого Миколая, Пасху, День Матері, День захисника Вітчизни. Весняно-літніх традицій діти майже не назвали. Лише про празник Івана Купала розповіло 20% дітей КГ та 16% дітей ЕГ. Із звичаїв діти змогли назвати весілля (52% дітей КГ, 48% – ЕГ), вінчання (24% дітей КГ, 16% дітей ЕГ), народження дитини (60% дітей КГ, 52% дітей ЕГ), поховання (28% дітей КГ, 32% дітей ЕГ); коляд, коляд, колядниця ..., (80% дітей КГ, 72% дітей ЕГ), щедрий вечір (72% дітей КГ, 68% дітей ЕГ). Отже, знання традицій і звичаїв у дітей КГ та ЕГ знаходяться на середньому та низькому рівнях.

Ситуаційні завдання допомогли нам уточнити уявлення дошкільнят про українські традиції та бажання їх дотримуватися.

Ми показали дитині низку картинок із зображенням дівчинки, яка дарує матері квіти, насіння, землю, папір, олівці та фломастери і запропонували поміркувати на яке свято дівчинка подарувала мамі квіти та для чого можна використати предмети, зображені на картинці. 32% дітей ЕГ та 40% – КГ відповіли, що дівчинка подарувала квіти матері на день Матері або на 8 Березня, решта дітей обох груп не дала відповіді на це запитання. Що стосується насіння та землі, то діти (28% ЕГ та 32% – КГ) виказали припущення, що пора садити насіння в городі, вже настала весна. Фломастери і олівці можуть пригодитися для малювання подарунка рідним і 50% дітей із обох груп побажали намалювати для мами і бабусі квіточку мімози або тюльпан. Отже, з першою ситуацією справилось в середньому 32% дошкільнят із ЕГ та 40% – із КГ.

Другою ситуацією ми з'ясували чи здатні діти співчувати близьким, оточуючим їх людям. Ми повідомили їм, що їх вихователька захворіла і запитали, хто хоче їй допомогти. 40% дітей ЕГ та 48% КГ виявили бажання сходити до виховательки і допомогти їй по дому: підмести підлогу, полити квіти, сходити у магазин і принести хліба і молока. Решта дітей ніяк не відреагувало на наше повідомлення, вони вирішили дочекатись поки

вихователь вийде на роботу. Як бачимо, бажання дотримуватися традиції піклуватися про близьких виявили не всі дітки.

Із бесіди «Рухливі ігри» ми виявили знання дітей про народні рухливі ігри. Вислів «Народні рухливі ігри» правильно розуміють 36% дітей КГ та 32% дітей ЕГ. З точки зору дітей народні рухливі ігри, це ігри, які придумав народ, в яких потрібно багато рухатися (Даня Д., Микита М., Таня М. – КГ, Соня Т., Настя Г., Аня В., Настя Б. – ЕГ). Із рухливих народних ігор 52% дітей КГ та 48% дітей ЕГ назвали лапту, гуси-лебеді, кіт і миша, схованки. 8% дітей ЕГ та 12% дітей КГ добавили ще ігри швайка, свинки, баштан. Діти обох груп розповіли, що народні ігри створив дуже давно сам народ, кожне покоління могло щось додати у гру і отримувати нову гру. 52% дітей КГ та 48% дітей ЕГ впевнені, що їх батьки, бабусі, дідусі, а також прабабусі і прадідусі теж грали у піжмурки, лапту, схованки. Відповідь на останнє запитання бесіди «Чого навчають нас народні рухливі ігри?» викликала деякі труднощі у дітей. Після навідних запитань з нашого боку ми отримали такі відповіді: «Народні рухливі ігри дозволяють дізнатися про життя наших предків» (56% дітей КГ, 52% дітей КГ), «Знайомлять з працею селян» (24% дітей КГ, 16% дітей ЕГ), «розвивають силу, спритність, витривалість, які необхідні для захисту Батьківщини» (48% дітей ЕГ, 56% дітей КГ). Як бачимо, діти мають певні знання про народні рухливі ігри, які знаходяться на середньому рівні (52% у дітей КГ, 48% у дітей ЕГ).

Підбиваючи підсумки за всіма завданнями когнітивного критерію, констатуємо середній рівень розвитку сформованості патріотизму у дітей старшого дошкільного віку (48% – у дітей ЕГ, 52% – у дітей КГ). Високий рівень показало 32% дітей ЕГ та 36% дітей КГ, на низькому рівні перебувають 20% дітей ЕГ та 12% дітей КГ.

Для виявлення рівня сформованості патріотизму в дітей старшого дошкільного віку за діяльнісним критерієм ми повели спостереження за поведінкою дітей під час проведення виховного заходу, трудової діяльності,

заняття з фізичної культури, бесіду «Чи вважаєш ти себе патріотом?», дидактичну гру «Одягни ляльку» (таблиці 2.6, 2.7, додаток Ж).

З метою з'ясування поведінки дітей під час звучання гімну України, підняття українського прапора ми провели спостереження за дітьми під час проведення виховного заходу «Гра-мандрівка», на якому дітям давали знання про державні символи України: прапор, герб та ознайомили з Державним Гімном. Ми помітили, що Агнія Д., Ліза Л., Ліза І., Таня М. (КГ), Настя Г., Адам К., Тарас Ч., Софія Т., Діма В., Ліза Г., Аня В. (ЕГ) були активними протягом всього заходу, задавали питання вихователю щодо походження державних символів, відповідали на запитання вихователя. Діти добре засвоїли своє поведіння при виконанні гімну і піднятті прапору і діяли відповідно засвоєних знань. Девід М., Микола Б., Кирил Ш., Назар Н., Саша А., Гагін І. протягом заходу відволікалися, було помітно, що матеріал їх не цікавив, відповідали невпопад. Коли виконували гімн встали після нагадування. Такі ж справи спостерігалися і в КГ дітей. 36% дітей ЕГ та 32% дітей КГ не засвоїли і відповідно не діяли за загальноприйнятими правилами поведіння щодо державних символів. Отже, поведінка дітей під час звучання гімну України, підняття українського прапора знаходиться на середньому (52% КГ, 36% ЕГ) та низькому рівнях (32%КГ, 36% ЕГ).

Бесідою «Чи вважаєш ти себе патріотом?» ми виявили здатність дитини пишатися своєю сім'єю, Батьківщиною, намагання діяти відповідно моральних норм, приймати участь у суспільно-корисних заходах.

Дошкільнятам була запропонована низка запитань. Проаналізуємо відповіді на них 52% дітей ЕГ та 56% – КГ люблять свою сім'ю тому, що їм там затишно, спокійно, батьки турбуються про них, купують іграшки, організують свята; 32% дошкільнят ЕГ та 36% – КГ люблять Україну тому, що вони народилися десь, ходять у садочок, гуляють на вулиці тощо. 48% вихованців ЕГ та 56% – КГ подобається природа навколишнього середовища, вони люблять ходити на ставок купатися, з батьками рибачити, слухати спів пташок, навіть, просто гуляти по місту. До улюблених місць міста діти назвали площу біля

кінотеатру – там вони люблять годувати голубів (32%), подобається їм гуляти у дитячому парку – там вирізані цікаві тварини та птахи з дерева (28%), разом з батьками вони часто відпочивають у парку біля Анастасієвської церкви (40%). 20% дошкільників виявило бажання оберігати природу, для цього треба не кидати сміття на дорогу, не ламати гілки дерев, не рвати квіти, які занесені до Червоної книги. Як бачимо, старші дошкільники мають уявлення про заходи по збереженню природи. 36% хлопчиків та 20% дівчат побажали стати справжніми патріотами, захищати Батьківщину, своїх рідних. А для того, щоб Україна стала кращою треба багато вчитися та працювати, отримати гарну професію, щоб приносити їй користь. Як засвідчили відповіді дошкільників, не всі вони готові бути справжніми патріотами.

З метою виявлення умінь дошкільників дотримуватися українських традицій, а саме працелюбності, ми організували спостереження під час трудової діяльності. Зима – важкий період для птахів, тому ми вирішили виготовити годівниці для птахів. Високу активність у виготовленні годівниць виявили Настя Г., Валерія А., Макар Х., Артем С. Діти нанесли пластикових пляшок, пакетів з-під молока, обмірковували як краще зробити отвір, щоб пташкам було зручно клювати зерно, а їм його насипати в кормушку. Дошкільники вмiло вправлялися з ножицями, клеєм. Деяко гірші трудові навички показали Девід М., Адам К., Саша А. – у них не завжди вправно виходило працювати з ножицями, краї годівниці виходили нерівними. Отже, діти мають навички працелюбності. Більшість дітей продемонструвала середній рівень працелюбності.

Останнім спостереженням за дітьми (під час проведення заняття з фізичної культури) ми виявили поведінку дітей під час проведення народних рухливих ігор. На занятті діти грали у рухливі ігри «Жмурки з дзвіночками», «Осінній віночок». Активність у грі проявило 20% дітей КГ та 12% дітей ЕГ. Уникало від участі у грі 32% дітей КГ та 36% дітей ЕГ. Решта дітей приймала участь у грі без особливого бажання: так сказав інструктор з фізичного виховання.

З метою з'ясування як дитина оволоділа навичками визначати елементи українського костюму ми провели дидактичну гру. Дитині показали елементи молдавського, білоруського, українського костюмів, вона повинна була вибрати український костюм і одягнути вирізану з картону ляльку. З цим завданням впоралося 44% дітей ЕГ та 52% – КГ. Решта дітей не змогли правильно визначити український вінок, переплутали з молдавським, у виборі національного українського костюму для хлопчиків, помилилося 36% дошкільнят, молдавський костюм прийняли за український – не звернули уваги на колір штанів. Деякі діти прийняли білоруську пару за українську (16%).

Отже, навички визначати елементи українського костюму знаходяться на середньому рівні (44% – ЕГ, 52% – КГ).

Підбиваючи підсумки за всіма завданнями діяльнісного критерію, констатуємо середній рівень розвитку сформованості патріотизму у дітей старшого дошкільного віку (40% – у дітей ЕГ, 44% – у дітей КГ). Високий рівень показало 28% дітей ЕГ та 24 % дітей КГ, на низькому рівні перебувають 32% дітей ЕГ та КГ).

Отже, отримані в процесі бесід з вихованцями, спостережень за їхньою діяльністю і поведінкою результати, ми проаналізували й занесли до таблиць 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7. (додаток Ж) та діаграм 2.1, 2.2., 2.3.

Узагальнені результати дослідження на констатувальному етапі подані в таблицях 2.8, 2.9.

Таблиця 2.8

Рівні сформованості патріотизму в дітей експериментальної групи на констатувальному етапі дослідження

ЕГ, 25 осіб	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Емоційний	5	20	13	52	7	28
Когнітивний	8	32	12	48	5	20
Діяльнісний	7	28	10	40	8	32

Як бачимо в дітей експериментальної групи найкраще сформовані показники за когнітивним критерієм, на низькому рівні вони у 20% респондентів, найгірше сформовані показники діяльнісного критерію – у 32% дітей виявлений низький рівень сформованості патріотичності за даним критерієм.

Таблиця 2.9

Рівні сформованості патріотизму в дітей контрольної групи на констатувальному етапі дослідження

КГ, 25 осіб	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Емоційний	6	24	14	56	5	20
Когнітивний	9	36	13	52	3	12
Діяльнісний	6	24	11	44	8	32

Як бачимо у дітей контрольної групи ситуація майже така як і в експериментальній групі: найгірше сформований діяльнісний (32% дітей перебуває на низькому рівні), найкраще – когнітивний (12% дітей перебуває на низькому рівні).

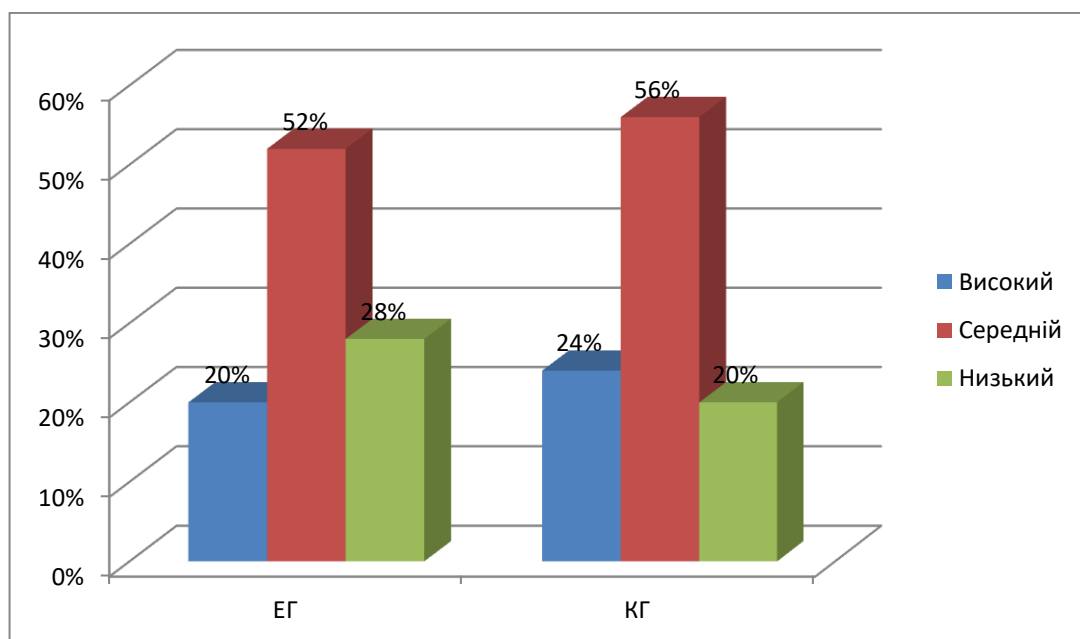

Рис. 2.1. Порівняння рівнів сформованості патріотичності в дітей ЕГ та КГ за емоційним критерієм на констатувальному етапі дослідження

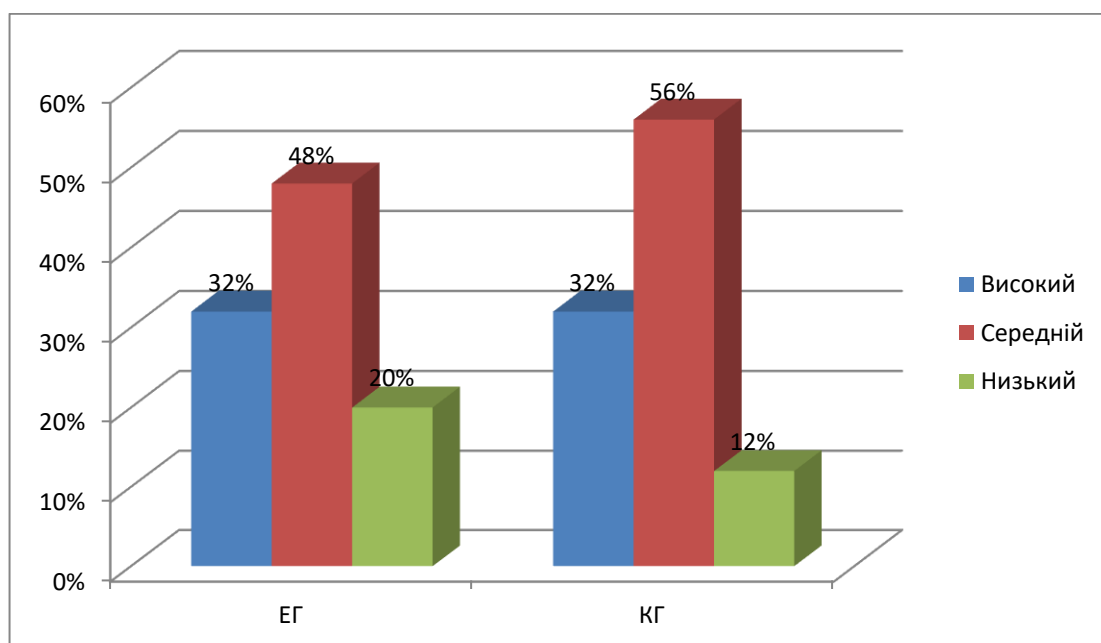

Рис. 2.2. Порівняння рівнів сформованості патріотизму в дітей ЕГ та КГ за когнітивним критерієм на констатувальному етапі дослідження

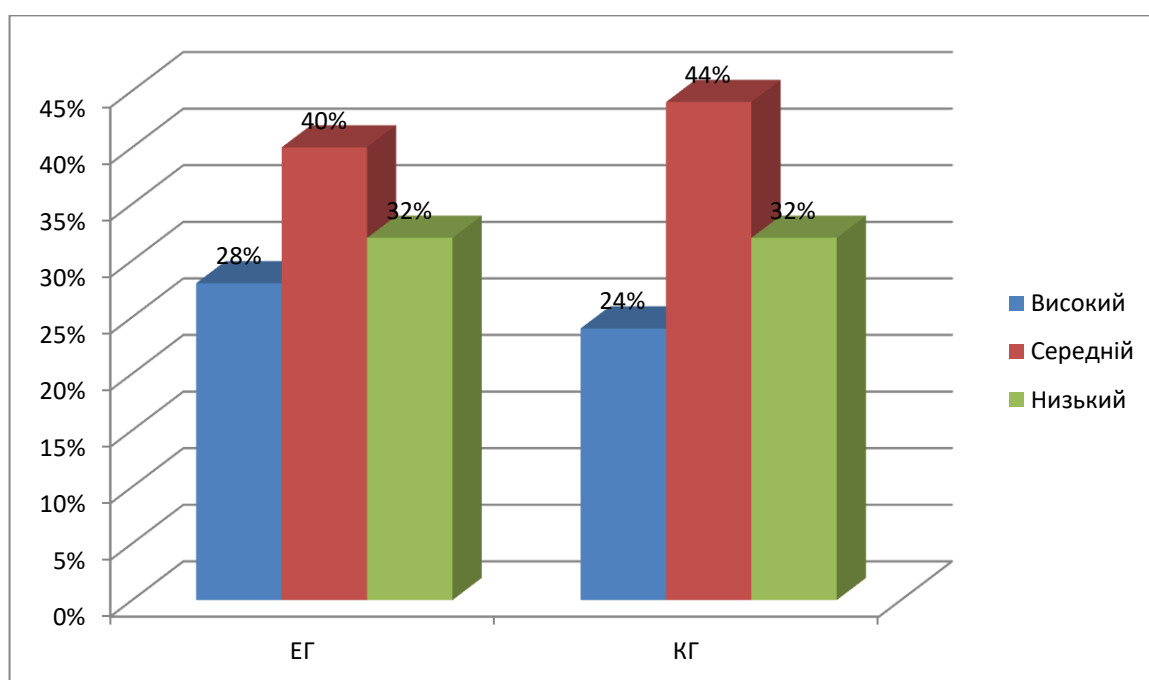

Рис. 2.3. Порівняння рівнів сформованості патріотичності в дітей ЕГ та КГ за діяльнісним критерієм на констатувальному етапі дослідження

Як бачимо, за всіма критеріями сформованість патріотичності в дітей контрольної й експериментальної груп знаходиться переважно на середньому рівні: від 44% до 52% – у дітей КГ та від 40% до 48% – у дітей ЕГ.

Отримані результати констатувального етапу дослідження свідчать про недостатнє патріотичне виховання старших дошкільників, незначне і фрагментарне використання народних рухливих ігор, відстороненість батьків від процесу патріотичного виховання своїх дітей. Така ситуація потребує проведення формувального етапу дослідження з дітьми експериментальної групи з використанням народної рухливої гри у процесі патріотичного виховання.

2.2 Система роботи з виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку засобом народних рухливих ігор

Метою формувального етапу експерименту була перевірка впливу народних рухливих ігор на виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку.

Для досягнення мети були поставлені наступні завдання:

1. Скласти перспективний план роботи з патріотичного виховання.
2. Підібрати народні рухливі ігри для підвищення рівнів патріотичного виховання в дітей експериментальної групи.
3. Систематично і послідовно використовувати народні рухливі ігри на заняттях, в режимних моментах ЗДО, святах, змаганнях тощо.
4. Провести роботу з батьками, вихователями стосовно використання рухливих народних ігор як засобу патріотичного виховання.

Перспективний план роботи з патріотичного виховання дітей експериментальної групи поданий у таблиці 2.10.

Таблиця 2.10

Перспективний план роботи з патріотичного виховання засобом народної рухливої гри

<i>Дата</i>	<i>Назва рухливої</i>	<i>Мета проведення</i>	<i>Місце</i>
-------------	-----------------------	------------------------	--------------

<i>проведення</i>	<i>народної гри</i>		<i>проведення</i>
	Садіння картоплі	ознайомити дітей з побутом і традиціями українського народу (землеробство, тваринництво, ковальство, мисливство)	на дворі ЗДО
	Редька		Майданчик
	Квочка		Майданчик
	Мак		спортивна зала
	Трактористи		Майданчик
	Пастух і вовк		Майданчик
	Куй-куй, ковалі...		Майданчик
	А ми просо сіяли		спортивна зала
	Кривий танець	ознайомити дітей з українськими обрядами	спортивна зала
	Горішок		Майданчик
	Подоланочка		Майданчик
	Горюдуб		Галявина
	Склади квітку до віночка	ознайомлення з українським національним оберегом та народними звичаями	Майданчик
	Чий вінок кращий?		спортивна зала
	Піжмурки	ознайомити дітей з національним колоритом	на галявині
	Зозуля		спортивна зала
	Бій півнів		спортивна зала
	Перетягування бука		Майданчик
	Отамане	ознайомити дошкільників з устроєм козацького війська	на дворі або галявині
	Посвята в козачата	ознайомити дітей з побутом і традиціями козаків, їх відданість Батьківщині.	Майданчик
	Козацькі розваги		спортивна площадка

Перед проведенням ігор ми виконували попередню роботу: на заняттях з розвитку мовлення проводили бесіди на патріотичні теми, читали дітям художню літературу про козаків, про звичаї і обряди українського народу. На заняттях музики розучували з дітьми обрядові, хороводні, козацькі пісні, танці. На заняттях з фізичної культури для проведення ігор «Посвята в козачата», «Козацькі розваги» розучували комплекси загально-розвиваючих вправ.

Звичайно, перед проведенням гри, ми розповідали дошкільнятам про її походження. Наприклад, перед грою «Кривий танець» ми розповіли одну із версій походження гри: «Гра виникла у ті часи, коли на нашу країну нападали татари. В ті часи батьки вчили своїх дітей заплутувати свої сліди, якщо їм грозила небезпека від ворога. У цьому випадку чужинці не могли потрапити в село. У танку також імітується рух по кривій. В давнину діти водили «кривий» хоровод біля церкви на свято Благовіщення. Українці з особливою пошаною ставились до цього свята, вони вважали, що в цей день Бог благословляє всі рослини, тому працювати в цей день вважалося великим гріхом. Існувало повір'я, що на Благовіщення навіть птах не в'є собі гнізда. В цей день, вранці, діти виходили в поле до лелеки, показували їй освячений хліб і промовляли: «Лелека, лелека, на тобі хлібця, а ти нам – жита копу». А перед грою «Горюдуб» ми ознайомили дітей зі святом Івана Купала. Діти дізналися, що напередодні свята купальське дерево прикрашалося вінками, квітами, стрічками, увечері біля нього розкладали вогнище з дубових гілок і хлопці в парах із дівчатами перестрибували через нього. Вважалося, що таким чином вони очищалися вогнем, оскільки українці вірили, що вогонь очищає душу від усього злого й наділяє тіло силою та здоров'ям. Саме тому цей обряд проводили перед жнивами».

Перед проведенням ігор «Склади квітку до віночка» та «Чий віночок кращий?» ми ознайомили дітей із символікою вінкоплетіння: розповіли дітям, які квіти і стрічки влітають у вінок, що вони означають. Особливо ця інформація зацікавила дівчаток. Мілана О., Валерія А., Настя Г. задавали питання щодо значень квітів і кольорів стрічок у віночку. А хлопчиків Назара Н., Миколу Б., Артема С. зацікавив побут козаків, вони із задоволенням приймали участь у козацьких забавах, щоб показати свою силу і витривалість. Сергій К., Назар В., Кирил Г. стали краще відноситися до занять з фізичної культури: вони готували себе до посвячення в козачата, щоб вирости сильними, мужніми і захищати свою Батьківщину.

Після повідомлення дошкільникам інформації про обряди, які проводили українці, про історію походження гри, її атрибути для її закріплення, ми проводили бесіди з дітьми. Так, перед грою «Чий віночок кращий» ми запитали у дітей:

– Які квіти влітали в вінок українці? (троянди, лілії, мальви, безсмертник, волошки, калину, ромашки).

– Що символізувала жовтогаряча стрічка у вінку? (хліб).

– А малинова? (щирість).

– Стрічка якого кольору символізує землю? (світло-коричнева).

– Стрічка якого кольору символізує сонце? (жовта).

Діти стали більш уважними до праці своїх батьків, бабусь та дідусів. Спостереження за ними під час виконання сільськогосподарських робіт, догляд за свійськими тваринами, рибальство та мисливство разом з татом або дідусем дозволяло їм краще відобразити дії у таких іграх як «Садіння картоплі», «Квочка», «Трактористи», «Пастух і вовк», «Куй-куй, ковалі», «Мак» тощо. У свою чергу перелічені ігри ознайолювали дошкільнят з побутом і традиціями українського народу, діти засвоювали послідовність виконання дій під час роботи в полі на тракторі або при садінні картоплі. Перед проведенням гри «Трактористи» з дітьми обговорили роботу тракториста, діти дізналися про важкий труд трактористів, про її важливість, як раніше обробляли поля тощо. Саша О., Девід М. виявили бажання стати трактористами, вони заявили «Коли стану дорослим буду вирощувати хліб людям». Гра «Мак» ознайомила дітей з послідовністю сільськогосподарських робіт, способами вживання продуктів с/г праці.

Діти любили грати у «Піжмурки», «Зозулю», «Бій півнів», «Перетягування буку». Ці ігри сприяли фізичному вихованню дошкільників, адже захищати Батьківщину повинні здорові, мужні громадяни, вони також ознайолювали дітей з національним колоритом. Готуючись до проведення таких ігор, діти з батьками, на заняттях з розвитку мовлення розучували нові лічилки. Так, Настя Г. вивчила таку лічилку з бабусею:

«Котилася торба
 З великого горба.
 А в тій торбі
 Хліб-паляниця.
 Кому доведеться,
 Той буде жмуриться»

А Миколі Б., Матвію Б. більше сподобалась така лічилка, яку вони вивчили зі старшими братами:

«Федір, Сидір і Каленик
 Збудували тут куреник.
 У куренику сидять,
 По варенику їдять.
 В нас вареників немає,
 Хто жмуритись починає?»

На заняттях діти вивчили ще декілька лічилок, за допомогою яких вони обирали ведучого у грі.

Обрядові народні рухливі ігри «Кривий танець», «Горішок», «Подольночка», «Горюдуб», «Мак» наповнені піснями. Готуючись до гри, діти розучували пісні, танці з музичним керівником. Так до гри «Мак» діти вивчили приспівку *«Маки, маківочки,*

Золотії голівочки!
В підзагір'ї зелений мак,
Маки, маківочки,
Золотії голівочки».

А до гри «Просо» вивчили пісню, в якій розповідалося про технологічний процес вирощування та обробки проса. Гра «Подольночка» виникла в сиву давнину, вона відноситься до хороводних. Звичайно, хороводи водили дівчата. Рухи і слова у грі повинні були виконувати магічну дію, а саме: привертати здоров'я, красу, щастя. Співаючи у хороводі дівчата прикликали до себе радість

весняного оновлення, мріяли знайти, вибрати собі пару, свого судженого. Тому ця гра сподобалась і нашим дівчаткам. Вони водили хороводи і співали:

Десь тут була подоляночка,
 Десь тут була молодесенька.
 Тут вона стояла,
 До землі припала,
 Личка не вмивала,
 Бо води не мала.
 Ой, встань, встань, подоляночко,
 Обмий личко, як ту скляночку.
 Візьмися у бочки
 За свої скочки,
 Підскочи до раю,
 Бери сестру з краю.

До гри «Кривий танець» діти розучили українські танці, які вони виконували в українських костюмах, що сприяло вихованню почуття належності до українського народу, взагалі – патріотичному вихованню.

Отже, ознайомлюючи дошкільників з українськими звичаями, обрядами, традиціями, побутом ми виховували у них любов до праці, до українського народу та Батьківщини.

Особливо цікавими для дітей були ігри, пов'язані з козаками: устроєм козацького війська, їх побутом, традиціями, відданістю народу. Діти заздалегідь готувалися до проведення ігор «Отамане», «Посвята в козачата», «Козацькі розваги». Діти навчилися читати карти, орієнтуватися на місцевості, крокувати під музичний супровід, стали більше приділяти уваги своєму здоров'ю: щоденно виконувати ранкову гімнастику, намагалися правильно виконувати загально-розвиваючі вправи – так вони готувалися до посвячення у козачата. Крім цього, діти вивчили козацькі танці («Повзунець», «Танок з шаблями», «танець маленьких козачат» тощо), пісні («Я – маленький козак», «Ми – козаки», «Гей, там на горі Сич іде», «Ой на горі та женці жнуть»,

«Розпрягайте, хлопці, коні» та інші), загадки про козаків (Береженого бог береже, а козака шабля стереже; де козак, там і слава; козацькому роду нема переводу тощо).

Під час проведення народної рухливої гри «Посвята в козачата» хлопчики виконували вправи з шаблями, а дівчатка вправи з віночком, грали у народну рухливу гру «Їду, їду». Провели естафети «Козаки тікають з полону», «До Криму по сіль», «Зваримо борщик», «Перетягування канату», на завершенні свята виконали пісню «Я маленький козак».

Рухливі народні ігри ми включили і в спортивне свято «Здоровому роду – нема переводу», метою якого було закріплення знання дітей про козаків, Запорізьку Січ, а також формування уявлень дошкільників про те, що вони мужні, сильні, справедливі, захисники Вітчизни, виховання бажання бути схожими на українських героїв-козаків.

Для проведення свята нами були залучені батьки дітей. Діти повинні були розпитати батьків про козаків, про Запорізьку Січ, про ігри, в які грали їх діти, які пісні співали; якщо дома були старовинні речі – принести їх до садочка на свято. На занятті з розвитку мовлення ми провели дидактичну гру «Що означає слово» («аркан», «байдак», «булава», «вежа», «галера», «Запорізька Січ», «кошовий отаман», «пищаль», «тропак» та інші). Були розучені народні рухливі ігри «Кривий танок», «Пускайте нас», «Хвостач», діти вивчили приказки про козаків («То не козак, що боїться собак», «Голими руками не битись з ворогами» та інші)), пісні до проведення змагань та рухливих ігор. На заняттях з читання діти розглядали одяг козаків, їх зброю. З'ясували чим козаки харчувалися, що треба було робити, щоб стати козаком.

Під час проведення дня здоров'я дошкільники провели спортивне свято «Козацькому роду нема переводу», побудували «Запорізьку Січ», провели рухливі ігри «Захист фортеці», «Отамане», «Бій півнів», «Перетягування бука» та інші.

У процесі проведення народних українських рухливих ігор ми слідкували за дотриманням дітьми правил гри, звертали увагу на фізичний і психологічний

стан дошкільників, іноді до повторного показу гри заохочували дітей, які найкраще засвоїли її правила.

Для дітей, залучених до формувального етапу експерименту, створювалися сприятливі обставини для подолання невпевненості у виконанні того чи іншого руху, використовувались стимулюючі впливи для збудження позитивних емоційних переживань і мотивів до рухливих народних ігор.

Для розвитку емоційної чутливості і формування інтересу до народної рухливої гри ми знайомили дітей з прийомами образного перетворення на прикладі спеціальних пантомімічних етюдів і ігор (наприклад, «Посварились два півники», «М'яч», «Дерево»), імпровізацій («Метелики», «У країні квітів»).

У ході проведення народних рухливих ігор дітей знайомили з проявами різних емоційних станів, характерних виразних рухів, які виражають певні почуття і емоції, вчили їх відтворювати за допомогою імітацій. Діти із задоволенням відтворювали почуття в іграх «Ходить гарбуз по городу», «Перепілонька», «А ми просо сіяли...» тощо.

На етапі удосконалення навичок проведення народних рухливих ігор використовували репродуктивні та продуктивні методи та прийоми: самоконтроль за правилами проведення гри, зміна умов її проведення.

На останньому етапі ми формували у дітей уміння переносити народні рухливі ігри у самостійну діяльність, приділяли увагу активним проявам у заняттях фізичною культурою, формуванню мотивації до проведення рухливих народних ігор у повсякденній життєдіяльності.

Ми включали ігри у різні організаційні форми роботи з фізичного виховання: ранкову гімнастику, фізкультхвилинки та фізкультпаузи, заняття з фізичної культури, фізкультурні розваги та фізкультурні свята, пішохідні переходи.

Для ранкової гімнастики добирали ігри малої рухливості (до вступної і заключної частини).

Для фізкультхвилинки підбирали ігри середньої рухливості (хороводні ігри, ігри без використання великого простору, з нескладними рухами, ігри з

шикуванням та перешикуванням). Ми підбирали ігри, які відповідали тематиці заняття. Наприклад, на занятті з малювання діти малювали український рушничок, елементом якого є калинові ягоди, тому дітям було цікаво на цьому ж занятті пограти у гру «Калина», якщо вони малювали український віночок, то їм пропонували гру «Чий віночок кращій?».

Для фізкультпауз ми намагалися добирати ігри малої, середньої та великої рухливості. На початку фізкультпаузи планували ігри середньої рухливості, потім великої рухливості і в кінці обов'язково проводили гру малої рухливості, щоб привести організм дитини у відносно спокійний стан.

На заняттях з фізичної культури українські народні рухливі ігри використовували на початку заняття: у вступній частині – ігри, які включали рухові дії для розвитку уваги, організованості та навичок з перешикування. В основній частині – гру великої рухливості з максимальним навантаженням на дітей з основним рухом, що не був запланованим на занятті. В заключній частині – малорухливі ігри.

Обираючи рухливі ігри, ми враховували місце їх проведення. У невеликому приміщенні, в груповій кімнаті, на веранді проводили ігри з перешикуванням в колони, в шеренги; ігри, в яких брали участь діти по черзі, а також ігри-естафети, що не вимагали великого простору («Подольночка», «Зозуля», «Карлики і велетні»).

У великому залі чи на майданчику проводили ігри різної рухливості з бігом врозтіч, стрибками, підстрибуваннями, пролізаннями, метанням на дальність тощо. На прогулянці використовували природні матеріали для гри, камінці, листя та природні умови: пеньочки для стрибків, дерева для перелазіння, пагорби для підйому і спуску.

Для проведення ігор в природних умовах (на галявині, в лісі, біля водойми, на лузі) враховували:

- рельєф, а саме – чи рівна місцевість, чи горбиста;
- характер ґрунту – пісок, трава, земля, асфальт;

– наявність природних перешкод – стежки, струмки, рівчаки, пеньки, ямки, горбочки, повалені дерева.

Природні умови найкраще підходили для проведення ігор «Посвячення у козачата», «Піжмурки».

Отже, ми за допомогою народних рухливих ігор намагалися виховати у старших дошкільників почуття патріотизму, цьому сприяв і зміст підібраних ігор і попередньо проведена робота.

Ефективною у патріотичному вихованні дітей була педагогічна просвіта батьків (індивідуальні консультації, бесіди, ознайомлення з науково-методичною літературою, круглі столи, сумісні заходи з дітьми тощо) з метою привернення їхньої уваги до патріотичного виховання дітей та значення народних рухливих ігор в цьому процесі.

Для батьків дітей експериментальної групи була створена «Батьківська школа народної гри», де з батьками було проведено заняття: «Значення народних рухливих ігор у патріотичному вихованні дітей», за круглим столом батьки обмінювалися досвідом патріотичного виховання засобом народної рухливої гри. Батькам були запропоновані народні рухливі ігри для проведення дома у вільний час. У результаті функціонування «Школи» батьки відзначили значне підвищення рівня їхніх теоретичних знань, а також практичних умінь і навичок з організації й проведення рухливих народних ігор у процесі патріотичного виховання. Вихователям ми також запропонували народні рухливі ігри для виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку, подали їм матеріал про походження народної гри, з цією метою були проведені консультації, круглі столи тощо.

2.3. Аналіз результатів проведеної роботи

Після проведення формувального етапу дослідження, був проведений контрольний етап дослідження, його метою було з'ясування як змінилися погляди вихователів та батьків стосовно засобів патріотичного виховання, як

змінилися рівні сформованості патріотизму у дітей старшого дошкільного віку порівняно з констатувальним етапом дослідження.

Під час проведення контрольного етапу нами були передбачені такі завдання: провести повторне анкетування вихователів, батьків, діагностування дітей за діагностичним матеріалом констатувального етапу та порівняти отримання результати з результатами попереднього етапу. Проаналізуємо деякі питання повторного анкетування вихователів.

Повторне анкетування вихователів засвідчило, що вони всі 100% правильно розуміють сутність патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку і вважають що у дитини, сформованість патріотизму визначається її знанням традицій, звичаїв свого народу, яка дотримується цих традицій, з повагою відноситься до своїх батьків, працелюбна, знає та грає у народні рухливі ігри тощо.

Отже, всі вихователі взагалі правильно розуміють дефініцію «патріотизм», знають показники вихованості патріотизму в дошкільників.

Із повторного анкетування педагогів ми також дізналися, що збільшилась на 40% кількість вихователів, які для формування інтересу дошкільнят до українських звичаїв, традицій використовують народні рухливі ігри, на 30% збільшилась кількість педагогів, які залучають батьків до процесу патріотичного виховання. Вони проводять з батьками круглі столи з обміну досвідом, батьківські збори, консультації, присвячені засобам патріотичного виховання, проводять сумісні спортивні заходи з використанням народних рухливих ігор тощо.

Із відповідей на запитання «Яким чином Ви формуєте у дитини здатність об'єктивно оцінювати власну поведінку як патріота своєї країни» ми дізналися, що 80% педагогів перед народними іграми проводять з дітьми бесіди щодо традицій і звичаїв українського народу, про історію виникнення тої чи іншої рухливої гри, з'ясовують у дітей як вони розуміють слово «патріот», кого можна вважати патріотом. Як бачимо, більшість вихователів надає перевагу народним рухливим іграм, які вони стали використовувати систематично:

спочатку педагоги проводять підготовчу роботу до гри: розучують пісні, танці, лічилки, малюють малюнки, досліджують значення кольору стрічок у вінку, які квіти влітають у нього та що вони позначають, яка історія виникнення гри тощо.

Також, із повторного анкетування педагогів ми з'ясували, що на 35% збільшилась кількість вихователів, які намагаються проводити народні рухливі ігри щоденно у всіх режимних моментах, на заняттях з фізичного виховання в спортивній залі, майданчику, в природних умовах, організовують спортивні свята, змагання з використанням народних рухливих ігор.

Отже, після проведення повторного анкетування ми з'ясували, що в порівнянні з констатувальним етапом дослідження, на 35% збільшилась кількість педагогів, які стали використовувати народні рухливі ігри як засіб патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку.

У процесі контрольного етапу було проведено і повторне анкетування батьків з метою з'ясування чи відбулися зміни у поглядах батьків на патріотичне виховання дітей. Відповіді на перше запитання показали, що кількість батьків, які стали приділяти увагу патріотичному вихованню дітей збільшилась на 40% в порівнянні з першим етапом дослідження.

Збільшилась на 50% і кількість батьків, які стали приділяти увагу патріотичному вихованню дітей засобом ознайомлення їх з традиціями, звичаями українського народу, стали у вільний час грати з дітьми у народні рухливі ігри. Частіше за все грають у піжмурки під час виїзду на природу, у горюдуб (стрибають з дітьми через кропиву), для виховання фізичної витривалості, зміцнення м'язів дитини проводять ігри «Бій півнів», «Посвята в козачата». Про народні рухливі ігри батьки дізнаються із куточка для батьків або на консультаціях, які проводять для них вихователі. Збільшилась на 30% кількість батьків, які стали брати участь у сумісних заходах, які організовуються вихователем (спортивні змагання, свята, козацькі розваги тощо).

Отже, анкетування батьків показало, що батьки стали більше уваги приділяти патріотичному вихованню своїх дітей.

Наступним кроком контрольного етапу дослідження було виявлення рівнів сформованості патріотизму у дітей експериментальної і контрольної груп за методиками констатувального етапу. Для з'ясування як змінилися показники рівнів сформованості патріотизму за емоційним критерієм нами були проведені повторні бесіди «Що ти відчуваєш коли ...», «Як ти відносишся до українських традицій та звичаїв», дидактична вправа «Про що ти хотів би дізнатися», спостереження за дітьми під час образотворчої, ігрової діяльності, розповідь дитини про рідне місто (табл.11, 12 Додаток М). Проаналізуємо деякі відповіді дітей.

Відповіді на питання бесіди «Що ти відчуваєш коли ...» показали, що повага дітей експериментальної групи до державних символів України збільшилась на 12%, в контрольній групі – на 4%. Коли звучить гімн 28% дітей ЕГ відчувають почуття гордості за приналежність до української нації (Павло Б., Макар Х., Настя Г., Валерія А., Аня В., Кіра Х., Тарас Ч. та ін.); кількість дітей, які байдуже відносяться до державних символів, не знають як себе поводити, коли звучить гімн в ЕГ знизилась на 20% : Девід М., Кирил Ш., Назар Н., Кирил Г., Матвій Б. змінили своє відношення до державних символів після проведення формувального етапу дослідження. Отже, відповіді дітей показали, що більшість дітей стали з повагою відноситися до державних символів, відчувати почуття гордості за приналежність до української нації.

Із повторної бесіди «Як ти відносишся до українських традицій» ми з'ясувати як змінилася позитивна емоційна реакція дошкільників на українські традиції, звичаї, обряди. Було виявлено, що 32% дітей ЕГ з захопленням відносяться до звичаїв і традицій українського народу. Вони яскраво проявляють позитивні емоції під час розповідання про українські звичаї і традиції (святкування Благовіщення, стрибання через костер на Івана Купала), розповідали про вінкоплетіння, які стрічки влітають у вінок, які квіти(Настя Г., Павло Б., Софія Т., Аня В.). Сергій К., Іван Г., Діма В., Назар Н із

захопленням розповідали про Запорізьку Січ, про козаків, їх життя, відданість народу. Отже, аналіз відповідей показав, що прояв позитивної емоційної реакції на українські традиції, звичаї значно збільшився в порівнянні з констатувальним етапом, але залишився на середньому (60% ЕГ, 56% КГ).

Змінилися й інтереси дошкільників. Так, на 28% більше із них стали цікавитися пізнавальною інформацією про українські традиції, звичаї, народні рухливі ігри. Ми дізналися, що 48% дітей ЕГ цікавить що позначають кольори стрічок у вінці, які квіти в нього влітають і що вони позначають, 60% дітей ЕГ цікавить походження українських традицій та обрядів, у них з'явився інтерес до народних рухливих ігор. Отже, у дітей експериментальної групи зріс інтерес до отримання в порівнянні з дітьми контрольної групи.

Діти стали більше цікавитись архітектурними пам'ятками рідного міста, розповідаючи про які виявляли яскраві позитивні емоції, захопленість. Настя Т. навіть принесла фотографії міста та його околиць, зроблених з водонапірної башти. Більше інформації діти дізналися і про водонапірну башту і арку. Отже, зацікавленість рідним містом у дітей значно підвищилась в порівнянні з констатувальним етапом експерименту.

Повторне спостереження за ігровою діяльністю дітей показали, що діти частіше і з більшою захопленістю стали грати в українські народні рухливі ігри: «Козацькі розваги», «Просо», «Мак», «Бій півнів», «Пастух і вовк», «Отамане», «Посвята в козачата» та інші. У іграх вони проявляють активність, ініціативність, яскраво виражають своє задоволення грою. Можна помітити, що вони задоволені грою, її сюжетом. Збільшилась і кількість дітей, які спілкуються рідною мовою з однолітками, а не лише з дорослими. (Артур К., Максим С., Саша Д., Тарас К. (ЕГ), Макар З., Марк С., Кирил К. (КГ)).

Спостерігаючи за образотворчою діяльністю дітей, ми помітили, збільшилась кількість дошкільнят, які малюють національні символи українців: Мілана К. намалювала дівчинку в українському убранні (плаття, вінок, черевички), Влада Х. зобразила українську хату, а біля неї кущ калини; Саша Д. намалював ставок, на березу якого росла верба. Матвій Т. намалював будинок з

жовто-блакитним прапором. Отже, спостереження показали, що збільшилась кількість дітей, які розмовляють рідною мовою, проявляють цікавість до державних та національних символів України.

Підбиваючи кількісні підсумки за всіма завданнями емоційного критерію, можна зробити висновок, що позитивні зміни у рівнях сформованості патріотизму за даним критерієм відбулися в обох групах, але залишилися на середньому рівні: 60% в ЕГ та 56% – в КГ.

Для виявлення змін у рівнях сформованості патріотизму в дітей ЕГ та КГ за когнітивним критерієм ми повторно провели з ними розповідь за картками «Державні символи України», бесіди «Що ти знаєш про українські традиції і звичаї», «Рухливі народні ігри», «Як ти розумієш слово «патріотизм»?», творчі завдання «Сімейні події», розв'язання ситуаційних завдань (таблиці 2.13, 2.14, додаток М).

Із повторного діагностування дітей ми дізналися, що 72% дітей з повагою відносяться до державних символів, знають їх походження, значення кольорів прапора тощо. Знають як треба поводитися під час звучання гімну. Після проведення формувального етапу дослідження на 32% збільшилась кількість дітей, які правильно розуміють слово «патріот», на їх думку це людина, яка любить свою Батьківщину, захищає її, знає і дотримується українських звичаїв і традицій (Настя Г., Валерія А., Кіра Х., Артем С., Адам К., Матвій Б., Діма В. та інші). У дошкільників покращились уявлення про рідний дім, сім'ю, Батьківщину. Патріотом вони вважають людину, яка не тільки захищає Батьківщину, а й ту, яка піклується про своїх близьких, намагається бути суспільно-корисною, приносить користь рідному місту, зберігає його визначні пам'ятки, розмовляє рідною мовою тощо.

Діти більше дізналися про сімейні події: діти добре справилися із запропонованим завданням: визначили традиції за картинками і розповіли про них: про святкування дня народження, Дня матері, шанування загиблих родичів, зустріч з сім'єю Нового року, Пасху тощо. Збільшилась на 28% кількість дітей, які розповіли про осінні традиції, пов'язані зі збором урожаю:

Спас – в цей день святять яблука, мед, жито, пшеницю тощо; Маковій – люди святять воду, квіти і мак (Мілана О., Настя Г., Аня В., Настя Б., Тарас Ч.). Про традиції святкування Івана Купала – свято, яке закінчує літній сонячний цикл календарних свят, свято молоді розповіли майже усі діти ЕГ і 48% дітей КГ, 16% дітей ЕГ розповіли про святкування Заговини на Петрівку, який символізує спадання плодючості землі й сонця. Молоді дівчата у цей день пускали на воду вінки, які виплели у перший день зелених свят (Валерія А., Софія Т., Кіра Х., Ліза Г.). Всі діти ЕГ розповіли про традиції святкування Нового року, Різдва, Святого Миколая, сімейні традиції святкування дня народження, весілля, поховання тощо. Діти напам'ять прочитали колядниць, проспівали щедрівки. Розв'язання ситуативних завдань виявило бажання дітей бути суспільно-корисними, допомагати близьким людям і підтвердили знання дошкільниками українських традицій та звичаїв, зокрема дарити квіти, поділки матусям на День матері і на 8 березня.

Отже, за кількісними даними знання традицій і звичаїв у дітей ЕГ значно покращилися в порівнянні з констатувальним етапом, в експериментальній групі вони підвищилися до високого рівня (60%), в КГ залишилися на середньому рівні – 56%.

Повторною бесідою «Рухливі ігри» ми з'ясували як змінилися знання дітей про народні українські рухливі ігри. 100% дітей ЕГ та 52% – КГ пояснили, що вислів «Народні рухливі ігри» – це ігри, які створив народ і які передавалися від одного покоління другому і дійшли до нас (Назар Н., Кирил Ш., Діма В., Соня Т., Настя Г., Мілана О. та ін.). Із рухливих народних ігор 60% дітей ЕГ та 48% дітей КГ назвали «Піжмурки», «Отамане», «Чий вінок кращий?», «Бій півнів», «Пастух і вовк», «Садіння картоплі», «Козацькі розваги» тощо. 60% дітей ЕГ та 48% дітей КГ впевнені, що їх прабабусі і прадідусі, бабусі і дідусі, батьки грали саме у ці ігри, коли були малятами. Із бесіди ми з'ясували, що більшість дітей ЕГ (52%) і 32% – КГ розуміють чому їх вчать народні ігри, дітьми дані такі відповіді: «Народні рухливі ігри ознайомлюють нас з побутом і традиціями нашого народу» (Кирил Г., Сергій

К., Кіра Х., Аня В., Саша А. та ін), «Ознайомлюють зі стародавніми обрядами» (Настя Г., Макар Х., Ліза Г., Ваня Г.), «розповідають як жили козаки, як воювали» (Тарас Ч., Микола Б., Девід М., Павло Б.); «Ознайомлюють з технологією вирощування картоплі, проса, редьки, як обробляти землю тощо» (Настя Б., Назар Г., Артем С., Адам К.). Як бачимо, збільшилась кількість дітей, які розуміють чому їх навчає народна рухлива гра; ці знання у дітей ЕГ підвищились до високого рівня (60%), у дітей КГ залишилися на середньому рівні (56%).

Підбиваючи підсумки за всіма завданнями когнітивного критерію, робимо висновок про те, що рівень сформованості патріотизму у дітей ЕГ за даним критерієм підвищився до високого рівня (60%), у дітей КГ залишився на середньому рівні (56%).

Для виявлення як змінилися рівні сформованості патріотизму в дітей ЕГ та КГ за діяльнісним критерієм було проведено повторне спостереження за поведінкою дітей під час проведення виховних заходів, у процесі трудової діяльності, на заняття з фізичного виховання, бесіда «Чи вважаєш ти себе патріотом?», дидактична гра «Одягни ляльку» (таблиці 2.15, 2.16, додаток М).

Спостереження за дітьми під час проведення виховного заходу «Гра-мандрівка», показало, що знання дітей ЕГ стосовно державних символів значно покращились, протягом всього заходу діти експериментальної були активні, давали повні відповіді на запитання педагога. Діти знали як треба поводити себе, коли звучить гімн і піднімають прапор і діяли відповідно своїх знань. Нагадування потребувало лише 12% дітей ЕГ та 24% – КГ.

Працелюбство – характерна риса для українського народу, тому ми спостерігали за дошкільниками під час їх трудової діяльності – виготовленні годівниць для птахів. Діти ЕГ проявили високу активність у виготовленні годівниць: вони принесли із дому пластикові пляшки, пакети з-під молока – хто із чого побажав зробити годівницю. Дошкільники обговорювали між собою як краще зробити отвір, щоб зручно було насипати корм для пернатих друзів, а їм було зручно клювати зерно. Діти виявили добрі вміння вправлялися з

ножицями, клеєм. Таким чином, з дітей наявні вміння і навички працелюбності, покращились порівняно з констатувальним етапом дослідження. 52% дітей ЕГ та 48% – КГ продемонстрували середній рівень працелюбності.

Спостереження за дітьми під час проведення заняття з фізичної культури, у процесі самостійної діяльності, на прогулянках показали, що діти ЕГ стали більше уваги приділяти рухливим народним іграм. На прогулянках діти самостійно грали у «Піжмурки», «Отамане», «Бій півнів», «Садіння картоплі», «Трактористи» та інші. Під час туристичного походу вони надавали перевагу грі «Козацькі розваги», «Піжмурки», «Горюдуб». Діти приймали активну участь у підготовці і проведенні спортивних свят «Посвята в козачата», «Здоровому роду – нема переводу». Уникало від участі в іграх і святах 12% дітей ЕГ та 24% дітей КГ. Ці діти надавали перевагу малорухомим іграм або малюванню, конструюванню.

Бесіда «Чи вважаєш ти себе патріотом» показала, що погляди дошкільнят на рідне місце, Батьківщину, навколишнє середовище, також змінилися у кращій бік. Діти частіше стали запрошувати батьків до прогулянок по улюбленим місцям, цікавитися про їх походження, частіше стали бувати на природі (у лісі, ставку, парку); зрозуміли, що природу треба охороняти, турбуватися про рідних, допомагати їм. Збільшилась і кількість дітей, які виявляли готовність бути суспільно-корисними: приймали активну участь у заходах, що організовувалися у групі і садочку, садили квіти на території ЗДО, доглядали рослини і тварин у куточку природи тощо.

Дидактична гра «Одягни костюм» показала, що старші дошкільники добре засвоїли елементи національного українського одягу. Кількість дітей, які зробили помилки під час одягання українського костюму, значно зменшилась. Діти пояснили чим відрізняються молдавський та білоруський національний одяг від українського. В цьому їм допомогли рухливі ігри «Чий вінок краще?», «Збери вінок», «Козацькі забави», «Подольночка».

Отже, рівні сформованості патріотизму в дітей ЕГ та КГ за діяльнісним критерієм підвищились в порівнянні з попереднім етапом, але залишилися на середньому рівні (52% – в ЕГ, 48% – в КГ).

Узагальнені результати повторного діагностування рівнів вихованості патріотизму в дітей ЕГ та КГ занесені до таблиць 2.17, 2.18 і відображені на діаграмах 2.4, 2.5, 2.6.

Таблиця 2.17

Рівні сформованості патріотизму в дітей експериментальної групи на контрольному етапі дослідження

ЕГ, 25 осіб	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Емоційний	8	32	15	60	2	8
Когнітивний	15	60	10	40	-	-
Діяльнісний	9	36	13	52	3	12

Дані таблиці 2.17 свідчать про те, що в дітей експериментальної групи найкраще сформовані показники когнітивного критерію: високого рівня досягло 60% дітей ЕГ, дітей з низьким рівнем не виявлено. Найгірше сформовані показники діяльнісного критерію: на низькому рівні залишилося 12% дітей, високий рівень виявлений у 45% дошкільнят.

Таблиця 2.18

Рівні сформованості патріотизму в дітей контрольної групи на контрольному етапі дослідження

КГ, 25 осіб	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Емоційний	7	28	14	56	4	16

Когнітивний	10	40	14	56	1	4
Діяльнісний	7	28	12	48	6	24

Як свідчать дані таблиці 2.18 у дітей контрольної групи також найгірше сформовані показники за діяльнісним критерієм (24% дітей залишилося на низькому рівні, на високому рівні перебуває 28% дошкільнят); найкраще – когнітивний (4% дітей залишилося на низькому рівні, високий рівень виявлений у 40% дошкільників).

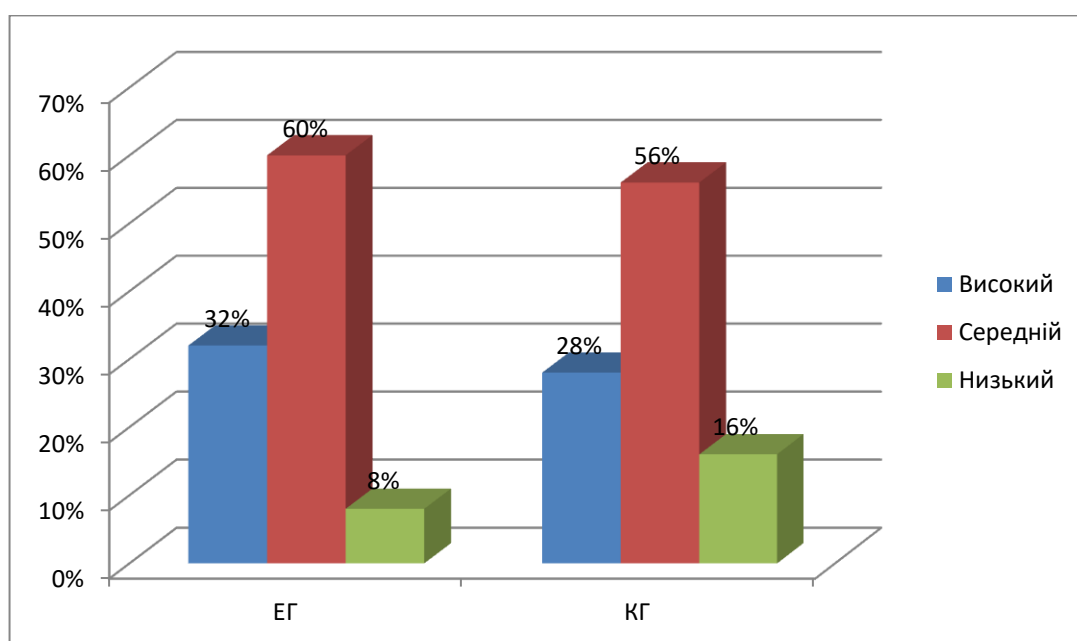

Рис. 2.4. Порівняння рівнів сформованості патріотичності в дітей ЕГ та КГ за емоційним критерієм на контрольному етапі дослідження

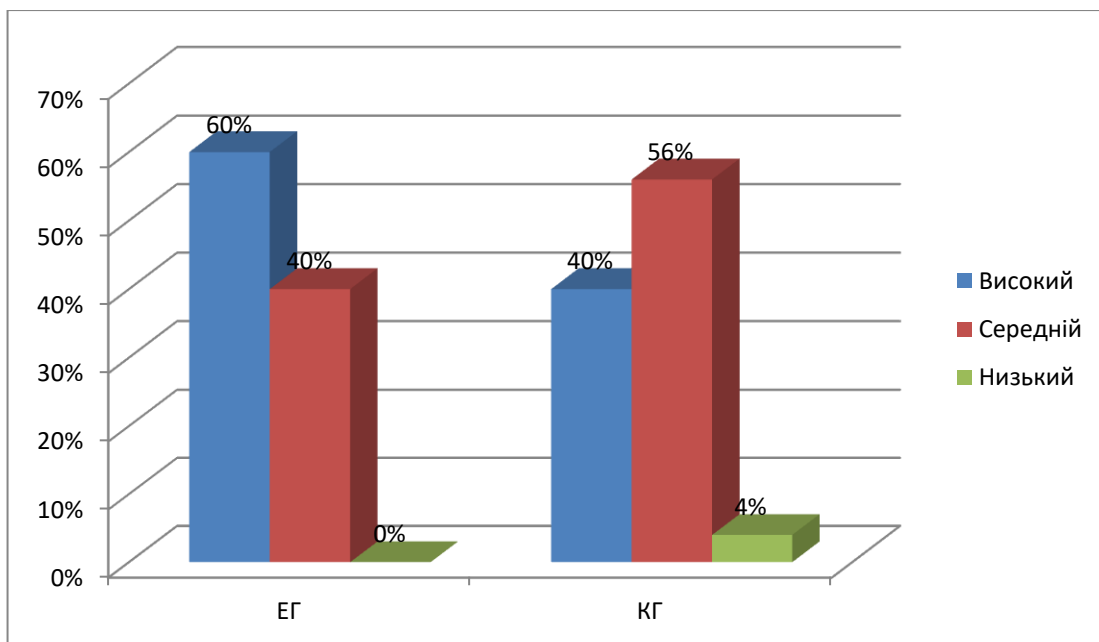

Рис. 2.5. Порівняння рівнів сформованості патріотизму в дітей EG та KG за когнітивним критерієм на контрольному етапі дослідження

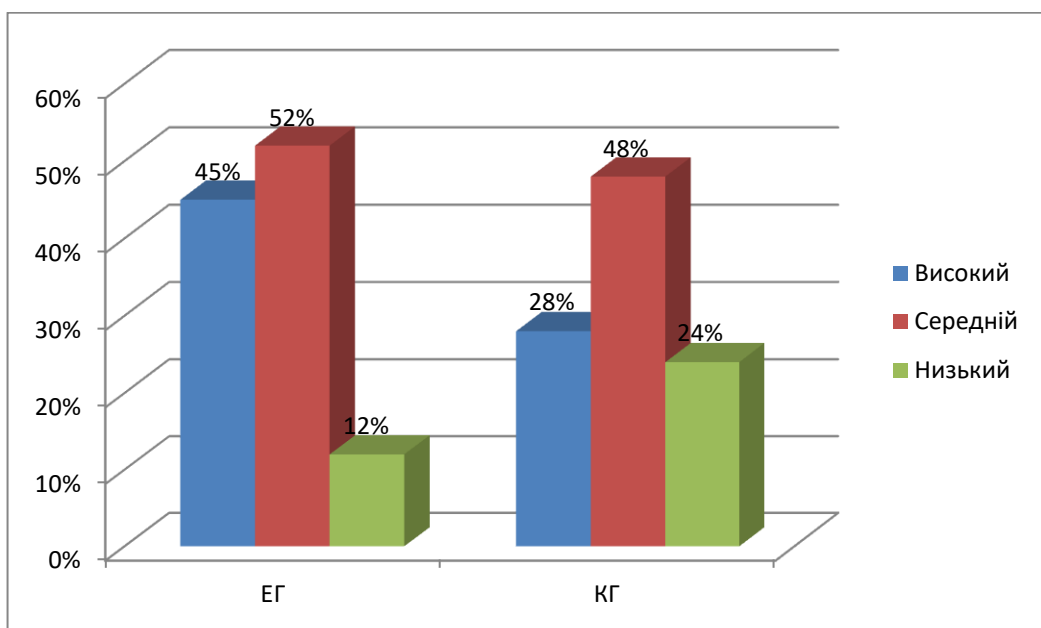

Рис. 2.6. Порівняння рівнів сформованості патріотичності в дітей EG та KG за діяльнісним критерієм на контрольному етапі дослідження

Отримані дані свідчать про те, що за всіма критеріями відбулися позитивні зміни у сформованості патріотичності в дітей контрольної й експериментальної.

Простежимо динаміку змін, що відбулися за час проведення експерименту в рівнях сформованості патріотичності в дітей експериментальної і контрольної груп (рис. 2.7, 2.8, 2.9).

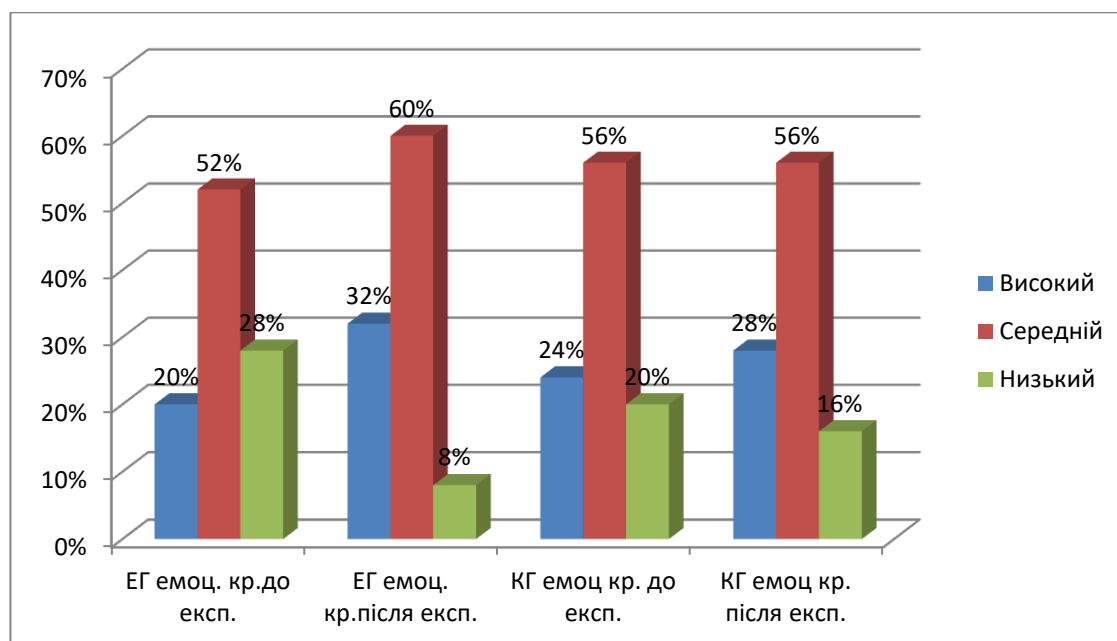

Рис. 2.7. Динаміка змін що відбулася в рівнях вихованості патріотичності в дітей ЕГ та КГ за емоційним критерієм

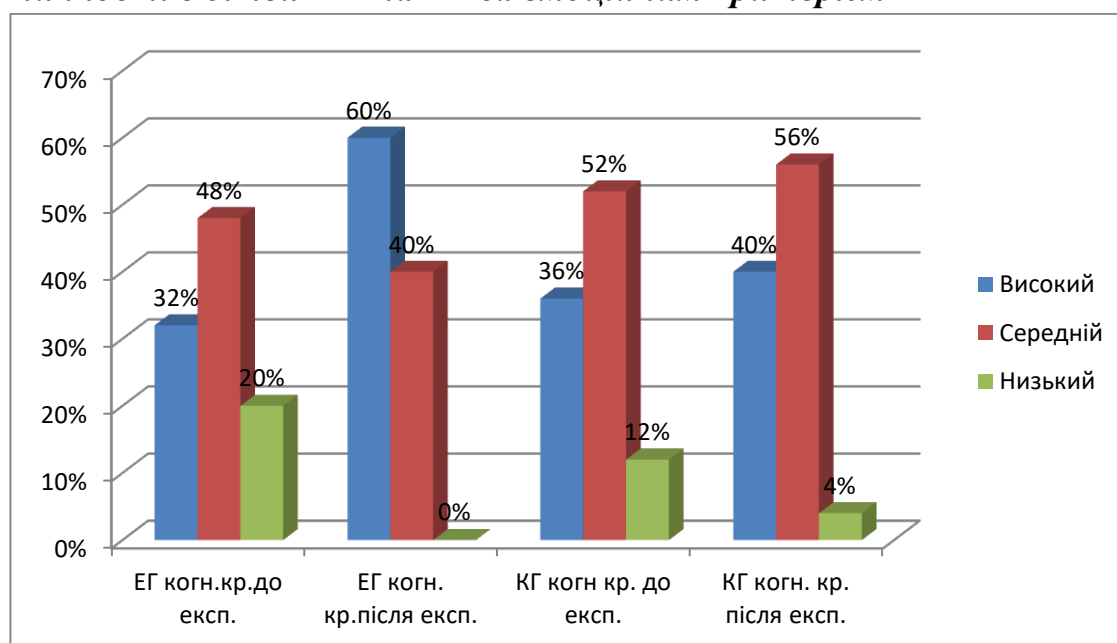

Рис. 2.8. Динаміка змін що відбулася в рівнях сформованості патріотичності в дітей ЕГ та КГ за когнітивним критерієм

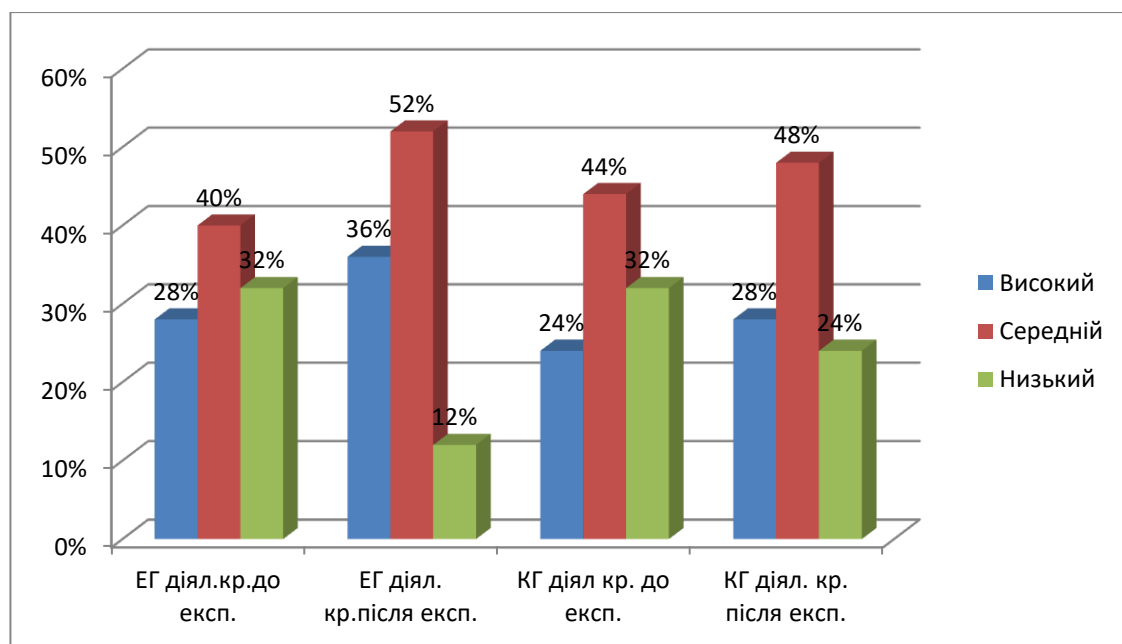

Рис. 2.9. *Динаміка змін що відбулася в рівнях сформованості патріотичності в дітей ЕГ та КГ за діяльнісним критерієм*

Проаналізуємо дані діаграм, зображених на рис. 2.6-2.9.

Високий рівень вихованості патріотичності в дітей експериментальної групи за емоційним критерієм збільшився на 12%, в контрольній групі – на 4%; середній рівень покращився на 8% в ЕГ та залишився без змін в КГ; низький рівень зменшився в ЕГ на 20%, в КГ – на 4%. За когнітивним критерієм високий рівень сформованості підвищився в ЕГ на 28%, в КГ – на 4%, середній рівень у дітей ЕГ зменшився на 8%, в КГ збільшився на 4%; кількість дітей з низьким рівнем в експериментальній групі зменшилась на 20%, в контрольній – на 8%. За діяльнісним критерієм високий рівень в ЕГ збільшився на 8%, в КГ – на 4%, середній рівень підвищився на 8% у дітей ЕГ, та на 4% – у КГ; кількість дітей з низьким рівнем в експериментальній групі зменшилась на 16%, в контрольній – на 8%. Як бачимо, в експериментальній групі дітей відбулися суттєві зміни, в контрольній групі – незначні. Такі данні свідчать про ефективність проведеної системи роботи з виховання патріотичності в дітей старшого дошкільного віку засобом рухливої народної гри.

Висновки до 2 розділу

Для перевірки впливу рухливої народної гри на виховання патріотичності в дітей старшого дошкільного віку був проведений педагогічний експеримент на базі ЗДО «Ромашка» м. Кролевець Сумської області. В експерименті взяло участь 50 дітей старшого дошкільного віку, їх вихователі і батьки. Для проведення експерименту визначені критерії (емоційний, когнітивний, діяльнісний) та їх показники згідно з вимогами Базового компоненту дошкільної освіти. Для кількісного оцінювання вихованості патріотизму розроблені три рівні: високий, середній, низький, підібраний діагностичний матеріал до кожного показника.

На першому етапі дослідження проведено анкетування вихователів і батьків. Визначено, що вихователі проводять роботу з виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку, але народні рухливі ігри з цією метою використовують епізодично. Анкетування батьків засвідчило, лише 48% батьків приділяють увагу патріотичному вихованню своїх дітей засобом народних рухливих ігор, традицій і звичаїв українського народу, решта батьків не знаходять часу для ознайомлення дітей з традиціями та звичаями українців, для гри разом з дітьми в рухливі народні ігри.

Діагностування дітей виявило переважно середній рівень сформованості патріотизму в дітей експериментальної (40%-52%) і контрольної груп (44%-56%). Тому, для підвищення рівнів сформованості патріотизму в дітей експериментальної групи була розроблена система роботи, яка полягала у використанні рухливих народних ігор у режимних моментах, на заняттях з фізичного виховання, на прогулянках, у походах, святах тощо. Перед проведенням певної гри дітям розповідали про історію її виникнення, про традиції і звичаї українського народу. Контрольний етап дослідження підтвердив ефективність проведеної роботи: у дітей експериментальної групи за час проведення експерименту відбулися суттєві зміни: за всіма критеріями показники підвищились від 8% до 20%, у дітей контрольної групи ці зміни були

незначними: від 0% до 8%. Таким чином, рухливу гру можна вважати ефективним засобом виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИХОВАТЕЛЯМ

З метою ефективного виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку рекомендуємо:

1. Розповідайте дітям історію виникнення рухливої народної гри з метою підвищення їх інтересу для проведення гри.

2. Ознайомлюйте дітей з побутом українського народу, а саме з землеробством, тваринництвом, ковальством, мисливством, перед проведенням ігор «Садіння картоплі», «Редька», «Квочка», «Мак», «Трактористи», «Пастух і вовк», «Куй-куй, ковалі» і т.п..

3. Ознайомлюйте дошкільників з традиціями народу перед проведенням ігор «Кривий танець», «Горішок», «Подоряночка», «Горюдуб» тощо.

4. Розповідайте дошкільникам про національні обереги український вінок і рушник і народні звичаї, які з ними пов'язані.

5. Розповідайте дітям про устрій козацького війська, про їх побут, традиції, їх відданість своєму народу під час проведення ігор «Отамане», «Посвята в козачата».

6. Організуйте для дітей дні здоров'я з використанням народних рухливих ігор для закріплення знань дітей про козаків, Запорізьку Січ.

7. Проводьте для дітей спортивні свята «Козацькі розваги», «Посвята в козачата».

8. Використовуйте рухливі народні ігри систематично на заняттях з фізичного виховання, на прогулянках, святах, спортивних змаганнях.

9. Закріплюйте отримані знання на заняттях з образотворчої діяльності, музики.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У процесі виконання наукового дослідження розв'язані наступні завдання:

Проаналізовані літературні джерела з проблеми виховання патріотичності в дітей старшого дошкільного віку засобом народної рухливої гри. Встановлено, що відродженню та ефективному впровадженню в освітньо-виховний процес народних ігор присвячено багато сучасних наукових досліджень, а саме: А. Богуш, Е. Вільчковського, А. Вольчинського, Н. Луцан, Н. Лисенко, Г. Воробей, М. Мельничук, Є. Приступи, А. Цьося та ін. Використанню гри як ефективного засобу патріотичного виховання дітей присвячені дослідження Є. Аркіна, Л. Артемової, Р. Жуковської, В. Залогіної, Ф. Левін-Щиріної, Д. Менджерицької, О. Суровцевої. Велике значення для розробки наукових основ педагогіки патріотичного виховання мали психологічні дослідження під керівництвом О. Запорожця, Я. Неверович, Л. Виготського. Психологи виявили можливість використання різноманітних засобів патріотичного виховання дітей, до яких відносяться читання, усна народна творчість, музика, народні рухливі ігри тощо.

Визначено сутність поняття «патріотичне виховання». Встановлено, що у сучасній літературі патріотичне виховання науковці трактують як виховання, що сприяє формуванню усвідомлення своєї причетності до історії, традицій, культури свого народу, прививає любов до Батьківщини, до свого народу.

Встановлено, що в процесі патріотичного виховання необхідно враховувати особливості старших дошкільників, які пов'язані з розвитком емоційних почуттів. Враховуючи особливості, засобами сформованості патріотизму в дітей старшого дошкільного віку можна вважати святкові ранки, екскурсії, зустрічі з видатними людьми міста, трудову діяльність у дошкільному навчальному закладі, використання краєзнавчого матеріалу, народні рухливі ігри тощо.

Теоретично обґрунтовано і практично доведено ефективність використання народної рухливої гри у процесі патріотичного виховання

старших дошкільників. Встановлено, що рухлива народна гра відображає національну свідомість, національну психологію, національну мову, національний менталітет.

Для практичного доведення значення рухливої народної гри визначено критерії емоційний, когнітивний, діяльнісний з відповідними показниками патріотичної вихованості, розроблені рівні патріотичної сформованості (високий, середній, низький). До кожного показника підбрані діагностичні методики: дидактичні ігри, бесіди, спостереження, ситуаційні вправи, творчі завдання.

Діагностування дітей експериментальної і контрольної груп на констатувальному етапі дослідження показало, що у дошкільників краще сформовані показники за когнітивним критерієм: високий рівень виявлений у 32% дошкільників ЕГ та 36% – КГ, середній – у 48% дітей ЕГ та 52% – КГ, на низькому рівні перебуває 20% дошкільнят із ЕГ та 12% – із КГ. Найгірше у дітей сформовані показники за діяльнісним критерієм: високого рівня досягло лише 28% дітей ЕГ та 24% – КГ, середнього – 40%, дошкільників із ЕГ та 44% із КГ, низький рівень показало 32% дошкільників із ЕГ та КГ.

Таким чином, на констатувальному етапі виявлено середній рівень сформованості патріотизму в дітей експериментальної і контрольної груп за всіма критеріями (від 40% – 52%) у дітей ЕГ та від 44% до 56% у дошкільників КГ.

На формувальному етапі була проведена система роботи з підвищення рівня сформованості патріотизму в дітей експериментальної групи. Рухливі народні ігри проводили за складеним перспективним планом послідовно і систематично на заняттях з фізичного виховання, в режимних моментах, на прогулянках, туристичних походах, на заняттях з образотворчого мистецтва, музики. Діти розучували танці, пісні, лічилки для проведення народної рухливої гри, були організовані спортивні розваги, козацькі розваги, посвята в козачата тощо. Перед проведенням гри на заняттях з розвитку мовлення,

читання, дітей ознайомлювали з традиціями, обрядами українського народу, розповідали історію виникнення гри тощо.

Контрольний етап дослідження показав, що позитивні зміни в рівнях сформованості патріотизму відбулися в обох групах за всіма критеріями: у дітей експериментальної групи рівень вихованості патріотизму за емоційним критерієм збільшився на 12% (від 20% до 32%), в контрольній групі – на 4% (від 24% до 28%); середній рівень підвищився на 8% (від 52% до 60%) в ЕГ та залишився без змін (56%) в КГ; низький рівень зменшився в ЕГ на 20% (від 28% до 8%), в КГ – на 4% (від 20% до 16%). За когнітивним критерієм високий рівень вихованості підвищився в ЕГ на 28% (від), в КГ – на 4%, середній рівень у дітей ЕГ зменшився на 8% (від 48% до 40%), в КГ збільшився на 4%; (від 52% до 56%), кількість дітей з низьким рівнем в експериментальній групі зменшилась на 20% (від 20% до 0%), в контрольній – на 8% (від 12% до 4%). За діяльнісним критерієм високий рівень в ЕГ збільшився на 8% (32% до 60%), в КГ – на 4% (від 36% до 40%); середній рівень підвищився на 12% у дітей ЕГ (від 40% до 52%), та на 4% – у КГ (від 44% до 48%); кількість дітей з низьким рівнем в експериментальній групі зменшилась на 16% (від 32% до 12%), в контрольній – на 8% (від 32% до 24%). Як бачимо, в експериментальній групі дітей відбулися суттєві зміни, в контрольній групі – незначні. Такі данні свідчать про ефективність проведеної системи роботи з виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку засобом народної рухливої гри.

Отже, рухлива гра є ефективним засобом виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку. Завдання виконані, гіпотеза доведена.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арістотель. Політика / пер. з давньогрец. О. Кислюк. Київ : Основа, 2000. 239 с.
2. Артемова Л.В. Моральне виховання дошкільників. Київ : Академія, 2000. 98 с.
3. Бабій Н. Особливості етнопсихологічних уявлень дітей старшого дошкільного віку. *Освіта регіону*. 2017. № 2. С. 253-257
4. Базовий компонент дошкільної освіти України / А. М. Богуш, Г. В. Беленська, О. Л. Богініч [та ін.]. К., 2012. 26 с.
5. Батрак А. Духовно-моральне виховання учнів. *Завуч*. 2014. №1. С. 18-21.
6. Беленька Г. Пізнавати світ допомагають народні ігри. *Початкова освіта*. 2008. №6. С. 7-9.
7. Бех И.Д. Нравственность личности. Стратегия становления. Ровно, 1991. 171 с.
8. Бех І. Д. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Київ, 2014. 29 с.
9. Бех І. Виховання особистості : У 2-х кн. Кн.1. : Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади : навч.-метод. видання. Київ, 2003. 216 с.
10. Богуш А.М. Теоретичні й методологічні засади формування мовленнєвої компетенції дошкільника. *Педагогіка і психологія*. 2000. № 1. С. 5-10.
11. Богуш А. М. Українське народознавство в дошкільному закладі : навч. посібник для студ. вищ. пед. навч. закладів. 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Вища шк., 2002. 407 с.
12. Божович Л.И. Личность и её формирование в детском возрасте. Москва, 1968. 93 с.
13. Бондаренко А.К. Словесные игры в детском саду. Пособие для воспитателя дет. сада. Москва : Просвещение, 1977. 168 с.
14. Валлон А. Психическое развитие ребенка. Москва, 1967, С. 120 - 123

15. Ващенко Г. Вибрані педагогічні твори. Дрогобич : Відродження, 1997. 214 с.
16. Великий тлумачний словник української мови (з дод. Допов. Та СД) уклад і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
17. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Народна рухлива гра – основний засіб фізичного виховання дошкільнят. *Традиції фізичної культури в Україні: Зб.наук. статей / За заг.ред. С. В.Кириленко, В. А.Старкова, А. В.Цьося.* Київ : ІЗМН, 1997. С. 147-153.
18. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посіб. Вид. 3-тє, доопрац. і доповн. Київ : Знання, 2008. 566 с.
19. Вольчинський А.Я. Українські народні рухливі ігри в системі фізичного виховання дошкільнят : [монографія]. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009. 146 с.
20. Выготский Л.С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка. *Вопросы психологии.* 1966. № 6. С.74.
21. Ганник Н. Виховуємо патріотів.*Палітра педагога.* 2019. № 4. С. 6-7.
22. Гегель Г. Философия права : пер. с нем. Москва, 1990. 524 с.
23. Гонський В. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави. Рідна школа. 2001. № 2. С. 9–13.
24. Державна національна програма «Освіти» («Україна ХХІ століття»). Київ : Веселка, 1994. 62 с.
25. Денисюк О. М. Формування уявлень дітей старшого дошкільного віку про історію України. Київ : [б. в.], 2000. 20 с.
26. Дроб'язко О. В. Маленьким українцям – про державні символи і не тільки... *Дошкільний навчальний заклад.* 2015. № 3. С. 10-35.
27. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) [та ін.] ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ : НАДУ, 2011. Т. 3 : Історія державного управління / наук.-ред. колегія : А. М. Михненко [та ін.]. 788 с.

28. Їм будувати майбутнє України. Круглий стіл з проблеми громадянського виховання. Дошкільне виховання. 2006. № 8. С. 3-9.
29. Запорожец А.В. Значение ранних периодов детства для формирования детской личности: Принципы развития в психологии. Москва, 1978. С. 243-257.
30. Запорожець А., Неверович Я. Развитие социальных эмоций у детей дошкольного возраста : психологические исследования. Москва : Педагогика, 1996. 176 с.
31. Каплуновська О. М. Патріотичне та інтернаціональне виховання: особливості організації з дітьми дошкільного віку. URL: http://www.zoippo.zp.ua/pages/el_gurnal/pages/vip5.html (дата звернення 25.02.21).
32. Козакова І. Особливості патріотичного виховання дошкільнят. *Обруч*. 2003. № 6. С. 8-12.
33. Кондрашова Е. Н. Эволюция содержания понятия «патриотизм» в контексте внутренней политики России (от древности до наших дней). *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2012. Вип. 12. С. 72 – 79.
34. Кононко О. Душевність, людяність, щирість. *Дошкільне виховання*. 1999. № 2. С. 8 – 9.
35. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві). Київ: Освіта, 1998. 255 с.
36. Кошелева А. Д. Эмоциональное развитие дошкольников / под ред. О. А. Шаграевой, С. А. Козловой. Москва : Академия, 2003. 179 с.
37. Кошелева А. Д. Эмоционально еразвитие дошкольников / под ред. О. А. Шаграевой, С. А. Козловой. Москва : Академия, 2003. 179 с.
38. Кротюк В. А. Сучасні концепції дослідження патріотизму. *Вісн. Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого»*. Сер. «Філософія, філософія права, політологія, соціологія». Харків : Право, 2013. № 5(19). С. 50 – 58. URL : http://nauka.nlu.edu.ua/download/filosof/filosof_19.pdf. (режим доступу 25.02.21).

39. Кулішенко Л.А. Проблеми національного виховання у засобах масової інформації: навчальний посібник. Суми: СумДУ, 2007. 173 с.
40. Лаврик О. С. Маленькі українці :методичні поради та серія занять з патріотичного виховання. Дошкільний навчальний заклад. 2014. № 9 С. 15-20.
41. Лохвицька Л. Моральне виховання : нові чи старі проблеми? *Дошкільне виховання*. 2014. №7. С12-16.
42. Луцан Н.І. Народні ігри дітям. Івано-Франківськ, 1992. 36с.
43. Марьенко И. С. Основы процесса нравственного воспитания дошкольников: учебное пособие для педагогических вузов. Москва : Просвещение, 1990. 184 с.
44. Матвієнко П. Живодайні джерела патріотизму. *Дошкільне виховання*. 2011. № 8. С. 8-9.
45. Машовець М. А. Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку в сучасних умовах розвитку суспільства. *Вісник Інституту розвитку дитини* : зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. 2009. Вип. 5. С. 125-130
46. Миронов А. В. Идея патриотизма в греческой философии. *Изв. Саратов. ун-та Нов. сер. Сер. «Философия. Психология. Педагогика»*. 2016. № 3. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/ideya-patriotizma-v-grecheskoy-filosofii>. (режим доступа 25.02.21).
47. Патріотизм. *Словник української мови* : в 11 т. / [ред. кол. : І. К. Білодід (голова) та ін.] ; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1975. Т. 6 : П – Поїти. С. 97.
48. Піаже Ж. Избранные психологические труды. Москва, 1969, С. 63.
49. Платон. Держава / пер. з давньогрец. Д. Коваль. Київ : Основа, 2000. 355 с.
50. Повчання Володимира Мономаха. *Юрид. енцикл.* : [в 6 т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Київ : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2002. Т. 4 : Н – П. 720 с.

51. Поніманська Т.І. Моральне виховання дошкільників: навч. посібник. Київ : Вища шк., 1993. 111 с.
52. Поніманська Т. Виховання людяності: програмні вимоги. *Дошкільне виховання*. 2008. № 5. С. 7
53. Потапова М. Д. Патриотизм как личностное качество глазами исследователей. *Материалы открытой регион. конф.* Воронеж, 21 – 22 апреля 2017 г. – URL : http://history.vspu.ac.ru/files/%D0%A1%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%B8_2017.pdf#page=340.
54. Проколиенко Л. Н. Воспитание детей дошкольного возраста. Київ : Рад. шк., 1990. 368 с.
55. Руденко Ю. Основи сучасного українського виховання. Київ : Вид-во імені О. Теліги, 2013. 328 с.
56. Стельмахович М. Г. Народна педагогіка. Київ : Рад. шк., 1985. С. 32.
57. Стельмахович М. Г. Українська родинна педагогіка. Київ : Освіта, 1996. 428 с.
58. Сухомлинський В. А. Хрестоматія по етике. Москва, 1990.
59. Твоя країна – Україна : Енциклопедія українського народознавства / Уклад. Н. Д Кусайкіна. Харків : ВД «ШКОЛА», 2009, 316 с.
60. Указ Президента України №347/2002 «Про Національну доктрину розвитку освіти». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3472002-119> (дата звернення 20.02.21).
61. Українська радянська енциклопедія : [в 12 т.] / М. П. Бажан (голов. ред.) [та ін.]. Київ : Голов. ред. УРЕ, 1977 – 1985. Т. 8 : Олешні-Поплін. Вид. 2-ге. 1982. 527 с.
62. Урунтаева Г. А. Дошкольная психология : Учебное пособие для учащихся средних педагогических учебных заведений. 3-е изд. Москва : Академия, 2007. 338 с.

63. Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні. *Вибрані педагогічні твори* : в 2-х т. Київ : Рад. школа, 1983. Т. 1. С. 43 – 103.
64. Чорна К. Суть патріотизму і його виховання в сучасних умовах. *Виховання в сучасному освітньому просторі*. Київ-Умань, 1997. С. 74-78.
65. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Ч. 1 і 2. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. 272 с.
66. Якобсон П. М. Эмоциональная жизнь школьника. Москва : Просвещение, 1966. 291 с
67. Яницька О. Ю. Українські народні ігри для дітей старшого дошкільного віку. Рівне, 1992.

Додаток А

Анкета для вихователів

Мета: з'ясувати засоби виховання патріотизму у старших дошкільників

Шановні колеги! Просимо Вас узяти участь в анкетуванні.

1. Скільки років Ви працюєте за фахом? _____
2. Як Ви розумієте поняття «патріотизм»? _____

3. Які показники, на Вашу думку, свідчать про вихованість патріотизму у дитини? _____

4. Які засоби Ви використовуєте для виховання у дитини позитивного відношення до державних символів України? _____

5. Яким чином Ви формуєте у дитини інтерес до українських звичаїв, традицій? _____

6. Яким чином Ви формуєте у дитини здатність об'єктивно оцінювати власну поведінку як патріота своєї країни? _____

7. Чи використовуєте Ви народні українські ігри як засіб виховання патріотизму? _____
8. Як часто Ви граєте з дітьми у народні рухливі ігри? _____
9. У яких режимних моментах Ви проводите народні рухливі ігри з дітьми?

10. Що Вам заважає використовувати народні рухливі ігри в процесі виховання патріотизму у старших дошкільників? _____

Дякуємо за співпрацю!

Анкета для батьків

Мета: з'ясувати чи готові батьки виховувати патріотизм у своєї дитини

Шановні батьки! Просимо Вас узяти участь в анкетуванні.

1. Що таке патріотизм? _____

2. Чи приділяєте Ви увагу патріотичному вихованню своєї дитини? _____
3. Чи виховуєте Ви у своєї дитини дбайливе ставлення до природи рідного краю? _____
4. Чи розмовляєте Ви з дитиною про рідне місто? _____
5. Чи відвідуєте Ви разом з дитиною свята, присвячені Дню міста? _____
6. Як часто Ви с дитиною слухаєте (співаєте, розповідаєте) пісні, вірші про Батьківщину, про природу рідної країни?
7. Чи ознайомлюєте Ви дитину с традиціями, звичаями українського народу?

8. Чи ознайомлюєте Ви дитину з державними символами? _____
9. Чи граєте Ви разом з дитиною у народні рухливі ігри? Як часто?

10. На Ваш погляд, чи володієте Ви достатньою інформацією про рідну країну, місто, звичаї, традиції українського народу, народні рухливі ігри? _____

11. Чи потрібна Вам допомога педагогів в отриманні даної інформації? _____

Додаток В

Діагностичний матеріал для виявлення рівня вихованості патріотизму у старших дошкільників за емоційним критерієм

1. Бесіда «Що ти відчуваєш коли»

Мета: з'ясувати наявність поваги у дитини до державних символів

Інструкція для проведення

Вихователь показує дитині державні символи, а дитина відповідає як вона відноситься до них і пояснює чому.

– Які почуття у тебе викликають діти, що співають гімн України?

Бесіда 2. «Як ти відносишся до українських традицій?»

Мета: з'ясувати позитивну емоційну реакцію дитини на українські традиції, звичаї

1. Які українські традиції тобі більш всього подобаються? Чим саме?
2. Як ти відносишся до зустрічі Нового року? Що тобі подобається робити у новорічну ніч?

3. Які звичаї і традиції вашої родини тобі подобаються більш всього?
Чому?
4. Як ти відносишся до народних рухливих ігор?

Бесіда 3. «Про що ти хотів би дізнатися?»

Мета: виявити інтерес дитини до сприймання та здобуття пізнавальної інформації про українські традиції, звичаї, рухливі народні ігри, державні символи

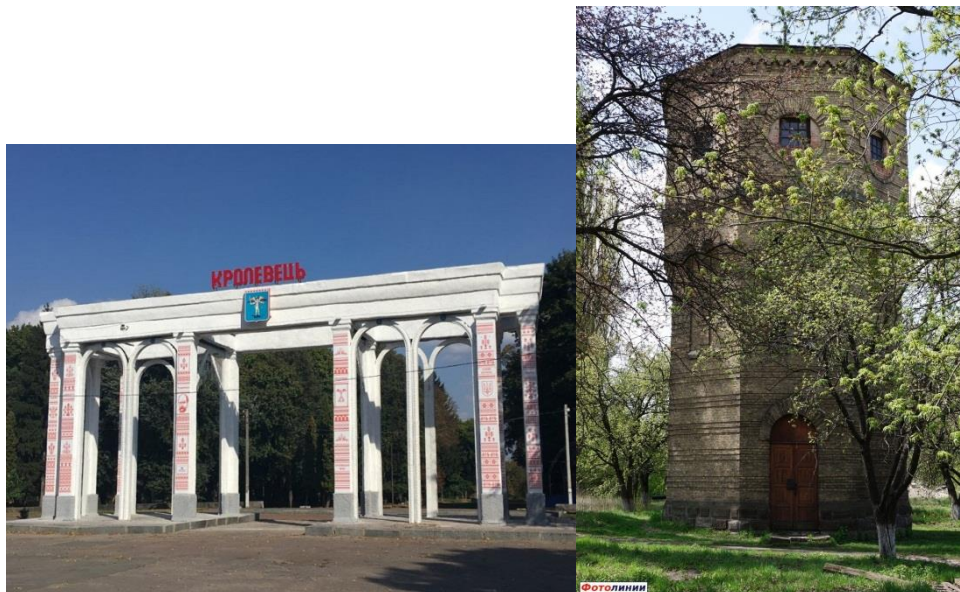
1. Чи цікавить тебе питання «Чому Україна має саме такий державний герб?»
2. Чи цікаво тобі дізнатися чому український прапор має жовто-блакитний колір і це означає?
3. Чи цікавить тебе питання «Звідки взяли українські традиції?»
4. Про які українські традиції ти хотів би дізнатися більше?
5. Чи хотів би ти дізнатися про нові народні рухливі ігри?
6. А чи хочеш дізнатися, які ігри були улюбленими у твоїх батьків, бабусь, дідусів?

4. Розповідь про рідне місто

Мета: виявити прояв дитиною позитивних емоцій під час розповідання про рідне місто

Завдання дитині: Уважно подивись на картинку, що ти можеш розповісти

про об'єкт, зображений на картинці:

5. Спостереження за дітьми

Мета: виявити прояв позитивних емоцій під час гри у народні рухливі ігри, бажання розмовляти рідною мовою, зображати державні символи, рідні міста, свою сім'ю під час образотворчої діяльності

Оцінювання:

Кожне правильно самостійно виконане завдання оцінюється 3 балами

Неповне виконане або з незначною допомогою дорослого о– 2 бали

Виконання завдання зі значною допомогою дорослого оцінюється 1 балом.

Невиконане завдання оцінюється 0 балом.

Тоді:

Високий рівень вихованості патріотизму за емоційним критерієм має дитина, яка отримала 13-15 балів.

Середній рівень – 7-12 балів

Низький рівень – 0-6 балів.

Додаток Д**Діагностичний матеріал для виявлення рівня сформованості патріотизму у старших дошкільників за когнітивним критерієм****1. Розповідь за картками «Державні символи України»**

Мета: виявити наявність знань про державні символи України

Дитині показують картинку з державним символом і просять розповісти про нього. Запитання:

1. Назвіть державні символи України.
2. Якого кольору Державний Прапор?
3. Яку назву має Держаний Герб?
4. Що означає тризуб?
5. Чи знаєш ти слова Державного Гімну?
6. Як потрібно поводитись під час звучання Державного Гімну?
7. Які державні символи ти ще знаєш?

2. Бесіда «Як ти розумієш слово «патріотизм»?»

Мета: з'ясувати розуміння дитиною найважливіших понять, пов'язаних із патріотизмом

Запитання:

1. Як ти розумієш слово «Батьківщина»?
2. Як ти розумієш слово «сім'я»?
3. Як ти розумієш «рідні люди»?
4. Як ти розумієш «рідний дім?»
5. Як ти розумієш «рідна країна»?
6. Що ти розумієш під словом «патріот»?.

3. Бесіда «Що ти знаєш про українські традиції, звичаї?»

Мета: Виявити наявність знань у дітей про українські традиції, звичаї.

1. Які українські традиції та звичаї тобі відомі?
2. Що ти можеш розповісти про свято Івана Купала, про Різдво Христове?
3. Яких традицій і звичаїв дотримуються у твоїй родині?
4. Чи береш ти участь у заходах та святах, як проводиться у садочку?

4. Творче завдання «Сімейні події»

Мета: виявити уявлення дитини про сімейні традиції, вміння розповідати про сформовані традиції в його родині, про досягнення сім'ї

Інструкція: Розглянь фотографії і розкажи про які сімейні події вони розповідають.

5.Розв'язання ситуаційних завдань

Мета: Виявити знання дитини про українські традиції та бажання їх дотримуватися

1. Про що говорять ці картинки?

Запитання для дітей:

Що ми знаємо про ці предмети?

Для чого ми можемо їх використовувати?

Хто з вас хоче виростити або намалювати в подарунок мамі, бабусі першу весняну квітку?»).

2. Експериментатор повідомляє дітям: «Ваша вихователька погано себе почуває. Хто хоче допомогти їй? Як їй можна допомогти?»

6. Бесіда «Рухливі народні ігри»

Мета: виявити знання дітей про народні рухливі ігри

1. Як ти розумієш вислів «Народні рухливі ігри?»
2. Які народні рухливі ігри ти знаєш?
3. Хто їх створив народні рухливі ігри?
4. Чи гралися ваші батьки, бабусі й дідусі? А прабабусі й прадідусі?
5. Чого навчають нас народні ігри?
6. У які народні ігри ти любиш грати?

Оцінювання:

Кожне правильно самостійно виконане завдання оцінюється 3 балами

Неповно виконане або з незначною допомогою дорослого о– 2 бали

Виконання завдання зі значною допомогою дорослого оцінюється 1 балом.

Невиконане завдання оцінюється 0 балом.

Тоді:

Високий рівень вихованості патріотизму за емоційним критерієм має дитина, яка отримала 15-18 балів.

Середній рівень – 8-14 балів

Низький рівень – 0-7 балів.

Додаток Е

**Діагностичний матеріал для виявлення рівня сформованості
патріотизму у старших дошкільників за діяльнісним
критерієм**

1. Спостереження за дітьми під час проведення виховного заходу

Мета: з'ясувати поведінку дітей під час звучання гімну України, підняття українського прапора

Гра – мандрівка

Мета заходу: дати дітям знання про державні символи України: прапор, герб та ознайомити з Державним Гімном;

учити дітей чути красу рідної мови на прикладі українських народних прислів'їв та приказок, віршів;

розвивати інтерес до України, бажання спілкуватися рідною мовою;

виховувати любов до рідного краю шанобливе ставлення до національних та державних символів, повагу до українського народу, гордість за красу і велич нашої Батьківщини.

Обладнання: плакати із зображеннями державних символів України; предмети для проведення танців, ігор, флеш-мобу, коровай, презентація, відеоролики.

ХІД

СЛАЙД 1. ТЕМА ЗАХОДУ

Ведучий:

Україна – це мати, яку не обирають,

Україна – це доля, яка випадає раз на віку,

Україна – це пісня,

Яка вічна на цій землі.

Ведуча:

Я – Україна, твоя Батьківщина!

Сонце твоє, твої ріки й поля.

Я – Україна, і завше, і нині –

Небо твоє, твоя рідна земля

пісня «УКРАЇНОЧКА»

СЛАЙД- 2

Розкриття теми заходу

- Сьогодні ми поговоримо про важливе й цікаве для кожної людини. Ми з вами спробуємо вирушити у захоплюючу і незвичайну мандрівку, в якій ознайомимося з державними символами України - скарбами нашого народу. Але ці скарби незвичайні: їх відчують люди серцем і душею, а ми з вами побачимо їх сьогодні . Наша подорож називається Гра – мандрівка «Державні символи України » і складатиметься із трьох зупинок.

СЛАЙД- 3

1 зупинка - «Земля - де я народився!»

2 зупинка - «Державні символи моєї Батьківщини»

3 зупинка – «Юні патріоти»

Вихователь: - А піде мова, діти, про те, що об'єднує нас усіх. А що нас об'єднує, ви зараз мені підкажете.

«Красивий,щедрий,рідний край

І мова наша солов'їна, люби, шануй оберігай –

Все,що зветься... ((Україна).

1 зупинка - «Земля - де я народився!» СЛАЙД- 4

1. **Вихователь.** Бесіда про Україну

2..Україна – це Батьківщина для всіх людей, які живуть на її території. Що таке Батьківщина? Батьківщина – це найкраще і найдорожче місце у світі. Усі ми любимо українську співучу мову, прекрасних наших працюючих людей, чарівну природу, щедру землю. Усе це — наша Батьківщина.

СЛАЙД- 5

Знаєш ти, що таке Батьківщина?

Батьківщина — це ліс осінній,

це домівка твоя і школа,

і гаряче сонячне коло.

Батьківщина — це труд і свято,
 Батьківщина — це мама й тато,
 це твої найщиріші друзі
 і бджола у весіннім лузі.

Батьківщина — це рідна мова,
 це дотримане чесне слово,
 синє небо, червона калина -
 Це твоя і моя Україна.

Слайд – 6 (карта України)

Вихователь: Діти, в якій країні ми живемо?

Відповіді дітей. (Країна називається – Україна!)

Вихователь: - Якщо країна наша Україна, то як називають людей, які в ній проживають?

Відповіді дітей. (Люди, які проживають в Україні, зветься українцями.)

СЛАЙД- 7

Вихователь: - А тепер пограємо трішки.

Дидактична вправа «Додай слівце» /до прислів'я.

Без верби і калини нема...../України

Людина без вітчизни, як соловей без ... / пісні.

Люби Україну посади...../калину.

Куди не глянь –усе таке чудове-
 ставок і річка видніються здаля,
 Густі садки, луги зелені, квіти -
 це все моє, це все моя земля.

Це часточка великої держави
 що Україною зветься навіки.

Вона завжди жадала гордості і слави,
 яку відстоювали мужні козаки.

Пісня « КОЗАЧАТА»

2 зупинка - «Державні символи моєї Батьківщини»

СЛАЙД – 8

СЛАЙД - 9

Розповідання легенди

Жила собі жінка. І мала вона трьох синів. Сини зростали чесними, сміливими, дуже любили свою неньку і готові були віддати за неї своє життя. Виросли сини і розійшлися по світах, прославляючи свою матір. Найстаршому мати подарувала на згадку про себе золоту корону з трьома промінцями. Корона зігрівала людей, вела вперед, показувала шлях до кращого життя. За цю трипроменеву корону люди дали першому синові ім'я Тризуб.

Середньому сину мати дала в дорогу блакитно - жовтий одяг. Сміливий та сильний був середній син, і прославив він свою матір добрими героїчними вчинками. Люди запам'ятали його і прозвали Прапором.

А найменший син отримав у дарунок від матері соловейків голос. І де б він не був, усюди лунала його дзвінка урочиста пісня. За цей голос і величний спів люди дали йому ім'я Гімн. Так і донині по всьому світі золотий тризуб, синьо-жовтий прапор та урочистий гімн прославляють рідну неньку - Україну. Вони стали державними символами України.

Вихователь: - Герб, Прапор, Гімн – це, діти, три основні державні символи України.

СЛАЙД - 10

Розповідь про Державний гімн

- До найбільших святинь будь-якого народу належить Державний гімн. Це - урочиста пісня, символ нашої державної єдності. Називається він “Ще не вмерла України і слава, і воля...”

СЛАЙД - 11

- Слова гімну написав поет Павло Чубинський, а музику композитор Михайло Вербицький. Коли звучить Державний гімн, треба обов'язково встати, цим ми виявляємо особливу пошану до наших державних святинь.

ВІДЕОРОЛИК – ГІМН

СЛАЙД - 12

Вихователь: . Подивіться, діти, на тризуб.

Тризуб – це герб України. Він золотий на голубому тлі. Відображає триєдність життя: батько – мати – дитя, які символізують собою силу, мудрість, любов.

Тризуб – немов сім'я єдина

Де тато,мама і дитина

Живуть у мирі і любові.

СЛАЙД – 13

- Прапор – це ще один символ нашої незалежної держави. Національний прапор України – це синьо-жовтий стяг. Синій колір - це колір – неба, води. А жовтий - це колір хліба, сонця.

Синьо – жовтий прапор маєм:

Синє – небо, жовте – жито,

Прапор свій оберігаєм,

Він святиня, знаєм *всі* ми.

Танець з прапорами

4 зупинка – «Юні патріоти»

-Ми, юні патріоти, хочемо бути схожими на героїв, що загинули, мужньо захищаючи свою державу і пронесемо пам'ять про них через віки.

Вихователь:

-Вшануймо пам'ять героїв Небесної сотні, борців за свободу людей під час революції гідності, героїв, що полягли у боротьбі, захищаючи суверенітет, незалежність та територіальну цілісність нашої України. Вічна пам'ять героям, Вічна слава!

СЛАЙД – 19

-Оголошується хвилина мовчання

Хвилина мовчання

СЛАЙД - 20

Вихователь: - Багато солдатів перебуває зараз в АТО. Ми пишемо їм листи, відсилаємо свої малюнки та обереги, зроблені нашими руками, щоб підтримати їх, допомогти наблизити таку бажану перемогу. Адже усім воїнам потрібна увага, добре слово та наша з вами молитва.

СЛАЙД – 21

(Виходять діти із свічечками)

1. Благослови, небес Владико,

Пожертву чесну і велику

Народних лицарів, що в бій,

Відважно йдуть за народ свій!

2. Благослови, пречиста Мати,

Зусилля їх тверде, завзяття,

Благослови їх рани, біль

І краплі крові серед піль.

3. Благослови на чесний бій

Героїв, Юрію Святий,

І перемогу їм подай

За народ свій, за Рідний край!

Пісня « БУДЕМ КОЗАКАМИ»

ІГРИ

- А зараз настав час для гри. Першою змагатиметься команда

« Козачата», другою – команда «Калинки» і третьою - « Соняшники»

- Молодці, діти, зараз ви довели, що юні патріоти вміють не тільки гарно працювати, але і гарно відпочивати.

СЛАЙД - 28

Вихователь: - Також на останній зупинці давайте пригадаємо, чи запам'ятали ви щось для себе? Пограємо у гру « Мікрофон».

Бліц – турнір:

1. В якій державі ми живемо?(Україна)

2. Які символи має наша держава? (Герб, прапор, пісню-гімн.)

3. Скільки кольорів має український державний прапор? (Два.)

4. Які ці кольори? (Синій та жовтий.)

5. Як ми називаємо український герб? (Тризуб.)

Підсумок: - Молодці, діти, ви дійсно, юні патріоти своєї Батьківщини, бо справжній патріот повинен пам'ятати державні символи своєї країни.

-На згадку про нашу зустріч даруємо вам сердечка. Хай Україна завжди живе у ваших серцях!

-Дякуємо за увагу!

2. Бесіда «Чи вважаєш ти себе патріотом?»

Мета: виявити здатність дитини пишатися своєю сім'єю, батьківщиною, намагання діяти за нормами суспільно-прийнятої моралі, суспільно-корисних заходів

1. Чи любиш ти свою сім'ю? За що саме?

2. Чи любиш ти Україну? За що саме?

3. Чи подобається тобі природа навколо тебе?

4. Чи хотів би ти її оберігати? Як саме?

5. Чи є у тебе улюблені куточки у нашому місті?

6. Як ти ставишся до людей, які погано поводять себе на вулицях міста?

Ти будеш брати приклад з їхньої поведінки?

7. Чи хотів би ти стати справжнім патріотом України?

8.Що б ти робив, щоб Україна стала ще кращою?

3. Організація трудової діяльності по виготовленню годівниць

Мета: виявити уміння дошкільників дотримуватися українських традицій (їх працелюбність, доброзичливе ставлення до товаришів, гуманне відношення до птахів)

Хід заняття

1. Повідомлення дошкільникам про необхідність допомоги птахам узимку, а саме підгодовування. Для цього треба виготовити годівнички.
2. Виготовлення годівниць для птахів.
3. Кріплення годівниць до дерев.
4. Нагадування чим можна кормити годувати птахів.

1. Конструкція годівниць

Слід пам'ятати що найголовніше, аби у годівниці завжди був корм, а конструкція годівниці повинна витримувати складні погодні умови і вагу птаха. Корм повинен бути захищеним від опадів та вітру. Годівнички мають надійно кріпитися до дерев чи підвіконня. Вони не повинні відлякувати птахів та приваблювати котів, тому не слід розміщувати годівниці на землі чи низько над нею.

Для виготовлення годівниць можна використовувати порожні пластикові пляшки, картонні коробки або робити годівнички з фанери чи дерева. Головне пам'ятати, що пташкам має бути зручно. Для кріплення сала можна використовувати булавки, підвішені на мотузці, або дріт.

2. Виготовлення годівниць

Годівниця для птахів з коробки (пакета) з-під соку або молока

матеріали:

- чистий пакет з-під соку;
- шматок капронової мотузки або дроту, щоб підвісити годівницю;
- лейкопластир;
- маркер;
- ножиці або канцелярський ніж.

Годівниця для птахів з пакету від молока

1. Розмітити і прорізати отвори на протилежних сторонах коробки. Щоб пташкам було зручно брати корм і вилітати.
2. Обклеїти віконце по нижній стороні лейкопластиром для зручності і безпеки пернатих.
3. Під отворами зробити ножицями дірочку і вставити картон згорнутий трубочкою, який залишився від вирізання отворів вище.
4. У відігнутих куточках зробити маленькі отвори для дроту або мотузки.
5. Підв'язати до гілки.

Годівниця для птахів з пластикових пляшок 1,5 — 2 літра

Матеріали: Пластиковая пляшка, мотузка, ізоляційна стрічка, скотч, паличка, ножиці.

1. Симетрично, по обидві сторони пляшки вирізати два отвори: круглі, квадратні, прямокутні або у вигляді арки. Між отворами повинні залишитися перемички.
2. Якщо зробити проріз у вигляді переверненої літери «П» і відігнути пластинку вгору, то вийде козирок від дощу.
3. На нижній край отвору приліпити лейкопластир або тканинну ізоляційну стрічку – щоб птахам було комфортно сідати.
4. У нижній частині зробити симетричні отвори і вставити паличку – в результаті вийшла годівниця із сідалом.

Проста годівниця з пластикової пляшки

5. Прикріпити таку їдальню для пернатих можна на дереві, примотавши перемичку скотчем, мотузкою або іншим відповідним матеріалом.

3. Кріплення годівниць до дерев.

4. Чим підгодовувати птахів?

- Не смажене насіння соняшника дуже люблять снігурі та синиці, його краще ледь-ледь роздушити пляшкою чи качалкою.
- Просо, пшоно їдять синиці та горобці.
- Крихти сухого білого хліба – чудовий корм для багатьох птахів, а чорний хліб шкідливий для всього птаства.
- Сире несолоне м'ясо і сало привабить більшу кількість синиць.
- Чудово приваблює птахів відварена вівсяна крупа, заправлена яким-небудь тваринним жиром.
- Насіння гарбуза, дині, кавуна, підійде більшості птахів.
- Ягоди горобини та бузини чудовий корм для дроздів.

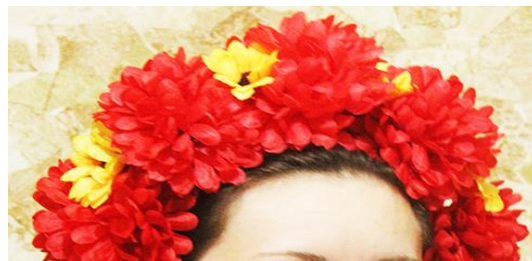
ПАМ'ЯТАЙТЕ! Не можна підгодовувати птахів смаженим насінням, солоними продуктами (салом або м'ясом) та чорним хлібом.

4. Дидактична гра «Одягни народний костюм»

Мета: З'ясувати оволодіння дитиною навичками визначення компонентів українського національного костюму.

Матеріал: зображені на картинках український, молдавський та білоруський національні костюми: ляльки-мультики хлопчик та дівчинка (вирізані з картону).

Хід дослідження. Дитині пропонується одягнути хлопчика й дівчинку в національний український костюм. Для цього спочатку треба дібрати всі його компоненти.

5.Спостереження за дітьми на занятті з фізичної культури «Прогулянка-похід до парку»

Мета: Виявити поведінку дітей під час проведення народних ігор

Попередня робота: бесіди, народні ігри, дидактичні вправи на закріплення знань дітей про дерева, їх листочки, колір квіточок та плодів, орієнтування в просторі, розучування загально-розвиваючих вправ з віршованим супроводом, виконання основних рухів з фізичного виховання та народних рухливих ігор. Розглядання ілюстрацій, альбомів на туристичну тематику. Читання творів художньої літератури.

Обладнання: великі кленові листи – листівки (2 шт.) по 2 листочки на кількість дітей, спортивний інвентар для виконання вправ з основних рухів, дзвіночок, хустинка, кошик з фруктами.

Діти збираються на спортивному майданчику

Інструктор: Фізкульт – привіт, малята! Подивіться, що в мене є? Коли я йшла вранці до дитячого садочка через парк, мені на долоньки упав цей золотий листочок. Ви його впізнали?

Дидактична гра «З якого дерева листок?»

Мета: закріпити вміння дітей називати листочки дерев.

- Він хоче запросити нас в гості до свого золотого осіннього парку.

Ви згодні?

(Відповіді дітей)

- То ж, щоб вирушити на прогулянку – похід до нього, нам треба підготуватися, добре розім'яти наші м'язи. Шикуйтеся в колону один за одним... почали.

Комплекс загально-розвиваючих вправ з листочками.

Перешикування в колону по три за ведучим.

- Малюки, малюки - дівчатка і хлоп'ятка,
Малюки, малюки - вийшли на зарядку.

Ходьба на місці з листочками в руках.

Д – 30 сек.

1. Ось так, ось так – вийшли на зарядку!

Раз, два, три! Раз, два, три! Ноги піднімайте!

Раз, два, три! Раз, два, три! Всі в рядок ставайте.

Ось так, ось так - Ноги піднімайте!

В.п. – о.с. – руки з листочками на поясі;

1 – підняти праву ногу – вдих;

2 – в.п. – видих;

3-4 – теж ліву.

Д – 6-8 р.

2. Раз, два, три! Раз, два, три! Підтягнулись!

Раз, два, три! Раз, два, три! Обернулись!

В.п. – о.с. – листочки вниз;

1-2 – стати навшпиньки, поворот тулуба вправо, листочки через сторони вгору – вдих;

3-4 – в.п. – видих;

5-8 – теж вліво.

Д – 6-8 р.

3. Раз, два, три! Раз, два, три! Нахилились!

Раз, два, три! Раз, два, три! Вгору подивились!

В.п. – широка стійка, листочки в сторони;

1 – нахил вперед, прогнутися – видих;

2 – в.п. – видих.

Д – 6-8 р.

4. Раз, два, три! Раз, два, три! Сіли ми і встали.

Раз, два, три! Раз, два, три! Міцні ноги стали!

В.п. – о.с. – листочки вперед;

1 – присісти, листочки в сторони – вдих;

2 – в.п. – видих;

3 – теж, листочки вгору – вдих;

4 – в.п. – видих.

Д – 6-8 р.

5. Раз, два, три! Раз, два, три! Гарно ми стрибаємо!

Раз, два, три! Раз, два, три! Про м'язи свої дбаємо.

В.п. – о.с. – листочки спереду перед обличчям;

1-4 – стрибки на двох, рухи листочками вліво-вправо;

5-8 – ходьба на місці з рухами листочками вгору – вниз. Д – 4-6 р.

6. Малюки, малюки - дівчатка і хлоп'ятка,

Малюки, малюки – зробили зарядку.

В.п. – вузька стійка, листочки біля плечей;

1-4 – повороти тулуба вліво-вправо – вдих-видих.

Д – 4-6 р.

Інструктор: Молодці, малята! Покажіть мені свої м'язи, адже по дорозі до осіннього парку, ми будемо долати різні перешкоди, тому ми повинні бути сильними та сміливими. Будемо спостерігати за змінами в природі, адже в природі буває сумо і весело. Пройшло пекуче сонячне літо, ви відпочили, загартувались, піросли.

- *Там де осінь побувала, жовтим все пофарбувала.*

І дерева стали всі майже зовсім золоті.

- А чому цей період осені називається «золота осінь»?

(Відповіді дітей)

- Давайте пригадаємо ознаки «золотої осені».

(Відповіді дітей)

Інструктор: Молодці! На прогулянку – похід готові?

(Відповіді дітей)

- Вирушаємо!

Діти шикуються в колону один за одним, виконують різні види ходьби: ходьба на носках, п'ятках, переступаючи через палички, камінці, ходьба по колоді (Д – 20-25м). Діти зупиняються біля гіллястої горобини

І зупинка – дидактична гра «Милування горобиною» - 5-7 хв.

Мета: допомогти дітям зрозуміти красу навколишньої природи, збудити уяву, викликати інтерес і бережне ставлення до природи.

- *Для пташиної родини є дарунки в горобини.*

Взимку птахи прилітають червоні ягідки з'їдають.

- Чому це дерево називається горобина?

- Як ви впізнали?

- Якої форми листочки?

- Хто харчується ягодами горобини?

- А що готують з ягід горобини?

(Відповіді дітей)

Інструктор: Мої розумники! Я пропоную вам трішечки пробігти: біг в повільному темпі, біг «змійкою», оббігаючи дерева та кущі, вправи на дихання.

Д – 20-25м

Діти зупиняються біля осіннього квітника, розглядають квіти

II зупинка – дидактична гра «Назви квіточку» - 8-10 хв.

Мета: зосередити увагу дітей на назвах квітів, їх кольору, милування їх краси.

- *Померезжені листочки в чорнобривців у садочку.*
- Квіти, наче карі очки, розглядають все в садочку.*
- Все в садочку розглядають, ще й садочок звеселяють.*
- Які знайомі квіти ростуть на клумбі?
- Якого кольору квіточки?
- Для чого насаджують квіти на клумбах?
- Чому не можна зривати квіти?
- Давайте по збираємо насіннячко з квітів, а для чого його треба збирати?

(Відповіді дітей)

- *Не зривайте квіти, діти, дайте їм на радість квітнуть.*

Хай квітник вони прикрашають, з сонцем, з вітром розмовляють.

Інструктор: Подивіться, які перешкоди перед нами, давайте їх подолаємо: ходьба напівприсяді (5-6м), перестрибування через «струмочок», ходьба «з купинки на купинки» (10-12м), стрибки в присядці з пересуванням вперед (4-5м).

Діти зупиняються під великим кленом

III зупинка – дидактична гра «Золотаво-червоний клен» - 8-10 хв.

Мета: закріпити вміння дітей впізнавати контрастні розміри листя, вміти знаходити листя за порівнянням та кольором.

Інструктор: падає листячко на землю, вкриває барвистим килимком, давайте позбираємо їх, виконуючи різні завдання.

- *Падає, падає листя, в парку листопад.*
- Жовті, багряні, червоні, клинові за вітром летять.*

Дидактичні завдання – знайди великий – маленький листочок;

- збери тільки жовті великі листочки;
- збери тільки червоні маленькі листочки;
- відшукай плоди клена.
- Що будемо з ними робити? (Відповіді дітей)

Діти збирають насіння клена

- Клен ховає носики, зберігає до осені.

Їх осінньої пори порозносять злі вітри.

Інструктор: Ви – молодці! Пройшли такий далекий путь, виконали всі завдання, показали всі свої фізичні якості, загартували свою волю. А зараз я хочу вам запропонувати погратися, відпочити перед дорогою назад в дитячий садок. Ось на цій великій сонячній галявині ми і пограємося. Згодні?

(Відповіді дітей)

Рухлива гра «Жмурки з дзвіночком» - 6-8 хв.

Мета: продовжувати розвивати дії дітей за слуховим сигналом.

Обладнання: дзвіночок, хустинка.

Хід гри: всі діти стають у коло. Вибирають двох дітей: одному дають дзвіночок, а другому – зав'язують очі - «жмурка». За сигналом перша дитина починає бігати в середині кола та дзвонить дзвіночком, а «жмурка» його доганяє. Якщо він довго не може піймати партнера, обидва стають у коло, а замість них обираються інші. Гра продовжується.

Інструктор: Малята! Які ви швидкі, спритні, уважні. Давайте пограємося в малорухливу гру «Осінній віночок». Візьміть свої різнокольорові листочки та ставайте в коло.

Малорухлива гра «Осінній віночок» - 4-5 хв.

Мета: удосконалювати вміння дітей узгоджувати різні рухи з текстом гри.

Обладнання: осінні кленові листочки.

Хід гри: в руках у дітей букет із осінніх кленових листочків. Діти стають у коло, за сигналом починають йти по колу, промовляючи:

- Візьмемося за руки, підемо на луки.

Там сплетемо віночок, станемо у таночок.

На останні слова – зупиняються, піднімають букет вгору.

- *Чий найкращий віночок, той і піде у таночок.*

Діти швидко опускають руки з листочками на плечі.

Інструктор: Ось і закінчилася наша прогулянка - похід до осіннього парку. Ви показали себе справжніми туристами – слідопитами. Подивіться, знову кленовий листочок сів мені на долоньки. Щось тут написано?: - Золота осінь пригощає малят своїми щедрими дарунками, але їх треба відшукати:

1 – від клена пройти 15 кроків в сторону берізки прямо;

2 – від берізки пройти 10 кроків вправо до дуба;

3 – від дуба пройти 8 кроків прямо до горобини;

4 – від горобини пройти 5 кроків до кущика.

Дидактична гра «Знайди подарунки осені» з елементами пошуку.

Мета: закріпити вміння дітей орієнтуватися в просторі, виконуючи завдання в заданому напрямку.

Хід гри: діти разом з інструктором виконують всі завдання, орієнтуючись в просторі, знаходять кошик з дарами осені.

Інструктор: Найшовся кошик, який залишила нам «золота осінь». Що ж тут є? Повний кошик осінніх фруктів: яблучка, грушки, горішки. Що в них є корисного? *(Відповіді дітей)*

Вірно! Вітаміни!

Діти пригощаються та короткої дорогою повертаються до дитячого садка.

Оцінювання:

Кожне правильно самостійно виконане завдання оцінюється 3 балами

Неповно виконане або з незначною допомогою дорослого о– 2 бали

Виконання завдання зі значною допомогою дорослого оцінюється 1 балом.

Невиконане завдання оцінюється 0 балом.

Тоді:

Високий рівень сформованості патріотизму за емоційним критерієм має дитина, яка отримала 13-15 балів; середній рівень – 7-12 балів; низький рівень – 0-6 балі.

Додаток Ж

Таблиця 2.2

Рівні сформованості патріотизму і у дітей контрольної групи за емоційним критерієм (у балах) (констатувальний етап дослідження)

№ п\п	П.І. Дитини	Бесіда «Що ти відчуваєш коли»	Спостереження за дітьми	Бесіда «Як ти відносишся до українських традицій»	Розповідь про рідне місто	Бесіда «Про що ти хотів би дізнатися?»	Кількість балів	Рівні сформованості
1	Серов Денис	1	2	1	1	1	6	Н
2	Голева Саша	1	2	1	1	1	6	Н
3	Литвинов Нікіта	3	3	3	3	3	15	В
4	Дещенко Агнія	5		6		6	17	С
5	Слепинін Єгор	4		8		8	20	С
6	Курило Аліна	4		8		9	21	С
7	Волк Коля	1	1	2	1	1	6	Н
8	Сердюк Віка	6		10		9	25	С
9	Маслюк Настя	6		10		11	27	С
10	Данильченко Даня	3	3	3	3	3	15	В
11	Толмачов Діма	4		6		8	18	С
12	Балицький Артем	4		5		7	16	С
13	Антюшко Марія	1	1	1	2	1	6	Н
14	Самусь Нікіта	3	3	3	3	3	15	В
15	Моськін Артем	4		8		7	19	С
16	Мироненко Ваня	1	1	1	1	1	5	Н
17	Кудояр Саша	5		8		8	21	С
18	Іванченко Ліза	3	3	3	3	3	15	В
19	Брайловський Паша	3		3		5	11	Н
20	Москален-ко Таня	3		6		9	18	С
21	Анодіна Діана	3		6		11	20	С
22	Гулеватий Андрій	5		8		11	24	С
23	Гулеватий Аня	5		7		9	21	С
24	Бурлака Нікіта	6		8		9	23	С
25	Линник Ліза	3	3	3	3	3	15	В

Таблиця 2.3

Рівні сформованості патріотизму у дітей експериментальної групи групи за емоційним критерієм (у балах) (констатувальний етап дослідження)

№ п/п	П.І. Дитини	Бесіда «Що ти відчуваєш коли»	Спостереження за дітьми	Бесіда «Як ти відносишся до українських традицій»	Розповідь про рідне місто	Бесіда «Про що ти хотів би дізнатися?»	Кількість балів	Рівні сформованості
1	Мороз Девід	1	2	1	1	1	6	Н
2	Буйков Микола	1	1	1	1	2	6	Н
3	Горбунова Анастасія	3	3	3	3	3	15	В
4	Абрамчук Валерія	2	3	3	2	2	12	С
5	Камар Адам	2	2	2	2	2	10	С
6	Шаман Кирил	1	1	1	1	2	6	Н
7	Хомініч Макар	2	3	2	2	2	11	С
8	Науменко Назар	1	1	1	1	2	6	Н
9	Анцишкін Олександр	2	3	3	2	2	12	С
10	Бойко Павло	3	3	3	3	3	15	В
11	Гаркавий Кирил	3	2	2	3	2	12	С
12	Черненко Тарас	3	2	2	2	2	11	С
13	Овчинник Мілана	1	2	1	1	1	6	Н
14	Бражник Матвій	1	1	1	1	1	5	Н
15	Смичок Кирил	2	2	2	2	2	10	С
16	Сечко Артем	1	2	2	2	2	9	С
17	Ткачова Софія	3	3	3	3	3	15	В
18	Гордієнко Назар	2	2	2	2	1	9	С
19	Віноградов Діма	3	2	2	3	2	12	С
20	Кабзистий Сергій	3	2	2	3	2	12	С
21	Гаркава Ліза	2	2	2	2	2	10	С
22	Халюк Кіра	3	2	2	3	2	12	С
23	Гагін Іван	1	1	2	1	1	6	Н
24	Воробйова Аня	3	3	3	3	3	15	В
25	Борщ Настя	1	1	1	1	2	6	Н

Таблиця 2.4

Рівні сформованості патріотизму у дітей контрольної групи за когнітивним критерієм (у балах) (констатувальний етап дослідження)

№ п/п	П.І. Дитини	«Державні символи України»	Бесіда «Як ти розумієш слово «патріотизм?»»	Тв. Завдання «Сімейні події»	Розв'язання ситуаційних завдань	«Що ти знаєш про українські звичаї традиції»	Бесіда «Рухливі народні ігри»	Кількість балів	Рівні сформованості
1	Серов Денис	2	1	1	1	1	1	7	Н
2	Голева Саша	1	1	1	1	1	1	6	Н
3	Литвинов Нікіта	3	3	2	2	2	2	14	С
4	Дещенко Агнія	2	1	2	2	2	2	11	С
5	Слепинін Єгор	3	2	2	2	2	2	13	С
6	Курило Аліна	3	3	2	2	2	2	14	С
7	Волк Коля	1	1	1	1	1	1	6	Н
8	Сердюк Віка	3	3	2	2	2	2	14	С
9	Маслюк Настя	2	1	1	1	1	1	7	Н
10	Данильченко Даня	2	2	2	2	2	2	12	С
11	Толмачов Діма	1	2	2	2	1	2	10	С
12	Балицький Артем	1	2	2	2	1	2	10	С
13	Антюшко Марія	2	1	1	1	1	1	7	Н
14	Самусь Нікіта	3	3	2	3	2	2	15	В
15	Моськін Артем	1	2	2	2	1	2	10	С
16	Мироненко Ваня	2	1	1	1	1	1	7	Н
17	Кудояр Саша	2	2	2	2	1	2	11	С
18	Іванченко Ліза	3	3	2	3	2	2	15	В
19	Брайловський Паша	1	2	1	1	1	1	7	Н
20	Москаленко Таня	2	2	2	2	1	2	11	С
21	Анодіна Діана	1	2	2	2	1	2	10	С
22	Гулеватий Андрій	1	1	1	2	1	1	7	2
23	Гулеватий Аня	1	2	2	2	1	2	10	С
24	Бурлака Нікіта	1	2	2	2	1	2	10	С
25	Линник Ліза	3	3	2	3	2	2	15	В

Таблиця 2.5

Рівні сформованості патріотизму у дітей експериментальної групи за когнітивним критерієм (у балах) (констатувальний етап дослідження)

№ п / п	П.І. Дитини	Розповідь «Державні символи України»	Бесіда «Як ти розумієш слово «патріотизм»?»	Тв. Завдання «Сімейні події»	Розв'язання ситуаційних завдань	Бесіда «Що ти знаєш про укр. звичаї, традиції?»	Бесіда «Рухливі народні ігри»	Кількість балів	Рівні сформованості
1	Мороз Девід	2	1	1	1	1	1	7	Н
2	Буйков Микола	1	1	1	2	1	1	7	Н
3	Горбунова Анастасія	3	3	3	3	2	2	16	В
4	Абрамчук Валерія	2	2	2	2	1	2	11	С
5	Камар Адам	2	2	3	2	1	2	12	С
6	Шаман Кирил	2	1	1	1	1	1	7	Н
7	Хомініч Макар	1	2	2	2	1	2	10	С
8	Науменко Назар	2	1	1	1	1	1	7	Н
9	Анцишкін Олександр	1	1	1	1	1	2	7	Н
10	Бойко Павло	1	2	2	2	1	2	10	С
11	Гаркавий Кирил	2	3	2	2	2	2	13	С
12	Черненко Тарас	2	3	2	2	2	2	13	С
13	Овчинник Мілана	1	1	1	1	1	2	7	Н
14	Бражник Матвій	1	1	1	1	1	2	7	Н
15	Смичок Кирил	2	1	1	1	1	1	7	Н
16	Сечко Артем	2	3	2	2	2	2	13	С
17	Ткачова Софія	3	3	2	3	3	3	17	В
18	Гордієнко Назар	2	3	2	2	2	2	13	С
19	Віноградов Діма	1	3	2	2	2	2	12	С
20	Кабзистий Сергій	3	3	2	2	2	2	14	С
21	Гаркава Ліза	2	3	2	2	2	2	13	С
22	Халюк Кіра	2	3	2	2	2	2	13	С
23	Гагін Іван	2	1	1	1	1	1	7	Н
24	Воробйова Аня	3	3	2	3	2	2	15	В
25	Борщ Настя	2	1	1	1	1	1	7	Н

Таблиця 2.6

Рівні сформованості патріотизму у дітей контрольної групи за діяльнісним критерієм (у балах) (констатувальний етап дослідження)

№ п\п	П.І. Дитини	Спостереження за дітьми (вихов.захід)	Бесіда «Чи вважаєш ти себе патріотом?»	Спостереження у трудовій діяльності	д/га «Одягні народний костюм»	Спостереження на занятті з фізичної культури	Кількість балів	Рівні сформованості
1	Серов Денис	1	1	1	1	1	5	Н
2	Голева Саша	1	2	1	1	1	6	Н
3	Литвинов Нікіта	2	2	1	2	1	8	С
4	Дещенко Агнія	2	2	2	2	1	9	С
5	Слепинін Єгор	2	2	2	2	2	10	С
6	Курило Аліна	2	2	1	2	1	8	С
7	Волк Коля	1	1	1	1	1	5	Н
8	Сердюк Віка	2	2	1	2	1	8	С
9	Маслюк Настя	1	2	1	1	1	6	Н
10	Данильченко Даня	3	2	1	2	1	9	С
11	Толмачов Діма	2	2	2	2	3	11	С
12	Балицький Артем	2	2	2	2	3	11	С
13	Антюшко Марія	1	2	1	1	1	6	Н
14	Самусь Нікіта	2	2	2	2	2	10	С
15	Моськін Артем	2	2	2	2	3	11	С
16	Миронен-ко Ваня	1	1	1	1	1	5	Н
17	Кудояр Саша	2	3	2	2	3	12	С
18	Іванченко Ліза	3		3		3	9	В
19	Брайловський Паша	1	2	1	1	1	6	Н
20	Москален-ко Таня	2	2	2	2	3	11	С
21	Анодіна Діана	2	2	2	2	3	11	С
22	Гулеватий Андрій	1	2	1	1	1	6	Н
23	Гулеватий Аня	3	2	2	2	3	12	С
24	Бурлака Нікіта	2	2	2	2	3	11	С
25	Линник Ліза	3		2		3	8	В

Таблиця 2.7

Рівні сформованості патріотизму у дітей експериментальної групи групи за діяльнісним критерієм (у балах) (констатувальний етап дослідження)

№ п\п	П.І. Дитини	Спостереження за дітьми (вихов.захід)	Бесіда «Чи вважаєш ти себе патріотом?»	Спостереження у трудовій діяльності	д/га «Одягні народний костюм»	Спостереження на занятті з фізичної культури	Кількість балів	Рівні сформованості
1	Мороз Девід	1	2	1	1	1	6	Н
2	Буйков Микола	1	1	1	1	1	5	Н
3	Горбунова Анастасія	3		3		3	9	В
4	Абрамчук Валерія	2	2	2	2	3	11	С
5	Камар Адам	3	2	2	2	3	12	С
6	Шаман Кирил	0	1	1	1	1	4	Н
7	Хомініч Макар	2	2	2	2	3	11	С
8	Науменко Назар	1	1	1	1	1	5	Н
9	Анцишкін Олександр	1	2	1	1	1	6	Н
10	Бойко Павло	2	3	2	2	3	12	С
11	Гаркавий Кирил	2	2	2	2	3	11	С
12	Черненко Тарас	2	2	1	2	2	9	С
13	Овчинник Мілана	2	2	2	2	3	11	С
14	Бражник Матвій	1	2	1	1	1	6	Н
15	Смичок Кирил	0	1	1	1	1	4	Н
16	Сечко Артем	2	2	2	2	3	11	С
17	Ткачова Софія	3		3		3	9	В
18	Гордієнко Назар	2	2	2	2	2	10	С
19	Віноградов Діма	2	2	1	2	2	9	С
20	Кабзистий Сергій	2	2	2	2	3	11	С
21	Гаркава Ліза	2	2	2	2	3	11	С
22	Халюк Кіра	2	2	2	2	3	11	С
23	Гагін Іван	1	2	1	1	1	6	Н
24	Воробйова Аня	2	1	1	2	2	8	С
25	Борщ Настя	2	2	2	2	2	10	С

Додаток К

**Українські народні рухливі ігри для виховання патріотизму в дітей
старшого дошкільного віку**

Редька

Мета: ознайомити дітей з послідовністю сільськогосподарських робіт; виховувати патріотичні почуття на основі знайомства дитини з народними рухливими іграми, їхнім національним колоритом; працелюбність, інтерес до народних ігор.

Хід гри

Спершу треба визначити, кому бути «сусідкою», якщо це дівчинка. Або «сусідом», якщо й хлопчики грають. Можна розпочати з лічилки:

*Раз, два, три, чотири,
А нас грамоти учили —
І читати, і писати,
І по двоє в ряд ставати.
Раз, два, три,
Геть іди!*

На кого випадає останнє слово, той відходить убік. А ті, що залишилися, розбираються, хто кому до пари. Стають по двоє, потім присідають одне навпроти одного на коліна. Пара неподалік від пари. Рядками. Подібно до того, як росте редька на грядці.

«Сусідка» («сусід») підходить до крайньої пари і починає розмову:

– Бабо, дай редьки!

– Скопай грядку, то й знатимеш, звідки редька береться. «Сусідка» («сусід») обходить довкола «редьки», показуючи, як копають грядку. А тоді звертається уже до другої пари:

– Бабо, дай редьки!

– Посади собі.

Знову слід обійти довкола «редьки» та показати, як її саджають. З тим же запитанням «сусідка» підступає до інших пар, а їй відповідають:

– Полий собі.

– Посапай собі.

–Прополи собі.

«Сусідка» («сусід») показує, як усе те робиться, аж поки почує:

–Вирви собі.

Та пара, яка це каже, міцно тримається за руки, а «сусідка» («сусід») хапає когось одного попідруки й пробує відірвати від того, з ким він зчепився руками. Як не відірве, то далі йде зі своїм запитанням. А як відірве, то сяде на те місце, а її замінить той, хто не вдержався.

Таким чином гра продовжується, поки є охота.

Мак

Мета: розвивати всі групи м'язів; закріплювати знання про послідовність сільськогосподарських робіт, способи вживання продуктів сільськогосподарської праці; виховувати патріотичні почуття на основі знайомства дитини з народними рухливими іграми, їхнім національним колоритом; працелюбність, інтерес до народних ігор.

Хід гри

Діти стають у коло. Посередині – хлопчик. Всі обкручуються, приспівуючи або примовляючи:

Маки, маківочки,

Золотії голівочки!

В підзагір'ї зелений мак,

Маки, маківочки,

Золотії голівочки.

Питають в один голос:

- Чи поспів мак?
- Ще тільки орю! – говорить хлопчик і показує, як це робиться. Знов і знов повторюють те ж саме, а хлопчик, показуючи, що він робить, відповідає:
- Ще тільки сію.
- Ще тільки заволочую.

- Ще тільки прополюю.
- Ще тільки поливаю. Нарешті каже:
- Поспів! Тоді всі удають, ніби зривають голівки маку, вибивають і їдять.
Як захочуть, то почнуть заново.

Бій півнів

Мета: виховувати патріотичні почуття у процесі ознайомлення дітей з національним колоритом.

Хід гри

На землі (підлозі) креслять коло діаметром 2 м. Гравців ділять на дві команди, і вони стають у дві шеренги біля кола одна проти одної. Капітани посилають по одному гравцю зі своїх команд у коло. Кожний із цих гравців стає на одну ногу, другу підтягує, руку кладе за спину. За сигналом «півні» починають виштовхувати плечем і тулубом один одного з кола, причому намагаються не оступитись. Кому це вдається, той вважається переможцем і виграє одне очко для своєї команди. Гра триває доти, поки всі не побувають у ролі півнів. Виграє команда, гравці якої більше разів були переможцями.

Квочка

Мета: Виховувати патріотичні почуття у дітей шляхом ознайомлення їх з побутом українського народу

Хід гри

У цю народну гру діти завжди любили гратися на провесні, тільки-но квочку з курчатами випускають на двір. Забивають у землю кілочок, прив'язують до нього мотузку; по виборі хтось із дітей стає за квочку і, взявшись за кінець мотузки, рухається по колу під приспів:

Ходить квочка коло кілочка,
Водить діток, дрібних квіток,
Діти-квіти «Квок!».

Після цих слів всі учасники гри розбігаються хто куди, а квочка, квочкаючи, ловить їх, та збирає до купи.

Чий вінок кращий

Мета:ознайомити дітей з українським національним оберегом та народними звичаями; виховувати увагу та орієнтування у просторі.

Хід гри.

Діти поділені на дві рівні групи. Кожна з них утворює коло. На слова або пісню вихователя:

Візьмемось за руки,
Підемо на луки,
Там сплетемо віночок,
Станемо в таночок

діти беруться за руки і йдуть по колу вліво. На останні слова зупиняються, піднімають руки.

Вихователь в цей час продовжує:

Чий найкращий вінок,
Той і піде в танок.

Після цих слів діти швидко опускають руки на плечі своїм сусідам. Вихователь зазначає, у якому колі діти швидко поклали руки на плечі і додержують форми кола. Ці діти танцюють під будь-яку пісню вихователя, а решта плеще їм у долоні. Гра повторюється.

Вказівки до гри. Стежити, щоб усі діти в колі спочатку йшли вліво, а при повторенні гри – вправо, не штовхалися, не наступали па ноги один одному.

Трактористи

Мета:розвивати патріотичні почуття у дітей шляхом ознайомлення їх з побутом українців (з землеробством).

Хід гри.

Діти розподілені на дві групи. Одна – «трактористи», друга – «трактори». «Трактористи» розташовуються в різних місцях майданчика, у своїх «будиночках». На одному кінці майданчика – «колгоспний двір», на якому визначено місця для «тракторів».

У кожного «тракториста» є «трактор» – дві паралельно покладені палиці

(завдовжки 1 м), а перед ними фанерний кружок – «руль». Одна пара дітей стає з одного кінця палиць, а друга – з іншого. На слова вихователя «В поле їхати пора, приготуйте трактори!» «трактористи» зі своїх «будиночків» поспішають до «тракторів». «Трактори» піднімають палиці, утворюється чотирикутник, усередину якого входить «тракторист». Він бере в руки руль. На слова вихователя «Трактори рушають!» «трактори» один за одним виїжджають у поле.

Під час бігу діти промовляють «Тр-тр-тр», імітуючи «трактор». На слова вихователя «Трактористи, пора додому!» «трактористи» ставлять «трактори» на місце (кладуть палиці дорозу), а самі поспішають у свої «будиночки».

Вказівки до гри. Регулювати темп бігу дітей словами: «Трактори швидко поїхали» («повільно»), Замість палиць можна взяти дві скакалки.

Пастух і вовк

Мета: розвивати патріотичні почуття у дітей шляхом ознайомлення їх з побутом українців (тваринництво).

Хід гри.

Вибирають «пастуха» і «вовка», решта дітей — «вівці». З одного боку майданчика (залу) креслять коло – «кошара для отари», а на протилежному – «пасовисько». Збоку майданчика – «лігво вовка». «Пастух» жене «овець» у «поле». У «полі» «вівці» розбігаються по майданчику, стрибають, «пасуться» (нахиляються). На слова вихователя «Тікайте від вовка!» «вівці» тікають у свою «кошару». «Вовк» ловить «овець», а «пастух» захищає їх (ставить руки в сторони перед вовком). Пійману «вівцю» «вовк» відводить до себе у «лігво». Гра закінчується, коли у «вовка» буде кількість «овечок» (за умовою).

Вказівки до гри. Вибирати «пастуха» і «вовка» можна лічилкою. «Вівця» вважається спійманою, якщо «вовк» доторкнувся до неї рукою

Піжмурки

Мета: виховувати патріотичні почуття на основі знайомства дитини з народними рухливими іграми, їхнім національним колоритом; розвивати орієнтацію в просторі, швидку реакцію, доброзичливі взаємини.

Хід гри

Вихователь (або дитина) за допомогою лічилки обирають ведучого.

Зразки народних лічилок

Сітка, вітка,
дуб, дубки –
поставали козаки,
Шабельками брязь–
вийди, князь.

Котилася торба
З великого горба.
А в тій торбі
Хліб-паляниця.
Кому доведеться,
Той буде жмуриться.

Бігли коні під мостами
З золотими копитами.
Дзень, брязь– вийшов князь!

Федір, Сидір і Каленик
Збудували тут куреник.
У куренику сидять,
По варенику їдять.
В нас вареників немає,
Хто жмуритись починає?

Тікав заєць через міст.
Довгі вуха, куций хвіст,
А ти далі не тікай,
рахувати починай:
раз, два, три – вийди ти!
Ведучий повертається обличчям до дерева (стіни), заплющує очі руками та промовляє віршик, інші діти в цей час ховаються.

Один, два –

Розбігайтесь, дівтора!

Три, чотири, п'ять –

Я вже йду шукати.

Хто не заховався,

Той зразу упіймався.

Більш не буду рахувати –

Один, два, три, чотири, п'ять.

Ведучий починає шукати дітей. Знайшовши когось, ведучий називає його на ім'я і стукає по умовному місці (дерево, стіна, якийсь предмет тощо). Дитина може і себе «застукати» на цьому умовному місці, якщо прибіжить раніше за ведучого. Перший, кого знайшли, стає ведучим.

Зозуля

Мета: виховувати патріотичні почуття на основі знайомства дитини з народними рухливими іграми, їхнім національним колоритом; розвивати природний слух, орієнтацію у просторі; виховувати чесність, приязні стосунки.

Хід гри

Дитина сидить на стільчику (високому кубуку) спиною до інших дітей, вона – «зозуля». Діти на слова вихователя «По гайочку погуляємо, зозулю пошукаємо» розходяться по всьому приміщенні. Дитина-«зозуля» кує: «Ку-ку, ку-ку!». Діти зупиняються.

За сигналом вихователя одне з дітей кує: «Ку-ку, ку-ку!». «Зозуля» знову повторює: «Ку-ку, ку-ку!» Та сама дитина відповідає зозулі: «Ку-ку, ку-ку!». «Зозуля» повертається і відгадує. Якщо відгадує, ця дитина стає «зозулею». Гра повторюється.

Примітка. Вихователь перед початком гри пояснює дітям, що підказувати не можна, що це нечесно. Вихователь також стежить, щоб діти ходили в різних напрямках і заповнювали весь простір зали.

Склади квітку до віночка

Мета: сприяти фізичному розвитку дітей; поглибити та закріпити знання дітей про український національний оберіг – віночок, про квіти, з яких його плели; виховувати патріотичні почуття на основі знайомства дитини з народними рухливими іграми, їхнім національним колоритом, інтерес до народних ігор.

Обладнання: паперові серединки квітів певного кольору, по 6 пелюсток до кожної серединки того самого кольору.

Хід гри

Серединки квітів розкладені по колу, а пелюстки розсипані довільно. Діти за сигналом піднімають пелюстки та розкладають навколо серединок відповідно до кольору.

Отамане

Мета: вправляти дітей у швидкому бігу; продовжувати знайомити з устроєм козацького війська; виховувати патріотичні почуття на основі знайомства дитини з народними рухливими іграми, їхнім національним колоритом; чесність, сміливість, інтерес до народних ігор.

Хід гри

Гру бажано проводити на м'якому ґрунті, піску, траві. У неї грають переважно хлопчики, але й сміливі дівчата грають у цю гру з задоволенням.

Діти діляться на 2 рівні команди – коші. Якщо одна дитина зайва, то вона може приєднатися до тієї команди, де більше дівчаток. Кожний кіш обирає собі отамана. Коші стають один навпроти одного на відстані та беруть одне одного за руки. Відстань може варіюватися, але не більше ніж 3 м, щоб не було великого розгону руху.

Отамани починають діалог:

- Отамане, отамане, чи буде війна?
- Ні!
- А чому?
- Війська замало!

– Так відбий!

Після цих слів отаман, якому запропонували відбити військо, обирає якогось козака. Обраний біжить до протилежного коша та намагається розбити зчеплені руки дітей. Якщо йому це вдалося, він обирає одного із дітей, руки яких розчепив, і забирає до свого коша. Якщо руки розчепити не вдалося, то дитина залишається в цьому коші. Діалог повторюється, тільки тепер його починає другий отаман.

Гра закінчується, коли в одному з кошів залишається лише отаман.

Примітка. Під час цієї гри діти повинні дотримуватися певних правил.

1. Діти в кошах повинні стояти на певній відстані одне від одного, щоб було де пробігати гравцеві другої команди.
2. Одну й ту саму дитину не можна двічі підряд посилати до другого коша.
3. Якщо дитина лишається в іншому коші, вона повинна грати чесно й не піддаватись гравцям зі своєї попередньої команди.

Посвята в козачата

Мета: виховувати повагу до козаків (військових, які захищають свою Батьківщину); патріотичні почуття на основі знайомства дитини з побутом і традиціями козаків, їхньою відданістю Україні, українському народові; сприяти фізичному розвитку дошкільнят.

Підготовча робота: бесіди на патріотичні теми перед початком гри; заняття, присвячене ознайомленню з козацтвом; читання дитячої художньої літератури про козаків; вправляння в роботі з мапою; вивчення на музичних заняттях козацьких пісень, вправляння у крокуванні під відповідний музичний супровід; козацькі танці; на ранковій гімнастиці слід розучити відповідний комплекс загально-розвивальних вправ.

Хід гри

Група дітей ділиться на два загони, у кожному обирають отамана. Вихователь (або запрошений дорослий) – гетьман, який запитує в дітей, що вони знають про козаків, чому їх усі шанують та поважають, а потім пропонує

дітям пройти посвячення в козачат. Для цього дітям треба здолати кілька перепон та витримати випробування.

Кожна команда отримує мапу, на якій показано місце, де зберігаються козацькі прапори. На мапу мають бути нанесені об'єкти, які діти вже бачили раніше. Перепони роблять штучно або використовують природний рельєф майданчика.

Після цього прапори вставляють у підставки і проводять іще кілька ігор. «Пройти через болото» – пройти через кілька обручів (можуть брати участь і дівчата, і хлопчики).

«Перенести козацьку чайку через мілину» – паперову форму човна переносять 5–6 дітей (лише хлопчики).

«Напоїти коней». Атрибути для гри: 2 великих відра з водою (або якісь інші посудини), 2 великих порожніх відра, 2 пластикових невеликих відра.

Діти стають у 2 колони, отаман бере невеличке відро.

Мета гри – перенести воду з повного відра в порожнє. Учасники команд роблять це по черзі. Перемагає команда, яка перенесе більше води.

У грі можуть брати участь і дівчата, і хлопчики.

У перервах між іграми можна запропонувати дітям заспівати пісню про козаків, дівчатам – затанцювати веселого таночка.

Для більш ефектного проведення цієї гри бажано використати українські народні костюми, козацькі атрибути.

Наприкінці гри гетьман визначає переможців, хвалить усіх учасників гри та посвячує хлопчиків у козачата (наприклад, вручає іграшкові шаблі), дівчат – у козачки (роздає віночки). Можна закінчити гру загальним танком на вибір педагога.

Козацькі розваги

Мета: виховувати патріотичні почуття на основі знайомства дитини з побутом і традиціями козаків, їхньою відданістю Україні, українському народу.

Хід гри

Гру можна організувати у спортивній (музичній) залі або спортивному майданчику. Дітям належить пройти через кілька перепон, які можна створити (враховуючи рельєф майданчика закладу) з підручних засобів: обручів, кубиків, м'ячів, канату, гімнастичних лав тощо.

Діти діляться на дві команди. Після того, як усі учасники здолають перешкоди, визначається переможець.

Садіння картоплі

Мета: виховувати патріотичні почуття на основі знайомства дитини з побутом і традиціями українського народу.

Обладнання: іграшкова лопата, гімнастичний обруч, круг із зеленого паперу за розміром обруча, картопля.

Хід гри

Гру бажано організувати на спортивному майданчику або просто на подвір'ї. Дітям загадують загадку про картоплю:

Викопала кущ лопата –

Яблучок у нім багато,

Овальних та коричневих,

З малесенькими вічками.

Знадобляться нам вони

На пюре та деруни. (*Картопля.*)

Вихователь обговорює з дітьми значення картоплі для харчування, здоров'я українців.

Діти діляться на дві команди, між ними проводиться змагання.

1. Перші дві дитини несуть лопату та обруч –«город». Потім повертаються до команди.
2. Інші учасники приносять по одній картоплині.
3. Решта учасників несуть вирізаний із зеленого паперу круг за розміром обруча. Ним накривають обруч – «закопують картоплю».

Після завершення гри визначають переможців – тих, хто виконав завдання швидше, та смакують страви з картоплі.

День здоров'я

«Здоровому роду – нема переводу»

Мета: Закріпити знання дітей про козаків, Запорізьку Січ.

Формувати уявлення дітей про те, що вони мужні, сильні, справедливі, захисники Вітчизни. Знати, щоб досягти успіхів треба тренуватися, загартовуватись, вміти виконувати спортивні завдання, естафети. В іграх закріпити засвоєні раніше знання, вміння та навички. Протягом дня підтримувати бадьорий настрій. Виховувати бажання бути схожими на українських героїв-козаків.

Зміст роботи:

«Пригоди Котигорошка» (ігрова ранкова гімнастика).

«Козацькому роду нема переводу» (спортивне свято).

«Запорізька Січ». Будівництво козацької фортеці, катання на санчатах, лижах.

Гра на свіжому повітрі «Влучи в сніговика».

«Українські богатирі у гостях у дітей» (музична розвага).

«Захист фортеці» (народні ігри, розваги на свіжому повітрі).

Попередня робота

1. Ознайомлення з навколишнім «Козацькому роду нема переводу».
2. Заняття з художньої літератури. Вивчення вірша Б.Даниловича «Ми – дітвора українська».
3. Читання української народної казки «Котигорошко». Бесіда за казкою.
4. Домашнє завдання: дізнатися від рідних про козаків, Запорізьку Січ. Принести, старовинні речі.
5. Дидактична гра «Що означає слово» (на козацьку тематику).
6. Українські народні ігри. Розповідь вихователя про них. Українські народні ігри: «Хвостач», «Переправа через річку», «Пускайте нас».
7. Екскурсія до краєзнавчого музею (відділ козацьких символів, зброї, одягу).
8. Заняття з математики + ознайомлення з навколишнім «Козацька школа».

9. Музичне заняття. Вивчення пісні, гасла до змагань «Нумо, разом станемо в ряд».
10. Вивчення комплексу вправ з палицями «Козацькі вправи».
11. Вивчення приказок: «То не козак, що боїться собак», «Голими руками не битись з ворогами», «Козацькому роду нема переводу».
12. Перегляд альбому «Одяг наших козаків», ілюстрацій козацької зброї, українського народу, репродукції картин.
13. Взаємообмін інформацією про те, чим харчувались козаки, які випробування проходили, щоб стати козаком.
14. Трудова діяльність. Виготовлення плакатів для участі в козацькому святі «Козацькому роду – нема переводу».
15. Малювання «Українець та україночка».
16. Аплікація «Український рушник».
17. Розваги «Щоб гарно змагатись треба тренуватись».
18. Бесіда та розгляд української символіки.

Додаток М

Таблиця 2.11

Рівні сформованості патріотизму у дітей контрольної групи за емоційним критерієм (у балах) (контрольний етап дослідження)

№ п/п	П.І. дитини	Бесіда «Що ти відчуваєш коли»	Спостереження за дітьми	Бесіда «Як ти відносишся до українських традицій»	Розповідь про рідне місто	Бесіда «Про що ти хотів би дізнатися?»	Кількість балів	Рівні сформованості
1	Серов Денис	1	1	1	1	2	6	Н
2	Голева Саша	2	3	3	2	2	12	С
3	Литвинов Нікіта	3	3	3	3	3	15	В
4	Дещенко Агнія	2	2	3	2	2	11	С
5	Слепинін Єгор	2	3	3	2	2	12	С
6	Курило Аліна	2	3	3	2	2	12	С
7	Волк Коля	1	1	1	1	2	6	Н
8	Сердюк Віка	2	2	2	2	2	10	С
9	Маслюк Настя	3	3	3	3	3	15	В
10	Данильченко Даня	2	3	3	3	3	14	В
11	Толмачов Діма	2	3	3	2	2	12	С
12	Балицький Артем	2	3	3	2	2	12	С
13	Антюшко Марія	2	2	2	2	2	10	С
14	Самусь Нікіта	3	3	3	3	3	15	В
15	Моськін Артем	2	2	2	1	2	9	С
16	Миронен-ко Ваня	1	1	1	1	2	6	Н
17	Кудояр Саша	5	8			8	21	С
18	Іванченко Ліза	3	3	3	3	3	15	В
19	Брайловський Паша	1	1	1	1	2	6	Н
20	Москаленко Таня	2	2	2	2	2	10	С
21	Анодіна Діана	3	6			11	20	С
22	Гулеватий Андрій	2	2	2	1	2	9	С
23	Гулеватий Аня	3	3	3	3	3	15	В
24	Бурлака Нікіта	2	2	2	1	2	9	С
25	Линник Ліза	2	3	3	3	3	14	В

Таблиця 2.12

Рівні сформованості патріотизму у дітей експериментальної групи групи за емоційним критерієм (у балах) (контрольний етап дослідження)

№ п\п	П.І. дитини	Бесіда «Що ти відчуваєш коли»	Спостереження за дітьми	Бесіда «Як ти відносишся до українських традицій»	Розповідь про рідне місто	Бесіда «Про що ти хотів би дізнатися?»	Кількість балів	Рівні сформованості
1	Мороз Девід	2	2	2	2	2	10	С
2	Буйков Микола	1	2	2	1	2	8	С
3	Горбунова Анастасія	2	3	3	3	3	14	В
4	Абрамчук Валерія	2	2	3	3	3	13	В
5	Камар Адам	2	2	2	2	2	10	С
6	Шаман Кирил	1	1	1	1	2	6	Н
7	Хомініч Макар	2	2	2	2	2	10	С
8	Науменко Назар	1	2	2	1	2	8	С
9	Анцишкін Олександр	2	2	2	2	2	10	С
10	Бойко Павло	2	2	3	3	3	13	В
11	Гаркавий Кирил	2	2	2	2	2	10	С
12	Черненко Тарас	2	2	3	3	3	13	В
13	Овчинник Мілана	2	2	3	2	2	11	С
14	Бражник Матвій	1	1	1	1	2	6	Н
15	Смичок Кирил	2	3	2	2	3	12	С
16	Сечко Артем	2	2	2	2	2	10	С
17	Ткачова Софія	3	2	3	3	3	14	В
18	Гордієнко Назар	2	3	2	2	2	11	С
19	Віноградов Діма	2	2	2	2	2	10	С
20	Кабзистий Сергій	2	2	2	3	3	12	С
21	Гаркава Ліза	2	2	3	3	3	13	В
22	Халюк Кіра	3	3	3	3	3	15	В
23	Гагін Іван	2	2	2	2	2	10	С
24	Воробйова Аня	2	2	3	3	3	13	В
25	Борщ Настя	1	1	1	1	2	6	Н

Таблиця 2.13

Рівні сформованості патріотизму у дітей контрольної групи за когнітивним критерієм (у балах) (контрольний етап дослідження)

№ п/п	П.І. дитини	«Державні символи України»	Бесіда «Як ти розумієш слово «патріотизм»?»	Тв. Завдання «Сімейні події»	Розв'язання ситуаційних завдань	«Що ти знаєш про українські звичаї традиції»	Бесіда «Рухливі народні ігри»	Кількість балів	Рівні сформованості
1	Серов Денис	2	2	3	2	2	3	14	С
2	Голева Саша	2	2	2	2	2	3	13	С
3	Литвинов Нікіта	2	2	3	2	2	3	14	С
4	Дещенко Агнія	3	3	3	3	3	3	18	В
5	Слепінін Єгор	2	2	3	2	2	3	14	С
6	Курило Аліна	2	3	3	3	3	3	17	В
7	Волк Коля	2	2	3	2	2	3	14	С
8	Сердюк Віка	2	2	2	2	2	2	12	С
9	Маслюк Настя	5	6				7	18	Н
10	Данильченко Даня	2	2	3	2	2	3	14	С
11	Толмачов Діма	3	3	3	3	3	3	18	В
12	Балицький Артем	3	3	3	3	2	3	17	В
13	Антюшко Марія	2	2	3	2	2	3	14	С
14	Самусь Нікіта	3	3	3	3	3	3	18	В
15	Моськін Артем	2	3	3	3	3	3	17	В
16	Миронен-ко Ваня	2	2	2	2	2	3	13	С
17	Кудояр Саша	2	2	3	2	2	3	14	С
18	Іванченко Ліза	3	3	3	3	3	3	18	В
19	Брайловський Паша	1	2	2	2	2	2	9	С
20	Москален-ко Таня	1	2	2	2	2	2	9	С
21	Анодіна Діана	3	3	2	3	3	3	17	В
22	Гулеватий Андрій	1	1	1	1	1	1	6	Н
23	Гулеватий Аня	2	2	2	2	2	2	10	С
24	Бурлака Нікіта	3	3	2	3	3	3	17	В
25	Линник Ліза	3	3	2	3	3	3	17	В

Таблиця 2.14

Рівні сформованості патріотизму у дітей експериментальної групи за когнітивним критерієм (у балах) (контрольний етап дослідження)

№ п / п	П.І. дитини	«Державні символи України»	Бесіда «Як ти розумієш слово «патріотизм»?»	Тв. Завдання «Сімейні події»	Розв'язання ситуаційних завдань	«Що ти знаєш про українські звичаї традиції»	Бесіда «Рухливі народні ігри»	Кількість балів	Рівні сформованості
1	Мороз Девід	1	2	2	2	2	2	9	С
2	Буйков Микола	2	2	2	2	2	2	10	С
3	Горбунова Анастасія	3	3	2	3	3	3	17	В
4	Абрамчук Валерія	3	3	3	3	3	3	18	В
5	Камар Адам	3	3	2	3	3	3	17	В
6	Шаман Кирил	1	2	2	2	2	2	9	С
7	Хомініч Макар	3	3	2	3	3	3	17	В
8	Науменко Назар	1	1	1	1	1	1	6	Н
9	Анцишкін Олександр	2	2	2	2	2	2	10	С
10	Бойко Павло	3	3	2	3	3	3	17	В
11	Гаркавий Кирил	3	3	3	3	3	3	18	В
12	Черненко Тарас	3	3	2	3	3	3	17	В
13	Овчинник Мілана	1	2	2	2	2	2	9	С
14	Бражник Матвій	1	2	2	1	2	2	8	С
15	Смичок Кирил	1	2	2	2	2	2	9	С
16	Сечко Артем	3	3	2	3	3	3	17	В
17	Ткачова Софія	3	3	3	3	3	3	18	В
18	Гордієнко Назар	3	3	2	3	3	3	17	В
19	Віноградов Діма	3	3	3	3	3	3	18	В
20	Кабзистий Сергій	3	3	2	3	3	3	17	В
21	Гаркава Ліза	3	3	2	3	3	3	17	В
22	Халюк Кіра	3	3	2	3	3	3	17	В
23	Гагін Іван	1	2	2	2	2	2	9	С
24	Воробйова Аня	3	3	3	3	3	3	18	В
25	Борщ Настя	2	2	2	2	2	3	11	С

Таблиця 2.15

Рівні сформованості патріотизму у дітей контрольної групи за діяльнісним критерієм (у балах) (контрольний етап дослідження)

№ п/п	П.І. дитини	Спостереження за дітьми (вихов.захід)	Бесіда «Чи вважаєш ти себе патріотом?»	Спостереження у трудовій діяльності	д/га «Одягні народний костюм»	Спостереження на занятті з фізичної культури	Кількість балів	Рівні сформованості
1	Серов Денис	1	1	1	1	1	5	Н
2	Голева Саша	2	2	2	2	2	10	С
3	Литвинов Нікіта	3	3	3	3	3	15	В
4	Дещенко Агнія	2	2	2	2	2	10	С
5	Слепинін Єгор	2	2	3	2	3	12	С
6	Курило Аліна	3	3	3	3	3	15	В
7	Волк Коля	1	1	1	1	1	5	Н
8	Сердюк Віка	2	3	3	3	3	14	В
9	Маслюк Настя	2	2	2	2	2	10	С
10	Данильченко Даня	2	2	2	2	3	11	С
11	Толмачов Діма	2	2	2	2	3	11	С
12	Балицький Артем	2	2			2	6	С
13	Антюшко Марія	1	1	1	1	1	5	Н
14	Самусь Нікіта	3	3	3	3	3	15	В
15	Моськін Артем	2	2	2	2	2	10	С
16	Миронен-ко Ваня	1	1	1	1	1	5	Н
17	Кудояр Саша	2	2	2	2	1	9	С
18	Іванченко Ліза	3	3	3	3	3	15	В
19	Брайлов-ский Паша	1	1	1	1	1	5	Н
20	Москален-ко Таня	2	2	2	2	2	10	С
21	Анодіна Діана	2	3	3	3	3	14	В
22	Гулеватий Андрій	1	1	1	1	1	5	Н
23	Гулеватий Аня	2	2	2	2	2	10	С
24	Бурлака Нікіта	2	2	2	2	2	10	С
25	Линник Ліза	3	3	3	3	3	15	В

Таблиця 2.16

Рівні сформованості патріотизму у дітей експериментальної групи групи за діяльнісним критерієм (у балах) (контрольний етап дослідження)

№ п\п	П.І. Дитини	Спостереження за дітьми (вихов.захід)	Бесіда «Чи вважаєш ти себе патріотом?»	Спостереження у трудовій діяльності	д/га «Одягні народний костюм»	Спостереження на занятті з фіз. культури	Кількість балів	Рівні сформованості
1	Мороз Девід	2	2	2	2	2	10	С
2	Буйков Микола	1	2	2	2	2	9	С
3	Горбунова Анастасія	3	3	3	3	3	15	В
4	Абрамчук Валерія	2	3	3	3	3	14	В
5	Камар Адам	2	2	2	2	2	10	С
6	Шаман Кирил	1	1	1	1	1	5	Н
7	Хомініч Макар	1	2	2	2	1	8	С
8	Науменко Назар	1	1	1	1	1	5	Н
9	Анцишкін Олександр	1	1	1	1	1	5	Н
10	Бойко Павло	2	2	2	2	2	10	С
11	Гаркавий Кирил	2	2	2	2	2	10	С
12	Черненко Тарас	3	3	3	3	3	15	В
13	Овчинник Мілана	2	3	3	3	2	13	В
14	Бражник Матвій	2	2	2	2	2	10	С
15	Смичок Кирил	2	2	2	2	2	10	С
16	Сечко Артем	3	3	3	3	3	15	В
17	Ткачова Софія	3	3	3	3	3	15	В
18	Гордієнко Назар	2	2	2	2	3	11	С
19	Віноградов Діма	2	3	3	3	3	14	В
20	Кабзистий Сергій	2	2	2	2	2	11	С
21	Гаркава Ліза	3	3	3	3	3	15	В
22	Халюк Кіра	2	2	2	2	2	10	С
23	Гагін Іван	2	2	2	2	3	11	С
24	Воробйова Аня	3	3	3	3	3	15	В
25	Борщ Настя	2	2	2	2	2	10	С